

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО:

загальна частина

Навчальний посібник

Дніпро
Видавець Біла К. О.
2019

УДК 346
Г 72

*Рекомендовано до друку Науково-методичною
радою Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 4 від 24.12.2019 року)*

Рецензенти:

Алексєєнко І. Г. – канд. юрид. наук, д-р політ. наук, доцент, завідувач кафедри цивільного, трудового та господарського права юридичного факультету Дніпровського національного університету ім. Олесья Гончара;

Борисенко В. А. – керуючий партнер адвокатського об'єднання «Борисенко і партнери», адвокат;

Захарова О. В. – канд. юрид. наук, перший заступник начальника Головного територіального управління юстиції у Дніпропетровській області.

Колектив авторів:

канд. юрид. наук **Резворович К. Р.**; д-р юрид. наук, професор **Юнін О. С.**, канд. юрид. наук, доц. **Юніна М. П.**; канд. юрид. наук, доцент **Круглова О. О.**; канд. юрид. наук **Ярошенко А. С.**, **Нагорна О. О.**, **Костенко О. М.**, **Шурін І. В.**

Г 72 **Господарське право: загальна частина** : навч. посіб. / кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Юніна М. П. та ін.]. – Дніпро: Видавець Біла К. О., 2019. – 262 с.

ISBN 978-617-645-367-3

Посібник підготовлено на основі положень Господарського кодексу України відповідно до програми навчальної дисципліни «Господарське право» Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Навчальне видання репрезентує результати науково-практичного аналізу основних понять господарського права України, вдало поєднує основні теоретичні положення науки господарського права з практичними завданнями до кожної теми навчальної дисципліни.

Посібник розраховано на студентів, курсантів, слухачів та викладачів вищих навчальних закладів, а також наукових і практичних працівників.

УДК 346

ISBN 978-617-645-367-3

© Колектив авторів, 2019

ЗМІСТ:

ЗМІСТ:	3
ПЕРЕДМОВА	6
Тема 1. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ЗАКОНОДАВСТВО	11
1.1. Методичні рекомендації.....	11
1.2. Глосарій.....	15
1.3. Тести для перевірки знань	21
1.4. Завдання для закріплення знань з теми	24
1.5. Питання для самоконтролю.....	24
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ 1:	25
ТЕМА 2. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ВПЛИВУ НА ГОСПОДАРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ	28
2.1. Методичні рекомендації.....	28
2.2. Глосарій.....	30
2.3. Тести для перевірки знань	37
2.4. Завдання для закріплення знань.....	40
2.5. Питання для самоконтролю.....	41
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ 2:	41
Тема 3. ЮРИДИЧНІ ЗАСАДИ ОБМЕЖЕННЯ МОНОПОЛІЗМУ Й ЗАХИСТУ ВІД НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ	44
3.1. Методичні рекомендації.....	44
3.2. Глосарій.....	47
3.3. Тести для перевірки знань	54
3.4. Завдання для закріплення знань.....	58
3.5. Питання для самоконтролю.....	58
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ 3:	59
Тема 4. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	62
4.1. Методичні рекомендації.....	62
4.2. Глосарій.....	66
4.3. Тести для перевірки знань	71

4.4. Завдання для закріплення знань.....	74
4.5. Питання для самоконтролю.....	75
<i>РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ 4:</i>	75
Тема 5. ПРАВОВИЙ СТАТУС ОКРЕМИХ ВИДІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	79
5.1. Методичні рекомендації.....	79
5.2. Глосарій.....	82
5.3. Тести для перевірки знань	91
5.4. Завдання для закріплення знань.....	94
5.5. Питання для самоконтролю.....	94
<i>РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ 5:</i>	95
Тема 6. МАЙНОВА ОСНОВА ГОСПОДАРЮВАННЯ	97
6.1. Методичні рекомендації.....	97
6.2. Глосарій.....	99
6.3. Тести для перевірки знань	104
6.4. Завдання для закріплення знань.....	107
6.5. Питання для самоконтролю.....	108
<i>РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ 6:</i>	109
Тема 7. ГОСПОДАРСЬКІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ	111
7.1. Методичні рекомендації.....	111
7.2. Глосарій.....	113
7.3. Тести для перевірки знань	115
7.4. Завдання для закріплення знань.....	118
7.5. Питання для самоконтролю.....	119
<i>РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ 7:</i>	119
Тема 8. ГОСПОДАРСЬКИЙ ДОГОВІР	122
8.1. Методичні рекомендації.....	122
8.2. Глосарій.....	125
8.3. Тести для перевірки знань	131
8.4. Завдання для закріплення знань.....	134
8.5. Питання для самоконтролю.....	135

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ 8:	136
Тема 9. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ .	139
9.1. Методичні рекомендації.....	139
9.2. Глосарій.....	143
9.3. Тести для перевірки знань	145
9.4. Завдання для закріплення знань.....	148
9.5. Питання для самоконтролю.....	149
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ 9:	150
ЗРАЗКИ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ.....	170
ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	202
Авторський колектив.....	261

ПЕРЕДМОВА

Господарське право України пройшло досить складний шлях розвитку, зважаючи на тривалу дискусію серед науковців щодо його існування у якості самостійної галузі права взагалі. Два різні підходи до регулювання певного типу правовідносин – цивілістичний та господарський, призвели до виникнення декількох точок зору з приводу природи господарського права та його місця у системі права України.

У той же час наразі господарське право є основним регулятором широкого кола правовідносин у суспільстві з урахуванням умов ринкової економіки та інтеграції вітчизняного законодавства до права Європейського Союзу. Зазначене ставить за необхідне глибоке вивчення господарсько-правових понять і категорій та є основою сучасної юридичної освіти. Перевірені багаторічною практикою застосування правові інститути і категорії господарсько-правової науки, а також сучасний розвиток законодавчої бази і складають курс господарського права.

Розвиток ринкових відносин в Україні передбачає достатньо високий рівень розвитку освіти та науки. Саме належне правове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання надасть можливість економіці країни перебувати у тісній взаємодії, всіх складових народного господарства, забезпечуючи розвиток та зростання потенціалу держави. Господарське право як одна з важливіших галузей права, суттєво впливає на процеси правового забезпечення діяльності суб'єктів підприємницької діяльності тому не дивно, що господарське право є однією з найважливіших

дисциплін, що вивчаються у вищих навчальних закладах України. З огляду на зростаючі темпи розвитку споживчого ринку в курсі Господарське право, приділено увагу правовому регулюванню забезпечення якості продукції, робіт і послуг, а також регулювання цін і ціноутворення. Ринкові відносини як складова економічної політики України вимагають особливого підходу до вивчення законодавства про захист економічної конкуренції, правового регулювання ринку цінних паперів та інших інститутів господарського законодавства.

Дисципліна «Господарське право» належить до переліку дисциплін як основного, так і вільного вибору. Вона забезпечує особистий і професійний розвиток здобувача вищої освіти та спрямована на формування комплексу знань стосовно реалізації прав суб'єктів підприємницької діяльності при здійсненні ними господарської діяльності. Знання основних положень господарського права є необхідним чинником для розвитку як економічних відносин в цілому в країні, так і для ефективної особистої господарської діяльності.

Навчальний посібник «Господарське право» підготовлений відповідно до робочої програми навчальної дисципліни з дотриманням навчально-методичних вимог та оптимального викладення необхідного навчального матеріалу. В посібнику пропонується використання різних методик навчання, що допоможе здобувачам вищої освіти активізувати самостійну навчальну діяльність для ефективного пізнання правових категорій та інститутів господарського права.

Структура навчального посібника відповідає логіці викладення матеріалу та побудована з метою допомоги здобувачам вищої освіти набуті необхідні теоретичні знання з господарського права та навички застосування норм господарського законодавства при вирішенні практичних завдань та конкретних життєвих ситуацій.

Зокрема, навчальний посібник передбачає розгляд наступних тем загальної частини господарського права: господарське право та законодавство (включає розгляд загальних положень щодо предмету та методів господарського права, поняття та видів господарської діяльності, поняття та особливостей господарських правовідносин), правове регулювання державного впливу на господарську діяльність (включає розгляд загальних положень щодо форм та методів здійснення державного регулювання економіки в цілому та господарської діяльності зокрема), юридичні засади обмеження монополізму й захисту від недобросовісної конкуренції (включає розгляд загальних засад захисту від недобросовісної конкуренції та забезпечення умов для створення та ефективного функціонування ринків товарів, послуг і фінансових коштів, а також на регулювання відносин, пов'язаних з монополістичною діяльністю, і припиненням недобросовісної конкуренції), загальна характеристика суб'єктів господарювання (включає дослідження правових категорій «суб'єкти господарського права», «учасники відносин у сфері господарювання», «суб'єкти господарювання» та їх відмінності), правовий статус окремих видів суб'єктів господарювання (включає розгляд поняття та організаційно-правових форм підприємств в Україні; визначення та з'ясування основ правового статусу окремих

видів господарських товариств в Україні та аналіз правового становища індивідуальних підприємців), майнова основа господарювання (включає вивчення правового режиму майна суб'єктів господарювання), господарські зобов'язання (включає розгляд загальних положень щодо визначення сутності та специфіки господарських зобов'язань), господарський договір (включає розгляд загальних положень щодо особливостей господарського договору, характеристику його ознак, порядку укладення та змісту), відповідальність суб'єктів господарювання (включає вивчення поняття «господарська відповідальність» та санкцій за порушення у сфері господарювання).

Таким чином, зміст запропонованих до вивчення тем в початковому посібнику відображає основні концептуальні положення науки господарського права та сучасні тенденції розвитку господарського законодавства в Україні.

Структурними елементами навчального посібника є методичні рекомендації, глосарій, тести для перевірки знань, завдання для закріплення знань, питання для самоконтролю та рекомендована література. Вказані структурні елементи передбачені до кожної з тем, що висвітлюються в навчальному посібнику.

Запропоновані методичні рекомендації та завдання для перевірки отриманих знань дозволять здобувачам вищої освіти систематизувати теоретичні знання з навчальної дисципліни «Господарське право», набути навичок практичного застосування норм господарського права під час вирішення конкретних господарських ситуацій, виробити вміння тлумачити і застосовувати

нормативні акти, грамотно давати оцінку юридичним фактам господарського характеру.

Матеріал у початковому посібнику поданий авторами вичерпно, доступно, лаконічно та змістовно, що дозволить здобувачам вищої освіти легко опанувати правові інститути, категорії та поняття господарського права і законодавства, а також навчить орієнтуватися у чинній нормативно-правовій базі.

ТЕМА 1. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ЗАКОНОДАВСТВО

1.1. Методичні рекомендації

При підготовці до даної теми слід надати комплексну характеристику поняттю «господарське право». При цьому здобувачам вищої освіти слід пам'ятати, що дефініція «господарське право» має декілька змістових значень: господарське право розглядається як галузь права, як галузь законодавства, як наука та як навчальна дисципліна.

Так, як галузь права господарське право – це система правових норм, що регулюють відносини з приводу безпосереднього здійснення господарської діяльності або управління нею (такою діяльністю) із застосуванням різних методів правового регулювання¹. Особливу увагу слід звернути на те, що господарське право є комплексною галуззю права, що поєднує приватноправові та публічно-правові відносини.

Як галузь законодавства господарське право є системною сукупністю правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері управління економікою². Систему господарського законодавства складає достатньо велика кількість нормативних актів різної юридичної сили, що регулюють господарські відносини.

¹ Вінник О.М. Господарське право: курс лекцій (загальна частина). Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 240 с.

² Господарське право. Навчальний посібник. / Несінова С.В., Воронко В.С., Чебикіна Т.С. за заг. ред. С. В. Несінової. К.: Центр учбової літератури, 2012. 564 с. URL: <https://westudents.com.ua/knigi/409-gospodarske-pravo-ukrani-nesinova-sv.html>

До предмету дослідження науки господарського права входить історія становлення та розвитку механізму правового регулювання господарських відносин, а також основні тенденції розвитку господарського законодавства, дослідження прогалин та колізій в ньому з метою визначення можливих шляхів вдосконалення чинного законодавства та правозастосовчої практики шляхом використання історичного, евристичного, формально юридичного, порівняльно-правового наукових методів, а також методів аналізу та синтезу.

Об'єктом дослідження господарського права як науки є правове забезпечення суспільних відносин у сфері організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами й іншими учасниками відносин у сфері господарювання³.

Господарське право як навчальна дисципліна – це сукупність знань і навичок правового регулювання господарської діяльності та використання відповідних правових норм у практиці господарювання при здійсненні професійної юридичної діяльності⁴.

При цьому вказана навчальна дисципліна базується на надбаннях науки господарського права та передбачає аналіз і вивчення основних засад правового регулювання господарських

³ Курс лекцій з навчальної дисципліни «Господарське право» / Т. С. Кобзар, М. О. Савельєва. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2017. 290 с. С. 16

⁴ Там само. С. 16.

відносин і практики застосування актів господарського законодавства.

Зважаючи на те, що критеріями поділу права на галузі є предмет та метод правового регулювання, здобувачам вищої освіти слід визначити, що предметом правового регулювання господарського права за ст. 1 Господарського кодексу України є господарські правовідносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання.

Особливу увагу при цьому слід звернути на те, що поєднання у господарських правовідносинах організаційних і майнових елементів та приватних і публічних інтересів призводить до виникнення чисельних методів правового регулювання таких відносин. Так, розрізняють чотири основні методи правового регулювання господарських відносин, до яких належать: метод приписів, що передбачає право прийняття юридично значущих рішень органом господарського управління (власником майна) щодо підпорядкованого йому суб'єкта (рішення власника про створення підприємства чи його реорганізацію, ліквідацію; видача ліцензії; розміщення державного замовлення на підприємствах, що функціонують на базі державного майна, і підприємствах-монополістах); метод автономних рішень дозволяє суб'єктам господарювання приймати

самостійно (але в межах своєї компетенції) юридично значущі рішення й передбачає обов'язок усіх інших суб'єктів не перешкоджати прийняттю та виконанню цих рішень (наприклад, ухвалення загальними зборами акціонерного товариства рішення про напрями використання прибутку товариства за минулий фінансово-господарський рік); метод координації забезпечує прийняття юридично значущих рішень за згодою сторін, кожна з яких не вправі нав'язувати свої умови іншій стороні; рішенням приймається шляхом компромісу (укладення господарського договору); метод рекомендацій передбачає видання компетентними органами пропозицій (рекомендацій), адресованих суб'єктам господарювання щодо певної (бажаної для суспільства, ефективної) поведінки (порядку дій) у сфері господарювання⁵.

При підготовці до семінарських занять здобувачі вищої освіти повинні звернути увагу на вивчення ключових понять теми, таких як: господарське право, предмет правового регулювання господарського права, метод правового регулювання господарського права, господарська діяльність, підприємництво, самостійність, ініціативність, систематичність, ризиковість, господарські правовідносини, організаційно-господарські відносини, виробничо-господарські відносини,

⁵ Курс лекцій з навчальної дисципліни «Господарське право» / Т. С. Кобзар, М. О. Савельєва. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2017. 290 с. С. 9.

внутрішньо-господарські відносини, норми господарського права, господарське законодавство.

Після вивчення теми здобувачі вищої освіти повинні засвоїти: комплексну характеристику господарського права як науки та навчальної дисципліни; предмет, методи та систему господарського права як галузі вітчизняного права; загальну характеристику господарського законодавства. Крім того, уміти: володіти загальнотеоретичними поняттями і категоріями господарського права та законодавства; аналізувати законодавчі й підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори, акти застосування, а також акти тлумачення норм права та локальні правові акти, що регулюють правовідносини у цій сфері; використовувати теоретичні знання в юридичній практиці; складати відповідні документи; обґрунтовувати законність і доцільність правових рішень, що приймаються у сфері регулювання господарських відносин.

1.2. Глосарій

Внутрішньогосподарські відносини – відносини, що складаються між структурними підрозділами суб'єкта господарювання, та відносини суб'єкта господарювання з його структурними підрозділами.

Господарська діяльність – будь-яка діяльність, у тому числі підприємницька, пов'язана з виробництвом і обміном

матеріальних та нематеріальних благ, що виступають у формі товару.

Господарська діяльність – діяльність особи, що пов'язана з виробництвом (виготовленням) та/або реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг, спрямована на отримання доходу і проводиться такою особою самостійно та/або через свої відокремлені підрозділи, а також через будь-яку іншу особу, яка діє на користь першої особи, зокрема за договорами комісії, доручення та агентськими договорами.

Господарська діяльність – діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність.

Господарське законодавство – сукупність нормативно-правових актів і правових норм, які регулюють відносини щодо безпосереднього здійснення господарської діяльності та управління (в тому числі організації) такою діяльністю.

Господарське право (як галузь законодавства) – система законодавчих актів, що комплексно регулюють відносини між суб'єктами господарювання у процесі реалізації ними права на заняття відповідним видом діяльності.

Господарське право (як галузь права) – система правових норм, що регулюють відносини з приводу безпосереднього

здійснення господарської діяльності та/або керівництва нею (такою діяльністю) із застосуванням різних методів правового регулювання.

Господарське право (як навчальна дисципліна) – сукупність знань і навичок правового регулювання господарської діяльності та застосування правових норм у господарській діяльності.

Господарське право (як наука) – наука, яка вивчає історію становлення та розвитку системи правового регулювання господарських відносин в Україні та за кордоном, виявляє закономірності, тенденції, прогалини правового регулювання господарських відносин та напрацьовує рекомендації щодо вдосконалення як правового регулювання, так і правозастосовної практики, використовуючи різноманітні наукові методи: аналіз, синтез, історичний, порівняльно-правовий, евристичний, синергетичний та ін.

Господарські відносини – це відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання.

Господарські правовідносини – врегульовані нормами права (за допомогою методів господарського права) суспільні відносини, котрі виникають у сфері економіки (господарювання) щодо безпосереднього здійснення господарської діяльності та/або

організації/управління такою діяльністю, характеризуються особливим суб'єктним складом, а також поєднанням організаційних і майнових елементів.

Господарсько-виробничі відносини – майнові відносини та відносини, де домінуючим є «організаційний компонент», однак відсутній «управлінський компонент», які виникають між суб'єктами господарювання при безпосередньому здійсненні господарської діяльності.

Господарсько-правові норми – встановлені компетентними органами в офіційному порядку і зафіксовані в спеціальних правових документах індивідуально не персоніфіковані правила у сфері господарювання.

Мета регулювального впливу господарського права – утвердження та підтримання суспільного господарського порядку, необхідного для забезпечення ефективного функціонування господарського обороту та соціальної спрямованості суспільного виробництва.

Методи господарського права – це сукупність способів регулюючого впливу норм господарського права на поведінку суб'єктів господарських правовідносин.

Некомерційне господарювання – самостійна систематична господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання, спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку.

Організаційно-господарські відносини – відносини, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю.

Підприємництво – комерційна господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку.

Підприємництво – самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Предмет господарсько-правового регулювання – відносини, що виникають у сфері господарювання (господарські відносини) та на які спрямовано регулювальний вплив господарського права.

Учасники відносин у сфері господарювання – суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності.

Бібліографічні посилання:

1. Господарський кодекс України. Документ – 436-IV (редакція від 17.11.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Документ – 959-XII (редакція від 07.02.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
3. Податковий кодекс України. Документ – 2755-VI (редакція від 20.10.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. – п. 14.1.36
4. Вінник О.М. Господарське право: навчальний посібник. – К.: Правова єдність, 2009. – 766 с.
5. Андрєєва О.Б., Жорнокуй О.М., Гетьманець О.П. та ін. Господарське право України: підручник: у 2 ч.: Ч.1. – Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2016. – 324 с.
6. Швидка Т.І. Господарське право в схемах і таблицях: навч. посібник. – Харків: Право, 2019. – 130с.
7. Кучер В.О. Господарське право: курс лекцій. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011.- 380 с.
8. Швидка Т. І. Господарське право в схемах і таблицях : навч. посіб. – Харків : Право, 2019. – 130 с.
9. Мілаш В. С. Господарське право : навч. посіб. для підгот. до іспитів. – Харків : Право, 2017. – 328 с.

1.3. Тести для перевірки знань

1. Господарське право як галузь права – це:

- а) система знань та навичок;
- б) розділ науки про право;
- в) система правових норм;
- г) система категорій та суджень.

2. Предметом господарського права є:

- а) фінансово-майнові відносини;
- б) відносини, що складаються у процесі організації та здійснення господарської діяльності;
- в) товарно-майнові відносини;
- г) система відносин, пов'язана з підприємницькою діяльністю.

3. Якому виду господарської діяльності притаманні наступні ознаки: здійснення діяльності щодо виробництва товарів (робіт, послуг), реалізація зазначених товарів на платній основі, здійснення такої діяльності не для власних потреб виробника, здійснення цієї діяльності на професійній основі, основна мета діяльності – задоволення суспільних потреб у певних товарах (роботах, послугах) безвідносно до її прибутковості?

- а) благодійна діяльність;
- б) селянське господарство;
- в) підприємницька діяльність;
- г) господарська некомерційна діяльність.

4. Господарські правовідносини – це:

- а) відносини пов'язані з організацією та застосуванням найманої праці;
- б) відносини, які виникають при використанні природних ресурсів – атмосферного повітря, землі, надр;
- в) відносини пов'язані з оплатою праці;
- г) відносини, які виникають в процесі господарської діяльності.

5. Суб'єктами господарювання є:

- а) господарські організації, інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність, фізичні особи, які здійснюють господарську діяльність і зареєстровані відповідно до закону як підприємці;
- б) фінансово-кредитні установи;
- в) об'єднання підприємств;
- г) органи державної влади та місцевого самоврядування.

6. Господарське законодавство – це:

- а) система економічних і правових норм, що регулюють різні галузі економіки;
- б) система нормативних актів, які регулюють господарські правовідносини;
- в) норми права, що регулюють цивільні, господарські та трудові відносини;
- г) система правових норм, що регулюють виключно цивільні та трудові відносини.

7. Господарсько-правовим нормам притаманні такі ознаки:

- а) встановлюються державою та забезпечуються державним примусом;
- б) встановлюються безпосередньо підприємствами та поширюються тільки на них;
- в) забезпечують наявність у суб'єкта господарювання певних прав та обов'язків;
- г) встановлюють належні правила поведінки стосовно їх використання та виконання усіма суб'єктами господарського права.

8. Ознакою підприємницької діяльності не вважається:

- а) функціонування з метою отримання і розподілу прибутку;
- б) триваючий характер;
- в) ініціативність;
- г) здійснення на свій страх та підприємницький ризик.

9. Залежно від форм власності розрізняють такі види суб'єктів господарювання:

- а) державні;
- б) колективні;
- в) іноземні;
- г) суспільні.

10. Підприємництво здійснюється у наступних організаційних формах:

- а) у формах визначених міністерством, іншим центральним органом виконавчої влади;
- б) у будь-яких організаційних формах на розсуд підприємця;
- в) у формах чітко визначених законом;
- г) у формах визначених адміністративним законодавством.

1.4. Завдання для закріплення знань з теми

1. Скласти порівняльну таблицю взаємодії господарського права з цивільним, земельним, трудовим, житловим правом за об'єктом, предметом і методом правового регулювання.
2. Скласти схему-характеристику «Етапи становлення науки господарського права».
3. Надати основні доктринальні класифікації господарських правовідносин.
4. Визначити суть основних методів правового регулювання господарських відносин: методу приписів, методу автономних рішень, методу координації та методу рекомендацій.
5. Провести схематично відмежування господарських правовідносин від інших видів правовідносин.

1.5. Питання для самоконтролю

1. Що включає в себе поняття господарського права?
2. Що визначає предмет і методи господарського права?
3. Що є складовими частинами принципів господарського права?

4. Які існують функції господарського права?
5. Які вчення входять до першої частини господарського права?
6. Які вчення входять до другої частини господарського права?
7. Яка класифікація джерел господарського права?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ 1:

Нормативна:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Європейська Конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж (Женева, 1961 р.) URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_069. (дата звернення: 26.11.2019).
3. Конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів, Гаага, 5 жовтня 1961 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_082. (дата звернення: 26.11.2019).
4. Принципи міжнародних комерційних договорів (Принципи УНІДРУА) URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_920. (дата звернення: 26.11.2019).

5. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.
6. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
7. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 13. Ст. 69.

Навчальна:

1. Подцерковний О. П. Господарське право: підручник. К.: Фенікс. 2018. 616 с.
2. Лебідь В. І. Господарське право: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури. 2014. 424 с.
3. Чайковська В.В. Господарське право: підручник. Одеса: Фенікс. 2018. 368 с.
4. Вінник О. М. Господарське право. Курс лекцій (загальна частина). К.: Ліра-К. 2017. 240 с.
5. Кобзар Т. С., Савельєва М. О. Курс лекцій з навчальної дисципліни «Господарське право». Дніпро : Видавець Біла К. О. 2017. 290 с.
6. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / За заг. ред. В. С. Щербини, Н. Б. Пацурії. Київ: Юрінком Інтер. 2019. 816 с.

7. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / За заг. ред. Галуцько В.В. Київ : Видавничий дім «Професіонал». 2018. 752 с.

ТЕМА 2. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ВПЛИВУ НА ГОСПОДАРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ

2.1. Методичні рекомендації

При вивченні даної теми здобувачам вищої освіти слід пам'ятати, що господарська діяльність в Україні здійснюється під впливом державного регулювання. Так, у відповідності до ст. 5 Господарського кодексу України суб'єкти господарювання та інші учасники відносин у сфері господарювання здійснюють свою діяльність у межах встановленого правового господарського порядку, додержуючись вимог законодавства.

Регулювання державою економіки та господарської діяльності, зокрема, здійснюється за такими основними напрямками: вплив на підприємства: забезпечення правової бази (встановлення законних «правил гри», то регулюють відносини між учасниками бізнесу), підтримка конкуренції, у ряді випадків захист внутрішніх ринків, стимулювання нових форм бізнесу (малих підприємств, різних програм тощо) стимулювання інвестицій, підтримка розвитку окремих видів виробництв, найбільш вигідних державі, державне регулювання, метою якого є більш рівномірний розподіл ресурсів суспільства між окремими верствами населення, а також пов'язане з перерозподілом засобів в часі (соціальний захист населення в періоди безробіття, дитинства, старості тощо). Тобто державне регулювання необхідне, з одного боку, як чинник стабільності, а з

іншого – як спосіб підтримки необхідних резервів в економіці в цілому, що збільшують її гнучкість і можливість зростання⁶.

Також слід охарактеризувати основні засоби державного регулювання господарської діяльності. Відповідно до статті 12 Господарського кодексу України засобами державного регулювання господарської діяльності є: державне замовлення; ліцензування, патентування і квотування; технічне регулювання; застосування нормативів та лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій. Кожен з вказаних засобів охарактеризований у ст.ст. 12-17 Господарського кодексу України.

При підготовці до семінарських занять здобувачі вищої освіти повинні звернути увагу на вивчення ключових понять теми, таких як: державне регулювання; межі встановленого правового господарського порядку; основні напрями державного регулювання економіки та господарської діяльності; економічна стратегія; економічна тактика; прогнозування та планування; основні засоби державного регулювання господарської діяльності; державне замовлення; ліцензування, патентування і квотування; технічне регулювання; застосування нормативів та лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних,

⁶ Курс лекцій з навчальної дисципліни «Господарське право» / Т. С. Кобзар, М. О. Савельєва. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2017. 290 с. С. 20.

податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій.

Після вивчення теми здобувачі вищої освіти повинні засвоїти: основні напрямки економічної політики держави; засоби державного регулювання господарської діяльності; особливості управління господарською діяльністю у державному та комунальному секторах економіки. Крім того, уміти: володіти загальнотеоретичними поняттями і категоріями господарського права та законодавства; аналізувати законодавчі й підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори, акти застосування, а також акти тлумачення норм права та локальні правові акти, що регулюють правовідносини у цій сфері; використовувати теоретичні знання в юридичній практиці; складати відповідні документи; обґрунтовувати законність і доцільність правових рішень, що приймаються у сфері регулювання господарських відносин.

2.2. Глосарій

Адміністративні методи державного регулювання економікою – такі способи впливу держави, коли необхідний суспільству результат досягається шляхом прямого наказу компетентного органу, що підлягає обов'язковому та однозначному виконанню суб'єктом господарювання.

Амортизаційна політика – напрям економічної політики, спрямований на створення суб'єктам господарювання найбільш

сприятливих та рівноцінних умов забезпечення процесу простого відтворення основних виробничих і невиробничих фондів переважно на якісно новій техніко-технологічній основі.

Антимонopolно-конкурентна політика – напрям економічної політики, спрямований на створення оптимального конкурентного середовища діяльності суб'єктів господарювання, забезпечення їх взаємодії на умовах недопущення проявів дискримінації одних суб'єктів іншими, насамперед у сфері монополного ціноутворення та за рахунок зниження якості продукції, послуг, сприяння зростанню ефективної соціально орієнтованої економіки.

Бюджетна політика – напрям економічної політики, спрямований на оптимізацію та раціоналізацію формування доходів і використання державних фінансових ресурсів, підвищення ефективності державних інвестицій у економіку, узгодження загальнодержавних і місцевих інтересів у сфері міжбюджетних відносин, регулювання державного боргу та забезпечення соціальної справедливості при перерозподілі національного доходу.

Валютна політика – напрям економічної політики, спрямований на встановлення і підтримання паритетного курсу національної валюти щодо іноземних валют, стимулювання зростання державних валютних резервів та їх ефективне використання.

Грошово-кредитна політика – напрям економічної політики, спрямований на забезпечення економіки економічно необхідним обсягом грошової маси, досягнення ефективного готівкового обігу, залучення коштів суб'єктів господарювання та населення до банківської системи, стимулювання використання кредитних ресурсів на потреби функціонування і розвитку економіки.

Державне замовлення – засіб державного регулювання економіки шляхом формування на договірній (контрактній) основі складу та обсягів продукції (робіт, послуг), необхідної для пріоритетних державних потреб, розміщення державних контрактів на поставку (закупівлю) цієї продукції (виконання робіт, надання послуг) серед суб'єктів господарювання, незалежно від їх форми власності.

Державний контракт – договір, укладений державним замовником від імені держави з суб'єктом господарювання - виконавцем державного замовлення, в якому визначаються економічні та правові зобов'язання сторін і регулюються їх господарські відносини.

Економічна стратегія – обраний державою курс економічної політики, розрахований на тривалу перспективу і спрямований на вирішення крупномасштабних економічних та соціальних завдань, завдань культурного розвитку, забезпечення економічної безпеки держави, збереження і примноження її

економічного потенціалу і національного багатства, підвищення народного добробуту.

Економічна тактика – сукупність найближчих цілей, завдань, засобів і способів їх досягнення для реалізації стратегічного курсу економічної політики в конкретних умовах, що складаються в поточному періоді розвитку економіки.

Економічні методи державного регулювання економікою – такі способи вливу держави, коли необхідний суспільству результат досягається через економічний інтерес виконавців.

Зовнішньоекономічна політика – напрям економічної політики, спрямований на регулювання державою відносин суб'єктів господарювання з іноземними суб'єктами господарювання та захист національного ринку і вітчизняного товаровиробника.

Інвестиційна політика – напрям економічної політики, спрямований на створення суб'єктам господарювання необхідних умов для залучення і концентрації коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва, переважно у галузях, розвиток яких визначено як пріоритети структурно-галузевої політики, а також забезпечення ефективного і відповідального використання цих коштів та здійснення контролю за ним.

Ліцензія – запис у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань про рішення органу ліцензування щодо наявності у суб'єкта господарювання права на провадження визначеного ним виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню.

Ліцензування – засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, спрямований на забезпечення реалізації єдиної державної політики у сфері ліцензування, захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів.

Методи державного регулювання економікою – передбачені законодавством способи впливу держави на поведінку суб'єктів господарського життя з метою отримання необхідного для суспільства результату.

Податкова політика – напрям економічної політики, спрямований на забезпечення економічно обґрунтованого податкового навантаження на суб'єктів господарювання, стимулювання суспільно необхідної економічної діяльності суб'єктів, а також дотримання принципу соціальної справедливості та конституційних гарантій прав громадян при оподаткуванні їх доходів.

Політика інституційних перетворень – напрям економічної політики, спрямований на формування раціональної багатоукладної економічної системи шляхом трансформування

відносин власності, здійснення роздержавлення економіки, приватизації та націоналізації виробничих фондів, забезпечення на власній основі розвитку різних форм власності і господарювання, еквівалентності відносин обміну між суб'єктами господарювання, державну підтримку і захист усіх форм ефективного господарювання та ліквідацію будь-яких протизаконних економічних структур.

Регуляторний акт – прийнятий уповноваженим регуляторним органом нормативно–правовий акт, який або окремі положення якого спрямовані на правове регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання.

Сертифікація – підтвердження відповідності якості продукції та послуг вимогам стандартів, що здійснюється з метою запобігання наданню послуг та реалізації продукції, небезпечних для життя, здоров'я та майна громадян і довкілля, сприяння споживачеві в виборі продукції, створення умов для участі суб'єктів господарювання в міжнародному економічному, науково-технічному співробітництві та міжнародній торгівлі.

Структурно-галузєва політика – напрям економічної політики, спрямований на здійснення державою прогресивних змін у структурі економіки, удосконалення міжгалузєвих та внутрішньогалузєвих пропорцій, стимулювання розвитку

галузей, які визначають науково-технічний прогрес, забезпечують конкурентоспроможність вітчизняної продукції та зростання рівня життя населення. Складовими цієї політики є промислова, аграрна, будівельна та інші сфери економічної політики, щодо яких держава здійснює відносно самостійний комплекс заходів стимулюючого впливу.

Суб'єкти господарювання комунального сектора економіки – суб'єкти, що діють на основі лише комунальної власності, а також суб'єкти, у статутному капіталі яких частка комунальної власності перевищує п'ятдесят відсотків чи становить величину, яка забезпечує органам місцевого самоврядування право вирішального впливу на господарську діяльність цих суб'єктів.

Торговий патент – державне свідоцтво, яке засвідчує право суб'єкта господарювання займатися певними видами підприємницької діяльності впродовж встановленого строку.

Цінова політика – напрям економічної політики, спрямований на регулювання державою відносин обміну між суб'єктами ринку з метою забезпечення еквівалентності в процесі реалізації національного продукту, дотримання необхідної паритетності цін між галузями та видами господарської діяльності, а також забезпечення стабільності оптових та роздрібних цін.

Бібліографічні посилання:

1. Господарський кодекс України. Документ 436-IV (редакція від 17.11.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Кучер В.О. Господарське право: курс лекцій. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 380 с.
3. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності». Документ 222-VIII (редакція від 17.11.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19>
4. Трегубенко Г.П. Господарське право: навчальний посібник. Полтава: ПолтНТУ, 2018. 107 с.

2.3. Тести для перевірки знань

1. До правових форм здійснення державного керівництва економікою не належить:

- а) програмування;
- б) нормативно-правове регулювання;
- в) управління;
- г) ліцензування.

2. Засобами державного регулювання господарської діяльності є:

- а) державне завдання та тендерні торги;
- б) ліцензування, патентування і квотування.
- в) стандартизація і сертифікація.
- г) замовлення юридичних осіб приватного права.

3. Принципами державної регуляторної політики:

- а) актуальність;
- б) гуманність;
- в) гарантованість;
- г) адекватність.

4. Законодавство визначає наступні види заходів державного нагляду:

- а) планові;
- б) першочергові;
- в) невідкладні;
- г) фактичні.

5. До основних принципів державного нагляду (контролю) не належить принцип:

- а) рівності прав і законних інтересів усіх суб'єктів господарювання;
- б) підконтрольності і підзвітності органу державного нагляду (контролю) відповідним органам державної влади;
- в) пріоритетності здійснення заходів нагляду (контролю);
- г) гарантування прав та законних інтересів кожного суб'єкта господарювання.

6. Плановий чи позаплановий контроль повинен здійснюватися у присутності:

- а) керівника або його заступника, або уповноваженої особи суб'єкта господарювання;

- б) виключно керівника або його заступника;
- в) керівника та адвоката або іншого спеціаліста у сфері права;
- г) співробітників підконтрольного суб'єкта господарювання.

7. Виробництво (виготовлення) або реалізація продукції, виконання робіт, надання послуг суб'єктами господарювання можуть бути зупинені повністю або частково:

- а) виключно за рішенням суду;
- б) за рішенням Державної аудиторської служби України;
- в) за рішенням прокуратури або суду;
- г) виключно за рішенням прокурора.

8. Фіксувати процес здійснення планового або позапланового заходу чи кожну окрему дію засобами аудіо- та відеотехніки, не перешкоджаючи здійсненню такого заходу мають право:

- а) будь-яка фізична особа, що законно знаходиться на території України;
- б) працівники органів Національної поліції України;
- в) органи державного нагляду (контролю) та суб'єкти господарювання;
- г) виключно суб'єкти господарювання.

9. Невиконання приписів, розпоряджень та інших розпорядчих документів органу державного нагляду (контролю) тягне за собою:

- а) застосування штрафних санкцій до суб'єкта господарювання;
- б) припинення діяльності суб'єкта господарювання;

- в) ліквідацію суб'єкта господарювання;
- г) реорганізацію суб'єкта господарювання.

10. Інформація, доступ до якої обмежено законом, одержана посадовою особою органу державного нагляду (контролю) під час здійснення державного нагляду (контролю), може використовуватися:

- а) виключно в порядку, встановленому законом;
- б) керуючись власним досвідом;
- в) керуючись внутрішнім переконанням;
- г) будь-яким чином.

2.4. Завдання для закріплення знань

1. Визначити форми державного регулювання господарської діяльності.
2. Охарактеризувати методи державного керівництва економікою.
3. Надати обґрунтування тезі: «Державне замовлення – один із засобів державного регулювання економіки».
4. Сформулювати основні правові та економічні засади здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави та територіальної громади (відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі»).
5. Визначити вимоги до державного контролю відповідно до Закону України «Про основні засади державного нагляду

(контролю) у сфері господарської діяльності».

2.5. Питання для самоконтролю

1. Що в собі містить поняття «господарська діяльність»?
2. Який зміст ознак господарської діяльності?
3. Які існують види господарської діяльності?
4. Які снує характеристика видів господарської діяльності залежно від її мети?
5. Що включає в себе поняття підприємницької діяльності?
6. Які існують ознаки підприємницької діяльності?
7. Яку Ви можете навести характеристику принципів підприємницької діяльності?
8. Яку Ви можете навести класифікацію підприємницької діяльності за різними критеріями?
9. Який зміст принципів господарювання?
10. Яким є зміст загальних принципів господарювання?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ 2:

Нормативна:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18. Ст. 144.

2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13. Ст. 556.
3. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 23. Ст. 1234.
4. Про стандартизацію: Закон України від 05.06.2014 № 1315-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 31. Ст. 2405.
5. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15.01.2015 № 124-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 14. Ст. 754.
6. Про ціни і ціноутворення: Закон України від 21.06.2012 № 5007-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 19. Ст. 1112.
7. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 № 877-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 29. Ст. 1001.

Навчальна:

1. Захарченко А.М. Управління об'єктами державної власності (господарсько-правові аспекти): монографія. Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса, 2017. 450 с.

2. Мамутов В. Посилення публічних засад у правовому регулюванні господарської діяльності. Право України. 2009. № 9. С. 83–94.
3. Никитченко Н.В. Правове регулювання державного контролю у сфері господарської діяльності: автореф. дис. д-ра юрид. наук: 12.00.04. К., 2015. 40 с.
4. Задихайло Д. В. Право на підприємницьку діяльність у системі відносин прав господарського порядку. Вісн. Акад. прав. наук України. 2011. № 2 (65). С. 113–123.
5. Устименко В. Засоби державного регулювання господарської діяльності: шлях до посилення соціального ефекту. Юрид. журн. 2010. № 7. С.19–21.
6. Кузьміна М. М. Господарсько-правові засоби забезпечення якості продукції: моногр. Х.: ФІНН. 2010. 184 с.

ТЕМА 3. ЮРИДИЧНІ ЗАСАДИ ОБМЕЖЕННЯ МОНОПОЛІЗМУ Й ЗАХИСТУ ВІД НЕДОБРОСОВІСНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

3.1. Методичні рекомендації

При вивченні даної теми здобувачам вищої освіти слід дати характеристику юридичних засад обмеження монополізму і захисту від недобросовісної конкуренції. У першу чергу, слід проаналізувати норми чинного антимонопольно-конкурентного законодавства, яке являє собою систему нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення умов для створення та ефективного функціонування ринків товарів, послуг і фінансових коштів, а також на регулювання відносин, пов'язаних з монополістичною діяльністю, і припиненням недобросовісної конкуренції. До таких нормативних актів належить, в першу чергу, Закон України «Про захист економічної конкуренції». Також певні норми, спрямовані на заохочення конкуренції і обмеження монополістичної діяльності, містяться в Законах України «Про захист прав споживачів», «Про рекламу», «Про поштовий зв'язок», «Про телекомунікації» та інших.

Особливу увагу також здобувачам вищої освіти слід звернути на можливі порушення законодавства антимонопольного законодавства та можливі заходи впливу на його порушників і заходи відповідальності, що можуть бути до них застосовані. Так, порушеннями антимонопольного законодавства визнаються

антиконкурентні узгоджені дії, якими є узгоджені дії, які призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції. Такими діями визнаються узгоджені дії, які стосуються: встановлення цін чи інших умов придбання або реалізації товарів; обмеження виробництва, ринків товарів, техніко-технологічного розвитку, інвестицій або встановлення контролю над ними; розподілу ринків чи джерел постачання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи придбання, за колом продавців, покупців або споживачів чи за іншими ознаками; спотворення результатів торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів; усунення з ринку або обмеження доступу на ринок (вихід з ринку) інших суб'єктів господарювання, покупців, продавців; застосування різних умов до рівнозначних угод з іншими суб'єктами господарювання, що ставить останніх у не вигідне становище в конкуренції; укладення угод за умови прийняття іншими суб'єктами господарювання додаткових зобов'язань, які за своїм змістом або згідно з торговими та іншими чесними звичаями в підприємницькій діяльності не стосуються предмета цих угод; суттєвого обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин. Ст.ст. 52-57 Закону України «Про захист економічної конкуренції» визначають такі види відповідальності, як штрафи, примусовий поділ, адміністративна відповідальність посадових

осіб та відшкодування збитків. Вивчаючи дану тему, слід проаналізувати та надати характеристику всім вказаним видам відповідальності та підставам і порядку їх застосування.

При підготовці до семінарських занять здобувачі вищої освіти повинні звернути увагу на вивчення ключових понять теми, таких як: монопольне становище на ринку, антиконкурентні узгоджені дії, дискримінація підприємця, природна монополія, контроль за економічною концентрацією підприємців, антимонопольне законодавство, Антимонопольний комітет, недобросовісна конкуренція, неправомірне використання ділової репутації підприємців, суб'єкт та об'єкт недобросовісної конкуренції, правила, торгові та інші чесні звичаї у підприємницькій діяльності, реклама, принципи рекламної діяльності, ознаки комерційної реклами, рекламодавець, виробник реклами, розповсюджувач реклами, споживачі реклами, підсвідома реклама, соціальна реклама, відокремлення реклами від іншої інформації, внутрішня, зовнішня реклама.

Після вивчення теми здобувачі вищої освіти повинні засвоїти: комплексну характеристику юридичних засад обмеження монополізму й захисту від недобросовісної конкуренції. Крім того, уміти: володіти загальнотеоретичними поняттями і категоріями антимонопольно-конкурентного законодавства; аналізувати законодавчі й підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори, акти застосування, а також

акти тлумачення норм права та локальні правові акти, що регулюють правовідносини у цій сфері; використовувати теоретичні знання в юридичній практиці; складати відповідні документи; обґрунтовувати законність і доцільність правових рішень, що приймаються у сфері державного контролю за дотриманням антимонопольно-конкурентного законодавства.

3.2. Глосарій

Антимонопольний комітет України – державний органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності.

Антимонопольно-конкурентне законодавство – законодавство, що регулює відносини, які виникають у зв'язку з недобросовісною конкуренцією, обмеженням та попередженням монополізму у господарській діяльності, складається з Господарського кодексу України, Закону України «Про Антимонопольний комітет України» та інших законодавчих актів.

Дискредитація суб'єкта господарювання – поширення у будь-якій формі неправдивих, неточних або неповних відомостей, пов'язаних з особою чи діяльністю суб'єкта господарювання, які завдали або могли завдати шкоди діловій репутації суб'єкта господарювання.

Дискримінація суб'єктів господарювання органами влади – заборона створення нових підприємств чи інших

організаційних форм господарювання в будь-якій сфері господарської діяльності, а також встановлення обмежень на здійснення окремих видів господарської діяльності або виробництво певних видів товарів з метою обмеження конкуренції; примушування суб'єктів господарювання до пріоритетного укладання договорів, першочергової реалізації товарів певним споживачам або до вступу в господарські організації та інші об'єднання; прийняття рішень про централізований розподіл товарів, який призводить до монопольного становища на ринку; встановлення заборони на реалізацію товарів з одного регіону України в інший; надання окремим підприємцям податкових та інших пільг, які ставлять їх у привілейоване становище щодо інших суб'єктів господарювання, що призводить до монополізації ринку певного товару; обмеження прав суб'єктів господарювання щодо придбання та реалізації товарів; встановлення заборон чи обмежень стосовно окремих суб'єктів господарювання або груп підприємців.

Досягнення неправомірних переваг у конкуренції – отримання певних переваг стосовно іншого суб'єкта господарювання шляхом порушення законодавства, яке підтверджене рішенням відповідного органу державної влади.

Економічна конкуренція – один із основних інструментів та умова існування ринку.

Комерційна таємниця – відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, що не є державною таємницею, розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання.

Копіювання зовнішнього вигляду виробу – відтворення зовнішнього вигляду виробу іншого суб'єкта господарювання і введення його у господарський обіг без однозначного зазначення виробника копії, що може призвести до змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання.

Монопольне становище суб'єкта господарювання – становище, яке дає йому можливість самотійно або разом з іншими суб'єктами обмежувати конкуренцію на ринку певного товару (робіт, послуг), становище суб'єкта господарювання, частка якого на ринку певного товару перевищує розмір, встановлений законом.

Недобросовісна конкуренція – неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання, створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції, неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці, а також інші дії що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності.

Неправомірна угода між суб'єктами господарювання – угода або погоджена дія, спрямована на встановлення (підтримання) монопольних цін (тарифів), знижок, надбавок (доплат), націнок; розподіл ринків за територіальним принципом, обсягом реалізації чи закупівлі товарів, їх асортиментом або за колом споживачів чи за іншими ознаками - з метою їх монополізації; усунення з ринку або обмеження доступу до нього продавців, покупців, інших суб'єктів господарювання.

Неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання – використання без дозволу уповноваженої на те особи чужого імені, комерційного найменування, торговельної марки, інших позначень, а також належних іншій особі рекламних матеріалів тощо, що може призвести до змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання, який має пріоритет на їх використання.

Неправомірне використання комерційної таємниці – впровадження у виробництво або врахування під час планування чи здійснення підприємницької діяльності без дозволу уповноваженої на те особи неправомірно здобутих відомостей, що становлять відповідно до закону комерційну таємницю.

Неправомірне використанням товару іншого виробника – введення у господарський обіг під своїм позначенням товару іншого виробника шляхом змін чи зняття позначень виробника без дозволу уповноваженої на те особи.

Неправомірне збирання відомостей, що становлять комерційну таємницю – добування протиправним способом зазначених відомостей, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання.

Підкуп працівника покупця (замовника) – надання або пропонування йому конкурентом постачальника, безпосередньо або через посередника, матеріальних цінностей, майнових чи немайнових благ за неналежне виконання або невиконання працівником покупця (замовника) службових обов'язків, що впливають з укладеного або пов'язані з укладенням між постачальником і покупцем договору поставки товарів, виконання робіт, надання послуг, що призвело або могло призвести до отримання конкурентом постачальника певних переваг перед постачальником.

Підкуп працівника постачальника – надання або пропонування йому конкурентом покупця (замовника), безпосередньо або через посередника, матеріальних цінностей, майнових або немайнових благ за неналежне виконання або невиконання працівником постачальника службових обов'язків, що впливають з укладеного чи пов'язані з укладенням між постачальником і покупцем договору поставки товарів, виконання робіт, надання послуг, що призвело або могло призвести до отримання конкурентом покупця (замовника) певних переваг перед покупцем (замовником).

Порівняльна реклама – реклама, що містить порівняння з товарами (роботами, послугами) чи діяльністю іншого суб'єкта господарювання.

Природна монополія – особливий стан товарного ринку, який полягає у виведенні певних сфер господарювання з–під дії ринкових механізмів та введення з метою захисту суспільних інтересів безпосереднього державного регулювання певних відносин, що обмежує принцип свободи економічної діяльності.

Розголошення комерційної таємниці – ознайомлення іншої особи без згоди особи, уповноваженої на те, з відомостями, що відповідно до закону становлять комерційну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання.

Суб'єкти природної монополії – суб'єкти господарювання будь-якої форми власності (монопольні утворення), які виробляють (реалізують) товари на ринку, що перебуває у стані природної монополії.

Схиляння до бойкоту суб'єкта господарювання – спонукання конкурентом іншої особи, безпосередньо або через посередника, до відмови від встановлення договірних відносин із цим суб'єктом господарювання.

Схиляння до розголошення комерційної таємниці – спонукання особи, якій були довірені у встановленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків відомості, що відповідно до закону становлять комерційну таємницю, до розкриття цих відомостей, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання.

Схиляння постачальника до дискримінації покупця – спонукання, безпосередньо або через посередника, до надання постачальником конкуренту покупця певних переваг без достатніх на це підстав.

Схиляння суб'єкта господарювання до розірвання договору з конкурентом іншого суб'єкта господарювання – вчинене з корисливих мотивів або в інтересах третіх осіб спонукання суб'єкта господарювання - учасника договору до невиконання або виконання неналежним чином договірних зобов'язань перед цим конкурентом шляхом надання або пропонування суб'єкту господарювання - учаснику договору, безпосередньо або через посередника, матеріальної винагороди, компенсації чи інших переваг.

Бібліографічні посилання:

1. Господарський кодекс України. Документ – 436-IV (редакція від 17.11.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

2. Закон України «Про Антимонопольний комітет України». Документ 3659-ХІІ (редакція від 02.08.2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12>
3. Трегубенко Г.П. Господарське право: навчальний посібник. Полтава: ПолтНТУ, 2018. 107 с.

3.3. Тести для перевірки знань

1. Змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання це:

- а) економічна конкуренція;
- б) політична конкуренція;
- в) монополія;
- г) антиконкурентні узгоджені дії.

2. Сприяти розвитку конкуренції та не вчиняти будь-яких неправомірних дій, які можуть мати негативний вплив на конкуренцію зобов'язані:

- а) суб'єкти господарювання, органи влади, органи місцевого самоврядування, а також органи адміністративно-господарського управління та контролю;
- б) виключно суб'єкти господарювання та органи влади;
- в) виключно суб'єкти господарювання;
- г) іноземні громадяни.

3. Державний контроль за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, захист інтересів суб'єктів

господарювання та споживачів від його порушень здійснюються органами:

- а) Національної поліції;
- б) Державної аудиторської служби України;
- в) Антимонопольним комітетом;
- г) Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України.

4. З метою однакового застосування норм законодавства про захист економічної конкуренції роз'яснення має права надавати:

- а) Антимонопольний комітет України;
- б) суд;
- в) міністерства та інші відомства;
- г) поліція.

5. Укладення суб'єктами господарювання угод у будь-якій формі, прийняття об'єднаннями рішень у будь-якій формі, а також будь-яка інша погоджена конкурентна поведінка (діяльність, бездіяльність) суб'єктів господарювання – це:

- а) узгоджені дії;
- б) конкуренція;
- в) захист підприємництва;
- г) порушення права.

6. Не вважаються антиконкурентними узгодженими діями:

- а) самостійна цінова політика;

- б) обмеження виробництва, ринків товарів, техніко-технологічного розвитку, інвестицій або встановлення контролю над ними;
- в) спотворення результатів торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів;
- г) усунення з ринку або обмеження доступу на ринок (вихід з ринку) інших суб'єктів господарювання, покупців, продавців.

7. Вчинення антиконкурентних узгоджених дій:

- а) санкціонується державою;
- б) забороняється і тягне за собою відповідальність згідно з законом;
- в) дозволяється;
- г) інше.

8. Монопольним (домінуючим) вважається становище суб'єкта господарювання, частка якого на ринку товару перевищує:

- а) 35%;
- б) 50%;
- в) 40%;
- г) 60%.

9. Дії чи бездіяльність суб'єкта господарювання, який займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, або ущемлення інтересів інших суб'єктів

господарювання чи споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку – це:

- а) конкуренція;
- б) зловживанням монопольним (домінуючим) становищем на ринку;
- в) забезпечення законності;
- г) господарська діяльність.

10. Концентрацією не визнається:

- а) злиття суб'єктів господарювання або приєднання одного суб'єкта господарювання до іншого;
- б) набуття безпосередньо або через інших осіб контролю одним або кількома суб'єктами господарювання над одним або кількома суб'єктами господарювання чи частинами суб'єктів господарювання;
- в) безпосереднє або опосередковане придбання, набуття у власність іншим способом чи одержання в управління часток (акцій, паїв), що забезпечує досягнення чи перевищення 25 або 50 відсотків голосів у вищому органі управління відповідного суб'єкта господарювання;
- г) набуття контролю над суб'єктом господарювання або його частиною, в тому числі завдяки праву управління та розпорядження його майном арбітражним керуючим, службовою чи посадовою особою органу державної влади.

3.4. Завдання для закріплення знань

1. Скласти порівняльну таблицю «Переваги та недоліки економічної конкуренції».
2. Визначити цілі державного регулювання відносин економічної конкуренції.
3. Охарактеризувати відповідальність за недобросовісну конкуренцію.
4. Визначити правове становище антимонопольних органів на чолі з Антимонопольним комітетом України, його склад, порядок призначення працівників на керівні посади, його функції, компетенції тощо.
5. Сформулювати види порушення антимонопольно-конкурентного законодавства та відповідальність за їх вчинення.

3.5. Питання для самоконтролю

1. Яке існує правове забезпечення державної антимонопольно-конкурентної політики?
2. Яким чином здійснюється правове регулювання природних монополій?
3. Яка існує кваліфікація порушень антимонопольного законодавства?
4. Якими є завдання та функції Антимонопольного комітету України?

5. Які заходи вживають органи Антимонопольного комітету щодо запобігання монополізації товарних ринків та захисту конкуренції?

6. Який існує механізм правового захисту від недобросовісної конкуренції?

7. Яким є порядок розгляду заяв і справ органами Антимонопольного комітету?

8. Якими є правові наслідки неправомірного використання ділової репутації суб'єкта господарювання?

9. До чого призводить створення перешкод суб'єктам господарювання і підприємцям у процесі конкуренції та досягненні неправомірних переваг у конкуренції? Які існують юридичні наслідки та відповідальність?

10. До чого призводить та якою є відповідальність щодо неправомірного збирання, розголошення та використання комерційної таємниці?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ 3:

Нормативна:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.

2. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 № 2210-III *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 12. Ст. 64.

3. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 36. Ст. 164.
4. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 № 3659-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 50. Ст. 472.
5. Про природні монополії: Закон України від 20.04.2000 № 1682-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 30. Ст. 238.

Навчальна:

1. Вінник О. М. Господарське право. Курс лекцій (загальна частина). К.: Ліра-К. 2017. 240 с.
2. Кобзар Т. С., Савельєва М. О. Курс лекцій з навчальної дисципліни «Господарське право». Дніпро : Видавець Біла К. О. 2017. 290 с.
3. Шкляр С.В. Система суб'єктів контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Випуск 51. Том 2. С. 63–66.
4. Яфонкін А. О. Окремі питання правового регулювання захисту економічної конкуренції. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Випуск 3. Том 1. 2015. С. 193–196.

5. Мовчан А. В. Правове регулювання захисту економічної конкуренції в умовах Європейської інтеграції. *Право.иа.* 2016. № 1. С. 127–131.
6. Ярошенко А. С., Костенко О. М. Проблеми судової практики щодо порушення законодавства про захист економічної конкуренції у вигляді спотворення результатів тендерів. *Теоретичні та практичні проблеми застосування норм цивільного, трудового та господарського права в сучасних умовах* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 23 лист. 2018 р.). Дніпро: Видавець Біла К. О.. 2018. С. 90–92.

ТЕМА 4. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

4.1. Методичні рекомендації

При вивченні даної теми здобувачам вищої освіти слід здійснити порівняльну характеристику понять «суб'єкти господарського права», «учасники відносин у сфері господарювання», «суб'єкти господарювання». Основну увагу слід зупинити на відмінностях вказаних правових категорій.

Так, суб'єктами господарського права (господарських правовідносин) визнаються учасники господарських відносин, що безпосередньо здійснюють господарську діяльність або управляють такою діяльністю, створені у встановленому законом порядку, мають необхідне для здійснення такої діяльності майно і володіють господарською правосуб'єктністю. В залежності від характеру здійснюваної діяльності їх поділяють на суб'єктів господарювання, які безпосередньо здійснюють господарську діяльність (зокрема, підприємці, підприємства, більшість господарських товариств, комерційні банки та ін.), та на суб'єктів організаційно-господарських повноважень, які здійснюють управління господарською діяльністю, в т. ч. організацію такої діяльності (зокрема, господарські й функціональні міністерства та відомства, органи місцевого самоврядування та їх виконкоми, господарські об'єднання, промислово-фінансові групи, холдингові компанії, власники майна підприємств).

У той же час В.С. Щербина визначає, що суб'єктами господарського права є учасники господарських відносин. У відповідності зі ст. 2 Господарського кодексу України «учасниками відносин у сфері господарювання є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності».

У той же час у науці господарського права існує думка про те, що суб'єктами господарських правовідносин (господарського права) є більш обмежена кількість суб'єктів. Так, ними є лише ті учасники відносин у сфері господарювання, яким притаманна сукупність необхідних для цього ознак, а саме: безпосереднє здійснення господарської діяльності (виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг), створення (набуття статусу суб'єкта господарських відносин) у встановленому законом порядку, наявність майна, необхідного для здійснення обраної суб'єктом або покладеної на нього господарської діяльності чи управління такою діяльністю, наявність господарської правосуб'єктності, тобто визнаної державою за певним суб'єктом господарських відносин можливості бути суб'єктом прав (мати і здійснювати господарські права та обов'язки, відповідати за їх

належне виконання і мати юридичну можливість захищати свої права та законні інтереси від можливих порушень)⁷.

Тобто термін «суб'єкт господарського права» у доктрині господарського права за своїм значенням фактично збігається з визначенням учасників відносин у сфері господарювання, що міститься у ст. 2 Господарського кодексу України. Таким чином, можна зробити висновок про те, що всі вказані суб'єкти належать за своєю суттю до суб'єктів господарського права. Основною групою таких суб'єктів є суб'єкти господарювання. Тому саме їх правовому статусу необхідно приділити головну увагу при вивченні даної теми.

Зокрема, слід зазначити, що легальне визначення поняття суб'єкта господарювання міститься у ч. 1 ст. 55 Господарського кодексу України, за якою суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.

Таким чином, особливий статус суб'єкта господарювання обумовлюється тим, що вказаний учасник господарських відносин безпосередньо здійснює господарську діяльність на відміну від інших учасників.

⁷ Вінник О.М. Господарське право: курс лекцій (загальна частина). Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 240 с.
https://pidruchniki.com/12210605/pravo/gospodarski_dogovori

При підготовці до семінарських занять здобувачі вищої освіти повинні звернути увагу на вивчення ключових понять теми, таких як: учасники господарських відносин, суб'єкти господарської діяльності, юридична особа, фізична особа-підприємець, організаційно-правова форма, утворення суб'єкта господарювання, установчі документи, статут, установчий договір, державна реєстрація суб'єкта господарювання, відособлені підрозділи суб'єктів підприємництва, припинення діяльності суб'єкта господарювання.

Після вивчення теми здобувачі вищої освіти повинні засвоїти: комплексну характеристику правового регулювання створення, діяльності, реорганізації та припинення суб'єктів господарювання. Крім того, уміти: володіти загальнотеоретичними поняттями і категоріями господарського права та законодавства; аналізувати законодавчі й підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори, акти застосування, а також акти тлумачення норм права та локальні правові акти, що регулюють правовідносини у цій сфері; використовувати теоретичні знання в юридичній практиці; складати відповідні документи; обґрунтовувати законність і доцільність правових рішень, що приймаються у сфері правового регулювання створення, діяльності, реорганізації та припинення суб'єктів господарювання.

4.2. Глосарій

Благодійна організація – недержавна організація, яка здійснює благодійну діяльність в інтересах суспільства або окремих категорій осіб без мети одержання прибутків від цієї діяльності.

Господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Господарського кодексу України, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку; громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

Державна реєстрація суб'єктів господарювання – засвідчення факту створення або припинення юридичної особи, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, а також вчинення інших реєстраційних дій, які передбачені законом, шляхом внесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру.

Добровільний спосіб припинення діяльності суб'єкта господарювання – рішення щодо припинення діяльності підприємства приймає власник майна, на основі якого створена відповідна підприємницька структура, або уповноважений власником орган.

Злиття – процес створення нового суб'єкта господарювання з одночасним припиненням двох або більшої кількості інших, які раніше існували.

Кредитна спілка – неприбуткова організація, заснована громадянами у встановленому законом порядку на засадах добровільного об'єднання грошових внесків з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні інших фінансових послуг.

Ліквідація суб'єкту господарювання – припинення будь-якої діяльності суб'єкта господарювання, його особистих і майнових прав та зобов'язань.

Підстави припинення підприємства – певні фактичні обставини, з якими закон пов'язує припинення діяльності підприємства.

Реорганізація – таке припинення діяльності підприємства, при якому його права, обов'язки і майно переходять до інших діючих чи знову створюваних підприємств, які приймають на себе виконання функцій і завдань реорганізованого чи реорганізованих підприємств, що припинили свою діяльність.

Споживач – фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника.

Статут суб'єкта господарювання – установчий документ, який повинен містити відомості про його найменування, мету і предмет діяльності, розмір і порядок утворення статутного капіталу та інших фондів, порядок розподілу прибутків і збитків, про органи управління і контролю, їх компетенцію, про умови реорганізації та ліквідації суб'єкта господарювання, а також інші відомості, пов'язані з особливостями організаційної форми суб'єкта господарювання, передбачені законодавством, а також інші відомості, що не суперечать законодавству.

Створення суб'єкта господарювання – сукупність послідовних юридично значущих дій (обов'язкових – встановлених законом – або таких, що здійснюються за ініціативою засновників), реалізація яких веде до появи нового суб'єкта господарювання та створює передумови для здійснення таким суб'єктом господарської діяльності.

Суб'єкт господарювання – господарська організація, яка може бути утворена за рішенням власника (власників) майна або уповноваженого ним (ними) органу, а у випадках, спеціально передбачених законодавством, також за рішенням інших органів, організацій і фізичних осіб шляхом заснування нової господарської організації, злиття, приєднання, виділу, поділу, перетворення діючої (діючих) господарської організації (господарських організацій) з додержанням вимог законодавства.

Суб'єкти великого підприємництва – юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єкти малого підприємництва – 1) фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України; 2) юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єкти мікропідприємництва – 1) фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від

будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України; 2) юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єкти господарювання – учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.

Установчі документами суб'єкта господарювання – рішення про його утворення або засновницький договір, а у випадках, передбачених законом, статут (положення) суб'єкта господарювання.

Бібліографічні посилання:

1. Господарський кодекс України. Документ – 436-IV (редакція від 17.11.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

2. Кучер В.О. Господарське право: курс лекцій. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 380 с.
3. Горбова Н. А. Господарське право України: навч. посібник. Мелітополь: Однорог Т. В., 2019. 127 с.
4. Закон України «Про захист прав споживачів». Документ 1023-ХІІ (редакція від 16.07.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>
5. Андрєєва О.Б., Жорнокуй О.М., Гетьманець О.П. та ін. Господарське право України: підручник: у 2 ч.: Ч.1. Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2016. 324 с.
6. Трегубенко Г.П. Господарське право: навчальний посібник. Полтава: ПолтНТУ, 2018. 107 с.

4.3. Тести для перевірки знань

1. Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців та громадських формувань є об'єктом:

- а) приватної власності;
- б) державної власності;
- в) комунальної власності;
- г) колективної власності.

2. Юридична особа вважається створеною?

- а) з моменту укладення засновниками установчого договору;
- б) з дня державної реєстрації юридичної особи;

- в) з моменту безпосереднього початку ведення підприємницької діяльності;
- г) з дня одержання ліцензії на здійснення підприємницької діяльності.

3. У статуті товариства не зазначається:

- а) органи управління товариством та їхня компетенція;
- б) порядок прийняття рішень;
- в) порядок вступу до товариства;
- г) зобов'язання учасників створити товариство.

4. За характером здійснюваної діяльності суб'єктів господарського права поділяють на:

- а) державні, комунальні та приватні;
- в) колективні та індивідуальні суб'єкти господарського права;
- в) суб'єкти господарського права, які безпосередньо здійснюють господарську діяльність та суб'єкти господарського права, які здійснюють керівництво господарською діяльністю;
- г) українські та іноземні суб'єкти господарського права.

5. Учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і відповідальні за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством – це:

- а) суб'єкти господарювання;

- б) юридичні особи;
- в) фізичні особи;
- г) органи державної влади.

6. Передбачена або санкціонована правом організаційна структура, в якій діє суб'єкт господарського права – це:

- а) організаційно-правова форма;
- б) форма власності;
- в) загальна структура;
- г) не має правильної відповіді.

7. Юридична особа приватного права створюється на підставі:

- а) установчих документів (статуту або засновницького договору);
- б) рішення органу виконавчої влади;
- в) рішенням іноземної держави;
- г) розпорядчого акту Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування.

8. Юридична особа публічного права створюється на підставі:

- а) установчих документів (статуту або засновницького договору);
- б) рішення органу виконавчої влади;
- в) рішенням іноземної держави;

г) розпорядчого акту Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування.

9. До державних суб'єктів господарювання належать:

- а) державні (комерційні і некомерційні) підприємства, казенні підприємства, державні господарські об'єднання;
- б) комунальні (комерційні і некомерційні) підприємства;
- в) фізичні осіб-підприємці, приватні підприємства, господарські товариства, виробничі кооперативи;
- г) всі перераховані.

10. До приватних суб'єктів господарювання належать:

- а) державні (комерційні і некомерційні) підприємства, казенні підприємства, державні господарські об'єднання;
- б) комунальні (комерційні і некомерційні) підприємства;
- в) фізичні осіб-підприємці, приватні підприємства, господарські товариства, виробничі кооперативи;
- г) всі перераховані.

4.4. Завдання для закріплення знань

1. Визначити основні та спеціальні риси суб'єктів господарювання.
2. Надати доктринальні класифікації суб'єктів господарювання.
3. Охарактеризувати індивідуальних підприємців та види їх господарської діяльності.

4. Визначити види господарської діяльності, яка потребує отримання ліцензій, сертифікатів та інших дозволів.

5. Скласти порівняльну таблицю: «Господарські та негосподарські організації, як учасники господарських правовідносин».

4.5. Питання для самоконтролю

1. Які Ви можете назвати загальні положення про суб'єктів господарських правовідносин?

2. Які існують поняття та види суб'єктів господарських правовідносин?

3. Яке місце займають фізичні особи – підприємці, як суб'єкти господарювання?

4. Як Ви можете охарактеризувати юридичних осіб, як суб'єктів господарювання? Які є їх види і поняття?

5. Що включає в себе правоздатність та дієздатність юридичних осіб – суб'єктів господарювання?

6. Які існують обмеження щодо заняття підприємницькою діяльністю, встановлені стосовно окремих фізичних та юридичних осіб?

7. Яким є правове становище інших учасників відносин у сфері господарювання?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ 4:

Нормативна:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
4. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. Ст. 68.
5. Про споживчу кооперацію: Закон України від 10.04.1992 № 2265-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 30. Ст. 414.
6. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17.07.1997 № 469/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 39. Ст. 261.
7. Про кооперацію: Закон України від 10.07.2003 № 1087-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 33. Ст. 1774.
8. Про колективні сільськогосподарські підприємства: Закон України від 14.02.1992 № 2114-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 20. Ст. 272.

9. Про приватизацію державного і комунального майна: Закон України від 18.01.2018 № 2269-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 24. Ст. 348.
10. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 10.04.1992 № 2269-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 30. Ст. 416.
11. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31, Ст. 263.
12. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. Ст. 422.
13. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19-20. Ст. 179.

Навчальна:

1. Подцерковний О. П. Господарське право: підручник. К: Фенікс. 2018. 616 с.
2. Вінник О. М. Господарське право. Курс лекцій (загальна частина). К.: Ліра-К. 2017. 240 с.
3. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / За заг. ред. В. С. Щербини, Н. Б. Пацурії. Київ: Юрінком Інтер. 2019. 816 с.

4. Щербина В.С. Суб'єкти господарського права : Монографія. К. : Юрінком Інтер. 2008. С. 9.
5. Машковська Л. В. Поняття та класифікація некомерційних суб'єктів господарювання. *Вісник Вищої ради юстиції*. № 1 (9). 2012. С. 189–200.
6. Дерев'янка Б. В., Туркот О. А. Захист прав суб'єктів господарювання: навчальний посібник. Донецький юридичний інститут. Львів : Ліга-Прес. 2019. 150 с.

ТЕМА 5. ПРАВОВИЙ СТАТУС ОКРЕМИХ ВИДІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

5.1. Методичні рекомендації

При вивченні даної теми здобувачам вищої освіти слід надати характеристику правового статусу окремих видів суб'єктів господарювання в Україні. Зокрема, необхідно визначити поняття та організаційно-правові форми підприємств в Україні; надати визначення та з'ясувати основи правового статусу окремих видів господарських товариств у нашій державі та проаналізувати правове становище індивідуальних підприємців в Україні.

Так, підприємство, як окремий суб'єкт права, має наступні ознаки: є одним з основних суб'єктів господарювання, який безпосередньо систематично здійснює господарську діяльність; може належати до будь-якої форми власності (державній, комунальній, колективній, приватній); наявність відокремленого майна; наявність господарської правосуб'єктності, в тому числі статусу юридичної особи з одночасною заборонаю мати у своєму складі інших юридичних осіб; наявність власного найменування, під яким підприємство здійснює господарську діяльність та яке дозволяє індивідуалізувати його як самостійний суб'єкт господарювання; як платник податку підприємство повинно мати ідентифікаційний код; наявність установчого документу, як правило, статуту, якщо інше не встановлено законом; визначений

законодавством порядок управління підприємством. Таким чином, підприємство у господарському праві є самостійним суб'єктом господарювання, створеним компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому Господарським кодексом та іншими законами.

Підприємство є юридичною особою, має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку із своїм найменуванням та ідентифікаційним кодом.

Господарські товариства, в свою чергу, це підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами або громадянами шляхом об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку. Досліджуючи вказаний суб'єкт господарювання, здобувачам вищої світи слід охарактеризувати окремі види господарських товариств, зокрема, акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, товариство з додатковою відповідальністю, командитне товариство та повне товариство.

Також особливу увагу при вивченні даної теми слід звернути на таку важливу категорію суб'єктів господарських відносин як

індивідуальні підприємці. Ними є фізичні особи (громадяни України, іноземні громадяни чи особи без громадянства) з повною цивільною дієздатністю, не обмежені законом у правоздатності, зареєстровані у встановленому законом порядку як суб'єкти підприємницької діяльності, які безпосередньо здійснюють таку діяльність (виробляють продукцію, виконують роботи, надають послуги) і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями усім майном, що належить їм на праві власності. Досліджуючи дану категорію суб'єктів, слід визначити особливості їх правового статусу та вимоги, що висуваються до них нормами чинного законодавства.

При підготовці до семінарських занять здобувачі вищої освіти повинні звернути увагу на вивчення ключових понять теми, таких як: підприємство, види підприємств залежно від форм власності, види підприємств залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного фонду, види підприємств у залежності від кількості працюючих та обсягу валового доходу від реалізації продукції за рік, види підприємств залежно від мети їх діяльності.

Після вивчення теми здобувачі вищої освіти повинні засвоїти: комплексну характеристику правового регулювання створення, діяльності, реорганізації та припинення окремих видів суб'єктів господарювання. Крім того, уміти: володіти загальнотеоретичними поняттями і категоріями господарського

права та законодавства; аналізувати законодавчі й підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори, акти застосування, а також акти тлумачення норм права та локальні правові акти, що регулюють правовідносини у цій сфері; використовувати теоретичні знання в юридичній практиці; складати відповідні документи; обґрунтовувати законність і доцільність правових рішень, що приймаються у сфері правового регулювання створення, діяльності та припинення окремих видів суб'єктів господарювання – підприємств, господарських товариств, кооперативів, а також фізичних осіб- підприємців.

5.2. Глосарій

Акціонерне товариство – господарське товариство, яке має статутний капітал, поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, в межах вартості належних їм акцій, крім випадків, визначених законом.

Асоціація – договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, що об'єдналися, шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових та матеріальних ресурсів для

задоволення переважно господарських потреб учасників асоціації.

Асоційовані підприємства (господарські організації) – група суб'єктів господарювання - юридичних осіб, пов'язаних між собою відносинами економічної та/або організаційної залежності у формі участі в статутному капіталі та/або управлінні.

Виробничий кооператив – добровільне об'єднання громадян на засадах членства з метою спільної виробничої або іншої господарської діяльності, що базується на їх особистій трудовій участі та об'єднанні майнових пайових внесків, участі в управлінні підприємством та розподілі доходу між членами кооперативу відповідно до їх участі у його діяльності.

Власник підприємства – особа, яка здійснює свої права щодо управління підприємством безпосередньо або через уповноважені ним органи відповідно до статуту підприємства чи інших установчих документів.

Господарське об'єднання підприємств – об'єднання, утворене за ініціативою підприємств, незалежно від їх виду, які на добровільних засадах об'єднали свою господарську діяльність.

Державне (комунальне) господарське об'єднання підприємств – об'єднання, утворене державними (комунальними) підприємствами за рішенням Кабінету Міністрів України або, у визначених законом випадках, рішенням міністерств (інших органів, до сфери управління яких входять

підприємства, що утворюють об'єднання), або рішенням компетентних органів місцевого самоврядування.

Державне комерційне підприємство – суб'єкт підприємницької діяльності, діє на основі статуту або модельного статуту і несе відповідальність за наслідки своєї діяльності усім належним йому на праві господарського відання майном.

Державне підприємство – вид підприємства, що діє на основі державної власності.

Інноваційна діяльність у сфері господарювання – діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя.

Іноземна інвестиція – цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

Іноземне підприємство – унітарне або корпоративне підприємство, створене за законодавством України, що діє виключно на основі власності іноземців або іноземних юридичних осіб, або діюче підприємство, придбане повністю у власність цих осіб.

Командитне товариством – господарське товариство, в якому один або декілька учасників здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть за його зобов'язаннями додаткову солідарну відповідальність усім своїм майном, на яке за законом може бути звернено стягнення (повні учасники), а інші учасники присутні в діяльності товариства лише своїми вкладами (вкладники).

Комерційне посередництво (агентська діяльність) – підприємницька діяльність, що полягає в наданні комерційним агентом послуг суб'єктам господарювання при здійсненні ними господарської діяльності шляхом посередництва від імені, в інтересах, під контролем і за рахунок суб'єкта, якого він представляє.

Комерційний агент – суб'єкт господарювання (громадянин або юридична особа), який за повноваженням, оснований на агентському договорі, здійснює комерційне посередництво.

Комунальне підприємство – вид підприємства, що діє на основі комунальної власності територіальної громади.

Консорціум - тимчасове статутне об'єднання підприємств для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети (реалізації цільових програм, науково-технічних, будівельних проектів тощо).

Концерн – статутне об'єднання підприємств, а також інших організацій, на основі їх фінансової залежності від одного або

групи учасників об'єднання, з централізацією функцій науково-технічного і виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та іншої діяльності.

Кооператив – добровільне об'єднання громадян з метою спільного вирішення ними економічних, соціально-побутових та інших питань.

Корпоративне підприємство – підприємство, що утворюється, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства.

Корпорація – договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації.

Об'єднання підприємств – господарська організація, утворена у складі двох або більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань.

Підприємство – самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому цим Кодексом та іншими законами.

Підприємство з іноземними інвестиціями – підприємство, створене відповідно до вимог Господарського кодексу України, в статутному капіталі якого не менш як десять відсотків становить іноземна інвестиція.

Підприємство колективної власності – вид підприємства, що діє на основі колективної власності.

Повне товариство – господарське товариство, всі учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і несуть додаткову солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.

Представництво – відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням та здійснює представництво і захист інтересів юридичної особи.

Приватне підприємство – вид підприємства, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи).

Сільськогосподарський кооператив – юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, які є с/г товаровиробниками, на засадах добровільного членства і об'єднання майнових пайових внесків для спільної виробничої діяльності у сільському господарстві та обслуговування переважно членів кооперативу.

Спільне комунальне підприємство – вид підприємства, що діє на договірних засадах спільного фінансування (утримання) відповідними територіальними громадами - суб'єктами співробітництва.

Споживча кооперація в Україні – система самоврядних організацій громадян (споживчих товариств, їх спілок, об'єднань), а також підприємств та установ цих організацій, яка є самостійною організаційною формою кооперативного руху.

Споживче товариство – самоврядна організація громадян, які на основі добровільності членства, майнової участі та взаємодопомоги об'єднуються для спільної господарської діяльності з метою колективного організованого забезпечення своїх економічних і соціальних інтересів.

Страхування у сфері господарювання – діяльність, спрямована на покриття довготермінових та короткотермінових ризиків суб'єктів господарювання з використанням заощаджень через кредитно-фінансову систему або без такого використання.

Товариство з додатковою відповідальністю – господарське товариство, статутний капітал якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями власним майном, а в разі його недостатності учасники цього товариства несуть додаткову солідарну відповідальність у визначеному установчими документами однаково кратному розмірі до вкладу кожного з учасників.

Товариство з обмеженою відповідальністю – господарське товариство, що має статутний капітал, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном.

Товарна біржа – особливий суб'єкт господарювання, який надає послуги в укладенні біржових угод, виявленні попиту і пропозицій на товари, товарних цін, вивчає, упорядковує товарообіг і сприяє пов'язаним з ним торговельним операціям.

Торговельно-біржова діяльність – діяльність, яка має на меті організацію та регулювання торгівлі шляхом надання послуг суб'єктам господарювання у здійсненні ними торговельних операцій спеціально утвореною господарською організацією - товарною біржею.

Трудовий колектив підприємства – усі громадяни, які своєю працею беруть участь у діяльності підприємства на основі

трудового договору (контракту, угоди) або інших форм, що регулюють трудові відносини працівника з підприємством.

Унітарне підприємство – підприємство, що створюється одним засновником, який виділяє необхідне для того майно, формує відповідно до закону статутний капітал, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який призначається (обирається) засновником (наглядовою радою такого підприємства у разі її утворення), керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства.

Фермерське господарство – форма підприємництва громадян з метою виробництва, переробки та реалізації товарної сільськогосподарської продукції.

Філія – відокремлений підрозділ юридичної особи, що розташований поза її місцезнаходженням та здійснює всі або частину її функцій.

Фінансове посередництво – діяльність, пов'язана з отриманням та перерозподілом фінансових коштів, крім випадків, передбачених законодавством.

Холдингова компанія – публічне акціонерне товариство, яке володіє, користується, а також розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв)

двох або більше корпоративних підприємств (крім пакетів акцій, що перебувають у державній власності).

Бібліографічні посилання:

1. Господарський кодекс України. Документ – 436-IV (редакція від 17.11.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Кучер В.О. Господарське право: курс лекцій. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 380 с.
3. Андрєєва О.Б., Жорнокуй О.М., Гетьманець О.П. та ін. Господарське право України: підручник: у 2 ч.: Ч.1. Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2016. 324 с.

5.3. Тести для перевірки знань

1. Домінуюче місце серед суб'єктів господарського права належить такому суб'єктові, як:

- а) підприємство;
- б) інститут;
- в) концерн;
- г) фінансово-промислова група.

2. Залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного фонду в Україні діють підприємства:

- а) державні та приватні;
- б) унітарні та корпоративні;
- в) індивідуальні та колективні;
- г) державні та комунальні.

3. *Малими визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує:*

- а) 100 осіб;
- б) 50 осіб;
- в) 10 осіб;
- г) 200 осіб.

4. *Великими підприємствами визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує:*

- а) 100 осіб;
- б) 50 осіб;
- в) 10 осіб;
- г) 250 осіб.

5. *Казенне підприємство створюється за рішенням:*

- а) засновників;
- б) Верховної Ради України;
- в) Кабінету Міністрів України;
- г) органу місцевого самоврядування.

6. *Підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку – це:*

- а) господарське товариство;

- б) корпорація;
- в) консорціум;
- г) державне підприємство.

7. Акціонерне товариство, товариство з обмеженою і товариство з додатковою відповідальністю створюються і діють на підставі:

- а) статуту;
- б) засновницького договору;
- в) рішення органу виконавчої влади;
- г) положення.

8. Повне і командитне товариство створюються і діють на підставі:

- а) статуту;
- б) засновницького договору;
- в) рішення органу виконавчої влади;
- г) положення.

9. Вищим керівним органом товариства з обмеженою відповідальністю є:

- а) директор;
- б) директор та головний бухгалтер;
- в) загальні збори учасників;
- г) конференція трудового колективу.

10. Об'єднанням, яке створюється за рішенням Кабінету Міністрів України на певний строк з метою реалізації

державних програм розвитку пріоритетних галузей виробництва і структурної перебудови економіки України, включаючи програми згідно з міжнародними договорами України, а також з метою виробництва кінцевої продукції – це:

- а) промислово-фінансова група;
- б) корпорація;
- в) консорціум;
- г) державне підприємство.

5.4. Завдання для закріплення знань

1. Сформулювати специфіку здійснення господарської діяльності негосподарськими організаціями (зважаючи на специфіку їх правового становища).
2. Порівняти підприємства різних форм власності.
3. Зазначити правовий статус та ознаки господарських товариств в Україні.
4. Визначити правове становище структурних підрозділів господарських організацій.
5. Встановити специфіку правового становища іноземних підприємств та підприємств з іноземними інвестиціями.

5.5. Питання для самоконтролю

1. Як ви можете охарактеризувати підприємство, як організаційну форму господарювання? Яке є визначення та ознаки підприємства?

2. Які Ви можете назвати види підприємств?
3. Яким є правовий статус господарських товариств в Україні?
4. Яке правове становище кооперативів?
5. Які ви можете назвати види та поняття об'єднання підприємств?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ 5:

Нормативна:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.
2. Про кооперацію: Закон України від 10.07.2003 № 1087-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 33. Ст. 1774.
3. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 31. Ст. 268.
4. Про холдингові компанії в Україні: Закон України від 15.03.2006 № 3528-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 34. Ст. 291.

Навчальна:

1. Віхров О. П. Організаційно-господарські правовідносини: монографія. К.: Слово, 2008. 512 с.

2. Вінник О. М. Господарське право: навчальний посібник. 2-ге вид., змін, та доп. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 766 с.
3. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / За заг. ред. В. С. Щербини, Н. Б. Пацурії. Київ: Юрінком Інтер. 2019. 816 с.
4. Деревянко Б. В., Туркот О. А. Захист прав суб'єктів господарювання: навчальний посібник. Донецький юридичний інститут. Львів : Ліга-Прес. 2019. 150 с.
5. Попадинець Г. О. Особливості правового статусу суб'єктів господарювання у сфері господарських правовідносин. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 2. Том 1. 2018. С. 39–42.
6. Гарагонич О.В. Поняття та елементи господарської правосуб'єктності акціонерних товариств. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 3. С. 52.

ТЕМА 6. МАЙНОВА ОСНОВА ГОСПОДАРЮВАННЯ

6.1. Методичні рекомендації

При вивченні даної теми здобувачі вищої світи мають надати комплексну характеристику майнової основи господарювання, зокрема, визначити поняття майна суб'єктів господарювання; ознайомитись з видами майна суб'єктів господарської діяльності та визначити поняття та зміст правового режиму майна господарюючих суб'єктів.

При визначенні поняття майна необхідно згадати, що загальне поняття майна, що застосовується і в господарському праві, міститься у главі 13 Цивільного кодексу України. Так, відповідно ч. 1 ст.190 Цивільного кодексу майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Поняття ж майна саме суб'єктів господарювання міститься у ст. 139 Господарського кодексу України. У відповідності з вказаною статтею майном у сфері господарювання визнається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів.⁸ Тобто особливістю майна в господарському розумінні є те, що воно має вартісне визначення,

⁸ Господарський кодекс. URL: <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

використовується у діяльності суб'єктів господарювання та відображається у них на балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів.

Також здобувачам вищої освіти при підготовці до занять з даної теми слід надати характеристику окремим видам майна суб'єктів господарювання. При цьому необхідно звернути увагу на те, що поділ на види майна відбувається не лише за нормами Господарського кодексу, а й Цивільного.

При характеристиці правового режиму майна здобувачам вищої освіти слід пам'ятати, що загальні засади правового режиму майна визначені Конституцією України та у Книзі першій «Загальні положення» і Книзі третій «Право власності та інші речові права» Цивільного кодексу України. Правовий режим майна суб'єктів господарювання крім того регулюється Господарським кодексом України, зокрема, нормами глави 14 «Майно суб'єктів господарювання» розділу III «Майнова основа господарювання».

При підготовці до семінарських занять здобувачі вищої освіти повинні звернути увагу на вивчення ключових понять теми, таких як: правовий режим майна суб'єктів господарювання, визначення права власності, зміст права власності, право володіння, право користування, право розпоряджання, інші речові права, право господарського відання, право оперативного управління, організаційно-установчі повноваження власника,

обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна, майно у сфері господарювання, майнові цінності, основні фонди, оборотні засоби, кошти, товари, цінні папери як особливий вид майна суб'єктів господарювання, джерела формування майна суб'єктів господарювання, особливості правового режиму державного майна у сфері господарювання.

Після вивчення теми здобувачі вищої освіти повинні засвоїти: комплексну характеристику правового режиму майна у сфері господарювання. Крім того, уміти: володіти загальнотеоретичними поняттями і категоріями господарського права та законодавства, що встановлює юридичні основи правового режиму майна у сфері господарювання; аналізувати законодавчі й підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори, акти застосування, а також акти тлумачення норм права та локальні правові акти, що регулюють правовідносини у цій сфері; використовувати теоретичні знання в юридичній практиці; складати відповідні документи; обґрунтовувати законність і доцільність правових рішень, що приймаються у сфері юридичного забезпечення правового режиму майна у сфері господарювання.

6.2. Глосарій

Вироблена (готова) продукція – запаси виробів на складі, обробка яких закінчена та які пройшли випробування,

приймання, укомплектовані згідно з умовами договорів із замовниками і відповідають технічним умовам і стандартам.

Державне майно у сфері господарювання – цілісні майнові комплекси державних підприємств або їх структурних підрозділів, нерухоме майно, інше окреме індивідуально визначене майно державних підприємств, акції (частки, паї) держави у майні суб'єктів господарювання різних форм власності, а також майно, закріплене за державними установами і організаціями з метою здійснення необхідної господарської діяльності, та майно, передане в безоплатне користування самоврядним установам і організаціям або в оренду для використання його у господарській діяльності.

Джерела формування майна суб'єктів господарювання – грошові та матеріальні внески засновників; доходи від реалізації продукції (робіт, послуг); доходи від цінних паперів; капітальні вкладення і дотації з бюджетів; надходження від продажу (здачі в оренду) майнових об'єктів (комплексів), що належать їм, придбання майна інших суб'єктів; кредити банків та інших кредиторів; безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій і громадян; інші джерела, не заборонені законом.

Дивіденди (як вид доходів від цінних паперів) – платіж, що здійснюється юридичною особою-емітентом корпоративних прав чи інвестиційних сертифікатів на користь власника таких корпоративних прав, інвестиційних сертифікатів та інших цінних

паперів, що засвідчують право власності інвестора на частку (пай) у майні (активах) емітента, у зв'язку з розподілом частини його прибутку, розрахованого за правилами бухгалтерського обліку.

Інвестиції у сфері господарювання – довгострокові вкладення різних видів майна, інтелектуальних цінностей та майнових прав в об'єкти господарської діяльності з метою одержання доходу (прибутку) або досягнення іншого соціального ефекту.

Корпоративні відносини – відносини, що виникають, змінюються та припиняються щодо корпоративних прав.

Корпоративні права – права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами.

Кошти – гроші у національній та іноземній валюті, призначені для здійснення товарних відносин, а також фінансових відносин відповідно до законодавства.

Майно – сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів

господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів.

Майновий стан суб'єкта господарювання – стан, який визначається сукупністю належних йому майнових прав та майнових зобов'язань, що відображається у бухгалтерському обліку його господарської діяльності відповідно до вимог закону.

Оборотні засоби (оборотні активи) – грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Право власності – врегульовані законом суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження майном.

Право господарського відання – речове право суб'єкта підприємництва, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним

органом), з обмеженням правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника.

Право оперативного управління – речове право суб'єкта господарювання, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом) для здійснення некомерційної господарської діяльності.

Прибуток (доход) суб'єкта господарювання – показник фінансових результатів його господарської діяльності, що визначається шляхом зменшення суми валового доходу суб'єкта господарювання за певний період на суму валових витрат та суму амортизаційних відрахувань.

Торговельна марка, право на яку належить кільком особам, – марка, що відрізняє товари і послуги учасників об'єднання підприємств (торговельна марка об'єднання, спільна торговельна марка) від однорідних товарів і послуг інших суб'єктів господарювання, або використовується спільно кількома суб'єктами в інших випадках, передбачених законом.

Фінанси суб'єктів господарювання – самостійна ланка національної фінансово-кредитної системи з індивідуальним кругообігом коштів, що забезпечує покриття витрат виробництва продукції (робіт, послуг) і одержання прибутку.

Цінні папери – документ установленної форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, визначає взаємовідносини емітента цінного

папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, яка має права на цінний папір, та передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам.

Бібліографічні посилання:

1. Господарський кодекс України. Документ – 436-IV (редакція від 17.11.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Трегубенко Г.П. Господарське право: навчальний посібник. Полтава: ПолтНТУ, 2018. 107 с.
3. Щербина В. С. Господарське право : підручник / В. С. Щербина. 6-те вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. 640 с.

6.3. Тести для перевірки знань

1. Основне речове право у сфері господарювання – це:

- а) право довірчої власності;
- б) право власності;
- в) право оперативного управління;
- г) право розпорядження.

2. Речове право суб'єкта підприємництва, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом), з обмеженням

правомочності розпорядження щодо окремих видів майна за згодою власника у випадках, передбачених законом – це:

- а) право довірчої власності;
- б) право господарського відання;
- в) право власності;
- г) право розпорядження.

3. Речове право суб'єкта господарювання, який володіє, користується і розпоряджається майном, закріпленим за ним власником (уповноваженим ним органом) для здійснення некомерційної господарської діяльності, у межах, встановлених законом, а також власником майна (уповноваженим ним органом) – це:

- а) право оперативного управління;
- б) право господарського відання;
- в) право власності;
- г) право розпорядження.

4. Залежно від економічної форми, якої набуває майно у процесі здійснення господарської діяльності, майнові цінності не можуть належати до:

- а) основних фондів;
- б) оборотних засобів;
- в) коштів;
- г) споруд.

5. Основними фондами виробничого і невиробничого призначення є:

- а) будинки, споруди, машини та устаткування, обладнання, інструмент, виробничий інвентар і приладдя;
- б) сировина, паливо, матеріали, малоцінні предмети та предмети, що швидко зношуються;
- в) гроші у національній та іноземній валюті;
- г) вироблена продукція (товарні запаси), виконані роботи та послуги.

6. Оборотними засобами є:

- а) будинки, споруди, машини та устаткування, обладнання, інструмент, виробничий інвентар і приладдя;
- б) сировина, паливо, матеріали, малоцінні предмети та предмети, що швидко зношуються;
- в) гроші у національній та іноземній валюті;
- г) вироблена продукція (товарні запаси), виконані роботи та послуги.

7. Коштами у складі майна суб'єктів господарювання є

- а) будинки, споруди, машини та устаткування, обладнання, інструмент, виробничий інвентар і приладдя;
- б) сировина, паливо, матеріали, малоцінні предмети та предмети, що швидко зношуються;
- в) гроші у національній та іноземній валюті;

г) вироблена продукція (товарні запаси), виконані роботи та послуги.

8. Товарами у складі майна суб'єктів господарювання є:

- а) будинки, споруди, машини та устаткування, обладнання, інструмент, виробничий інвентар і приладдя;
- б) сировина, паливо, матеріали, малоцінні предмети та предмети, що швидко зношуються;
- в) гроші у національній та іноземній валюті;
- г) вироблена продукція (товарні запаси), виконані роботи та послуги.

9. Не можуть бути джерелами формування майна суб'єктів господарювання:

- а) грошові та матеріальні внески засновників;
- б) доходи від реалізації продукції (робіт, послуг);
- в) доходи від цінних паперів;
- г) хабарі.

10. Приватизація державних (комунальних) підприємств здійснюється в порядку, встановленому:

- а) законом;
- б) судом;
- в) постановою Кабінету Міністрів України;
- г) актом Фонду державного майна України.

6.4. Завдання для закріплення знань

1. Визначте особливості та види майна суб'єктів

господарювання, що використовуються у сфері здійснення ними господарської діяльності.

2. Охарактеризуйте спеціальний правовий режим такого різновиду нерухомого майна як природні ресурси, акцентуючи увагу на кодифікованих нормативно-правових актах, що регулюють правовідносини щодо останніх.

3. З'ясуйте основні джерела формування та склад майна суб'єктів господарювання.

4. Надайте змістовну характеристику правових титулів майна учасників господарських відносин.

5. Сформулюйте особливості правового режиму державного та комунального майна.

6.5. Питання для самоконтролю

1. Яким є правовий режим майна суб'єктів господарювання?

2. Що включає в себе майно і які існують джерела його формування у сфері господарювання?

3. Яким чином здійснюється використання природних ресурсів у сфері господарювання?

4. Яким чином здійснюється використання у господарській діяльності прав інтелектуальної власності?

5. Що включають в себе корпоративні права та корпоративні відносини?

6. Якими є особливості правового режиму державного майна у сфері господарювання?

7. Якими ознаками характеризується прибуток (дохід) суб'єкта господарювання?

8. Якими є підстави виникнення майнових прав і обов'язків?

9. Як здійснюється облік майна та майнового стану суб'єкта господарювання?

10. Якими є особливості приватизації державних та комунальних підприємств?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ 6:

Нормативна:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18. Ст. 144.
2. Про приватизацію державного і комунального майна: Закон України від 18.01.2018 № 2269-VIII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 24. Ст. 348.
3. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 49. Ст. 68.
4. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 № 2658-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 47. Ст. 251.

5. Про управління об'єктами державної власності: Закон України від 21.09.2006 № 185-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 46. Ст. 456.
6. Про затвердження Порядку відчуження об'єктів державної власності: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.06.2007 № 803. *Офіційний вісник України*. 2007. № 43. Ст. 1714.

Навчальна:

1. Щербина В.С. Господарське право: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2012. 600 с.
2. Актуальні проблеми господарського права: навч. посіб./ за ред. В.С. Щербини. К.: Юрінком Інтер, 2012. 528 с.
3. Любченко П.М., Берездецький Ю.М. Організаційно-господарські повноваження: проблеми теорії та практики. *Науковий вісник Міжнародного університету. Сер: Юриспруденція*. 2013. № 6-2. Том 2. С. 28–31.
4. Ілларіонов О.Ю. Організаційно-господарські правовідносини в контексті виконання положень Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. *Юридичний бюлетень*. 2016. Випуск 2. С. 34–43.
5. Ібрагімова Н.В. Правовий статус холдингів: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04. Вінниця. 2015. 20 с.
6. Кравець І.М. Правове становище суб'єктів організаційно-господарських повноважень: монографія. К., 2010. 240 с.

ТЕМА 7. ГОСПОДАРСЬКІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

7.1. Методичні рекомендації

При вивченні даної теми здобувачі вищої освіти мають визначити сутність та специфіку господарських зобов'язань. Для цього необхідно, зокрема, проаналізувати становлення інституту господарського зобов'язання, визначити сутність дефініції «господарське зобов'язання» та охарактеризувати його ознаки та основні види.

При цьому слід вказати, що правова категорія зобов'язання в господарському праві є однією з ключових. Однак сам термін «зобов'язання» походить з цивільного права і поступово його використання розширюється і у інших галузях права, зокрема, у господарському. Ст. 509 Цивільного кодексу України визнає зобов'язанням правовідносини, в яких одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку.

Визначення господарського зобов'язання міститься у ст. 173 Господарського кодексу. За цією статтею господарським зобов'язанням визнається зобов'язання, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених цим Кодексом, в силу якого один суб'єкт (зобов'язана сторона, у тому

числі боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо), або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (уповноважена сторона, у тому числі кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку. При дослідженні сутності даного визначення здобувачам вищої освіти слід охарактеризувати суттєві ознаки господарського зобов'язання. До них слід віднести особливості сфери застосування цієї правової категорії та суб'єктного складу, а також підстави виникнення, зміни та припинення, а також характер дій, що повинна вчинити зобов'язана сторона в зобов'язанні.

При підготовці до семінарських занять здобувачі вищої освіти повинні звернути увагу на вивчення ключових понять теми, таких як: господарське зобов'язання, зобов'язана сторона (у тому числі боржник), уповноважена сторона (у тому числі кредитор) виконання обов'язку, майново-господарські зобов'язання, організаційно-господарські зобов'язання, соціально-комунальні зобов'язання суб'єктів господарювання, публічні зобов'язання суб'єктів господарювання.

Після вивчення теми здобувачі вищої освіти повинні засвоїти: комплексну характеристику господарських зобов'язань, їх видів, умов виконання, підстав виникнення, зміни та

припинення. Крім того, уміти: володіти загальнотеоретичними поняттями і категоріями господарського права та законодавства щодо господарських зобов'язань; аналізувати законодавчі й підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори, акти застосування, а також акти тлумачення норм права та локальні правові акти, що регулюють правовідносини у цій сфері; використовувати теоретичні знання в юридичній практиці; складати відповідні документи; обґрунтовувати законність і доцільність правових рішень, що приймаються у сфері встановлення, зміни, виконання та припинення господарських зобов'язань.

7.2. Глосарій

Виконання зобов'язання – здійснення боржником дії (або утримання від дії), яка є об'єктом зобов'язального правовідношення, що здійснюється за загальними правилами або принципами виконання зобов'язань.

Господарське зобов'язання – зобов'язання, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником (учасниками) відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених цим Господарським кодексом України, в силу якого один суб'єкт (зобов'язана сторона, у тому числі боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію

тощо), або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (управнена сторона, у тому числі кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку.

Зміст господарського зобов'язання – дії господарського чи управлінсько-господарського характеру, які повинні виконати або, навпаки, утриматися від їх виконання зобов'язальна сторона на вимогу управненої сторони.

Майново-господарські зобов'язання – цивільно-правові зобов'язання, що виникають між учасниками господарських відносин при здійсненні господарської діяльності, в силу яких зобов'язана сторона повинна вчинити певну господарську дію на користь другої сторони або утриматися від певної дії, а управнена сторона має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку.

Об'єкти господарського зобов'язання – соціальні блага матеріального та нематеріального характеру, з приводу яких сторони (учасники) правовідносин вступають у взаємодію.

Організаційно-господарські зобов'язання – господарські зобов'язання, що виникають у процесі управління господарською діяльністю між суб'єктом господарювання та суб'єктом організаційно-господарських повноважень, в силу яких зобов'язана сторона повинна здійснити на користь другої сторони певну управлінсько-господарську (організаційну) дію або

утриматися від певної дії, а управнена сторона має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку.

Принцип належного виконання зобов'язання – принцип виконання зобов'язання належними суб'єктами, у належному місці, в належний строк (термін), щодо належного предмета та належним способом.

Принцип реального виконання зобов'язання – загальне правило, згідно з яким зобов'язання має бути виконане у тому вигляді, в якому воно визначене законом або договором.

Бібліографічні посилання:

1. Господарський кодекс України. Документ – 436-IV (редакція від 17.11.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Трегубенко Г.П. Господарське право: навчальний посібник. Полтава: ПолтНТУ, 2018. 107 с.
3. Несинова С. В., Воронко В. С., Чебикіна Т. С. Господарське право України. Навч. посіб. / за заг. ред. С. В. Несинової. К.: Центр учбової літератури, 2012. 564 с.

7.3. Тести для перевірки знань

1. Оферта – це:

- а) пропозиція укласти договір;
- б) прийняття пропозиції укласти договір;
- в) відмова від пропозиції укласти договір;

г) строк для відповіді на пропозицію укласти договір.

2. Умови, без погодження яких господарський договір не вважається укладеним, називаються:

- а) законними;
- б) істотними;
- в) звичайними;
- г) важливими.

3. Гарантом може виступати:

- а) фізична особа-підприємець;
- б) будь-яка юридична особа;
- в) фізична особа або банк;
- г) банк, інша фінансова установа, страхова організація.

4. Юридичними особами, зобов'язаною та управненою сторонами зобов'язання є:

- а) боржник і кредитор;
- б) адвокат і звинувачений;
- в) адвокат і кредитор;
- г) кредитор і прокурор.

5. Законодавству України відповідає наступне положення:

- а) на території спеціальної (вільної) економічної зони запроваджується національний правовий режим господарської діяльності;
- б) на території спеціальної (вільної) економічної зони запроваджуються пільгові митні, валютно-фінансові, податкові та

інші умови економічної діяльності національних та іноземних юридичних і фізичних осіб;

в) на території спеціальної (вільної) економічної зони запроваджуються пільгові митні, валютно-фінансові, податкові та інші умови економічної діяльності іноземних юридичних і фізичних осіб;

г) правильна відповідь відсутня.

6. Спеціальні заходи, що у достатньому ступені гарантують виконання основного зобов'язання і стимулюють боржника до належного поводження – це:

а) способи забезпечення виконання зобов'язань;

б) способи залякування;

в) методи господарського права;

г) принципи господарського права.

7. До основних способів виконання зобов'язань не відноситься:

а) неустойка;

б) порука;

в) застава;

г) сервітут.

8. Майнові зобов'язання, які виникають між учасниками господарських відносин, регулюються:

а) сімейним кодексом;

б) господарським статутом;

- в) господарським кодексом;
- г) кримінальним кодексом.

9. Основними видами господарських зобов'язань є:

- а) майново-господарські;
- б) організаційно-господарські;
- в) житлово-комунальні;
- г) приватизаційно-правові.

10. Господарські зобов'язання можуть виникати:

- а) з підписанням акту у ЖЕКУ;
- б) з акту управління господарської діяльності;
- в) з початком дії господарського кодексу;
- г) з угоди купівлі-продажу.

7.4. Завдання для закріплення знань

1. Скласти таблицю: «Види господарських зобов'язань» із зазначенням їх основних характеристик.
2. Визначити підстави виникнення господарських зобов'язань із посиланням на норми права, які їх передбачають.
3. Схематично подати матеріал щодо умов виконання господарського зобов'язання.
4. Встановити специфіку виконання господарських зобов'язань у яких беруть участь кілька уповноважених або кілька зобов'язаних суб'єктів.
5. Зробити порівняльну характеристику способів забезпечення виконання господарських зобов'язань.

7.5. Питання для самоконтролю

1. Якими є загальні положення про господарські зобов'язання?
2. Які існують підстави виникнення господарських зобов'язань?
3. Які Ви можете назвати види господарських зобов'язань?
4. Яким чином здійснюється виконання господарських зобов'язань?
5. Яким чином забезпечується виконання господарських зобов'язань?
6. Як здійснюється припинення господарських зобов'язань?
7. Яка існує відповідальність за порушення господарських зобов'язань?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ 7:

Нормативна:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18. Ст. 144.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40. Ст. 356.
3. Про концесії: Закон України від 03.10.2019 № 155-IX. *Офіційний вісник України*. 2019. № 84. Ст. 2840.

4. Про угоди про розподіл продукції: Закон України від 14.09.1999 № 1039-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 44. Ст. 391.
5. Про фінансовий лізинг: Закон України від 16.12.1997 № 723/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 16. Ст. 68.
6. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 9. Ст. 89.
7. Про державно-приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 40. Ст. 524.

Навчальна:

1. Фендик В. М. Забезпечення зобов'язань: теоретичні проблеми визначення їх вартості. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2011. С. 141–146.
2. Петруненко Я. Удосконалення господарсько-правової відповідальності за правопорушення у сфері використання державних коштів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 93–96.
3. Шишка Р. Б. Окремі аспекти господарсько-правової відповідальності. *Юридичний вісник*. 2015. № 1 (34). С. 129–133.
4. Мілані В. С. Характеристика суб'єктного складу комерційних договорів і господарсько-договірної

- правосуб'єктності. *Юридична наука, практика і освіта: зб. наук. пр.* 2010. Вип. 2. С. 19–43.
5. Чабан О. Об'єкт інвестиційної діяльності як одна з істотних умов інвестиційного договору (контракту). *Підприємництво, господарство і право.* 2011. № 2. С. 20–23.
6. Тушинська Н. Права й обов'язки сторін за договором купівлі-продаж) підприємства як єдиного майнового комплексу. *Підприємництво, господарство і право.* 2011. № 3. С. 28–31.
7. Легенченко М. О. Припинення дії договорів оренди комунального майна внаслідок скасувальної обставини. *Вісник господарського судочинства.* 2011. № 3. С. 113–116.

ТЕМА 8. ГОСПОДАРСЬКИЙ ДОГОВІР

8.1. Методичні рекомендації

При вивченні даної теми здобувачі вищої освіти повинні визначити особливості господарського договору, охарактеризувати його ознаки, форму укладення та зміст.

При цьому слід звернути увагу на те, що загальне визначення договору, як двох чи більше осіб, спрямованої на встановлення, зміну або припинення прав та обов'язків, міститься у цивільному праві. У той же час господарський договір, на відміну від цивільно-правового, досить часто стосується не лише приватних, а й публічних інтересів, тобто його норми впливають не лише на сторони договору, а й на інтереси держави та суспільства. Саме тому визначення господарського договору відрізняється певною мірою від визначення цивільно-правового договору. Так, господарський договір – це зафіксовані в спеціальному правовому акті (документі) на підставі угоди зобов'язання учасників господарських відносин (сторін), спрямовані на обслуговування (забезпечення) їх господарської діяльності (господарських потреб), що ґрунтуються на оптимальному врахуванні інтересів сторін і загальногосподарського інтересу⁹.

Також здобувачам вищої освіти слід звернути увагу, що у підприємницькій діяльності, що здійснюється на території нашої

⁹ Вінник О.М. Господарське право: курс лекцій (загальна частина). Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. 240 с.
URL: https://pidruchniki.com/12210605/pravo/gospodarski_dogovori

держави, використовується досить велика кількість господарських договорів, які можна поділити на певні групи з метою виявлення тенденцій у регулюванні певного виду договірних відносин і застосуванні їх у законотворчій та правозастосовчій діяльності. Поділ господарських договорів на певні види можна здійснити за різними критеріями, основні з яких доцільно проаналізувати при вивченні даної теми. Так, наприклад, господарські договори можна поділити на види за наступними критеріями: за ознакою підстав виникнення договірних зобов'язань; за ознакою взаємного становища сторін у договірних відносинах; за строками дії; за сукупністю критеріїв (економічним змістом та юридичними ознаками); за тривалістю застосування у сфері господарювання (підприємництва); за ступенем складності; залежно від ролі у встановленні господарських зв'язків; за ознакою можливості чи неможливості корегування умов договору; залежно від домінування в господарському договорі майнових чи організаційних елементів тощо.

Визначення змісту господарського договору закріплено у ч. 1 ст. 180 Господарського кодексу України. Норми цієї статті встановлюють, що зміст договору складають його умови, визначені угодою сторін, що спрямована на встановлення, зміну або припинення господарських зобов'язань, як погоджені

сторонами, так і ті, що приймаються ними як обов'язкові умови договору відповідно до законодавства.

Досліджуючи зміст господарських договорів, здобувачі вищої освіти повинні згадати класифікацію договірних умов за Цивільним кодексом України. Так, за ознакою впливу на юридичну силу договору та відповідності умов певному виду договору виділяють: істотні умови, звичайні умови та випадкові умови. Що стосується господарських договорів, то їхні умови також поділяються за критерієм обов'язковості (необов'язковості) на обов'язкові (повинні включатися до договору відповідно до вимог законодавства) та необов'язкові (включаються до договору за погодженням сторін).

При підготовці до семінарських занять здобувачі вищої освіти повинні звернути увагу на вивчення ключових понять теми, таких як: загальні умови укладання договорів, що породжують господарські зобов'язання; зміст договору, вільне волевиявлення, примірні договори, типові договори, істотні умови господарського договору, предмет договору, ціна договору, строк дії договору, порядок укладання господарських договорів, проект договору, порядок зміни господарських договорів, порядок розірвання господарських договорів.

Після вивчення теми здобувачі вищої освіти повинні засвоїти: комплексну характеристику господарських договорів, їх видів, змісту та форми, умов виконання, підстав їх виникнення,

зміни та припинення. Крім того, уміти: володіти загальнотеоретичними поняттями і категоріями господарського права та законодавства щодо господарських договорів; аналізувати законодавчі й підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори, акти застосування, а також акти тлумачення норм права та локальні правові акти, що регулюють правовідносини у цій сфері; використовувати теоретичні знання в юридичній практиці; складати відповідні документи; обґрунтовувати законність і доцільність правових рішень, що приймаються у сфері встановлення, зміни, виконання та припинення господарських договорів.

8.2. Глосарій

Агентський договір – господарський договір, за яким одна сторона (комерційний агент) зобов'язується надати послуги другій стороні (суб'єкту, якого представляє агент) в укладенні угод чи сприяти їх укладенню (надання фактичних послуг) від імені цього суб'єкта і за його рахунок.

Господарський договір – домовленість у визначеній законом формі суб'єктів господарювання між собою або з не господарюючими суб'єктами, суб'єктами організаційно–господарських повноважень, громадянами, спрямована на встановлення, зміну або припинення їх прав та обов'язків у сфері господарської діяльності.

Господарсько-договірними зобов'язання – майново-господарські зобов'язання, які виникають між суб'єктами господарювання або між суб'єктами господарювання і негосподарюючими суб'єктами - юридичними особами на підставі господарських договорів.

Договір енергопостачання – господарський договір, за яким енергопостачальне підприємство (енергопостачальник) відпускає електричну енергію, пару, гарячу і перегріту воду (далі - енергію) споживачеві (абоненту), який зобов'язаний оплатити прийняту енергію та дотримуватися передбаченого договором режиму її використання, а також забезпечити безпечну експлуатацію енергетичного обладнання, що ним використовується.

Договір комерційної концесії – господарський договір, за яким одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) на строк або без визначення строку право використання в підприємницькій діяльності користувача комплексу прав, належних правоволодільцеві, а користувач зобов'язується дотримуватися умов використання наданих йому прав та сплатити правоволодільцеві обумовлену договором винагороду.

Договір комерційної субконцесії – господарський договір, за яким може бути передбачено право користувача дозволяти іншим особам користування наданим йому комплексом прав або

часткою цього комплексу прав на умовах комерційної субконцесії, погоджених ним із правоволодільцем або визначених у договорі комерційної концесії.

Договір контрактації сільськогосподарської продукції – господарський договір, за яким виробник сільськогосподарської продукції (далі - виробник) зобов'язується передати заготівельному (закупівельному) або переробному підприємству чи організації (далі - контрактанту) вироблену ним продукцію у строки, кількості, асортименті, що передбачені договором, а контрактант зобов'язується сприяти виробникові у виробництві зазначеної продукції, прийняти і оплатити її.

Договір міни (бартеру) у сфері господарювання – господарський договір, за яким кожна із сторін зобов'язується передати другій стороні у власність, повне господарське відання чи оперативне управління певний товар в обмін на інший товар.

Договір на створення і передачу науково-технічної продукції – господарський договір, за яким одна сторона (виконавець) зобов'язується виконати зумовлені завданням другої сторони (замовника) науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (далі - НДДКР), а замовник зобов'язується прийняти виконані роботи (продукцію) і оплатити їх.

Договір оренди майна у сфері господарювання – господарський договір, за яким одна сторона (орендодавець)

передає другій стороні (орендареві) за плату на певний строк у користування індивідуально визначене майно виробничо-технічного призначення (або цілісний майновий комплекс), що не втрачає у процесі використання своєї споживчої якості (неспоживна річ), для здійснення господарської діяльності.

Договір перевезення вантажу – господарський договір, за яким одна сторона (перевізник) зобов'язується доставити ввірений їй другою стороною (вантажовідправником) вантаж до пункту призначення в установленій законодавством чи договором строк та видати його уповноваженій на одержання вантажу особі (вантажодержувачу), а вантажовідправник зобов'язується сплатити за перевезення вантажу встановлену плату.

Договір підряду на капітальне будівництво – господарський договір, за яким одна сторона (підрядник) зобов'язується своїми силами і засобами на замовлення другої сторони (замовника) побудувати і здати замовникові у встановлений строк визначений договором об'єкт відповідно до проектно-кошторисної документації або виконати зумовлені договором будівельні та інші роботи, а замовник зобов'язується передати підряднику затверджену проектно-кошторисну документацію, надати йому будівельний майданчик, прийняти закінчені будівництвом об'єкти і оплатити їх.

Договір підряду на проведення проектних і досліджувальних робіт – господарський договір, за яким підрядник зобов'язується розробити за завданням замовника проектну документацію або виконати обумовлені договором проектні роботи, а також виконати досліджувальні роботи, а замовник зобов'язується прийняти і оплатити їх.

Договір поставки – господарський договір, за яким одна сторона – постачальник зобов'язується передати (поставити) у зумовлені строки (строк) другій стороні - покупцеві товар (товари), а покупець зобов'язується прийняти вказаний товар (товари) і сплатити за нього певну грошову суму.

Договір страхування – господарський договір, за яким страховик зобов'язується у разі настання страхового випадку здійснити страхову виплату страхувальнику або іншій особі, визначеній страхувальником у договорі страхування, а страхувальник зобов'язується сплачувати страхові платежі у визначені строки та виконувати інші умови договору.

Договір транспортного експедирування – господарський договір, за яким одна сторона (експедитор) зобов'язується за плату і за рахунок другої сторони (клієнта) виконати або організувати виконання визначених договором послуг, пов'язаних з перевезенням вантажу.

Зміна господарського договору – зміна зобов’язань, які сторони прийняли на себе за договором, відповідно до змінених умов щодо предмета, місця, строків виконання тощо.

Зміст господарського договору – умови договору, визначені угодою його сторін, спрямованою на встановлення, зміну або припинення господарських зобов’язань, як погоджені сторонами, так і ті, що приймаються ними як обов’язкові умови договору відповідно до законодавства.

Лізинг – господарська діяльність, спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингоодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів.

Орендна плата – фіксований платіж, який орендар сплачує орендодавцю незалежно від наслідків своєї господарської діяльності.

Предмет договору енергопостачання – окремі види енергії з найменуванням, передбаченим у національних стандартах або технічних умовах.

Предмет договору поставки – визначені родовими ознаками продукція, вироби з найменуванням, зазначеним у стандартах, технічних умовах, документації до зразків (еталонів), прейскурантах чи товарознавчих довідниках.

Припиненням господарсько договірною зобов'язання – абсолютне зникнення правового зв'язку між сторонами договірною зобов'язання на підставах, встановлених у законі або в договорі, та припинення їхніх прав та обов'язків.

Розірвання господарського договору – припинення зобов'язань його сторін.

Строк дії господарського договору – час, впродовж якого існують господарські зобов'язання сторін, що виникли на основі цього договору.

Бібліографічні посилання:

1. Господарський кодекс України. Документ – 436-IV (редакція від 17.11.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Трегубенко Г.П. Господарське право: навчальний посібник. Полтава: ПолтНТУ, 2018. 107 с.

8.3. Тести для перевірки знань

1. Приймання продукції за кількістю та комплектністю при поставці в межах одного міста проводиться після надходження продукції на склад не пізніше:

а) п'яти днів;

- б) десяти днів;
- в) п'ятнадцяти днів;
- г) двадцяти днів.

2. Предметом договору контрактації можуть бути:

- а) промислова продукція;
- б) сільськогосподарська продукція;
- в) продукція видобувних галузей промисловості;
- г) сільськогосподарська техніка.

3. Право власності на предмет договору фінансового лізингу належить:

- а) лізингодавцеві;
- б) лізингоодержувачу;
- в) продавцю (постачальнику);
- г) лізингодавцеві та продавцю на праві спільної сумісної власності.

4. Покупець, якому передано товар неналежної якості, має право вимагати від продавця за своїм вибором:

- а) пропорційного зменшення ціни.
- б) безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк.
- в) відшкодування витрат на усунення недоліків товару.
- г) здійснення однієї із зазначених у попередніх пунктах дій за вибором покупця.

5. *Гарантування продавцем протягом певного часу відповідності товарів певним вимогам, зазначеним у договорі купівлі-продажу або нормативних документах є:*

- а) строком служби;
- б) строком виявлення недоліків;
- в) гарантійним строком;
- г) строком придатності.

6. *Сертифікація є процедурою, за допомогою якої визнаний в установленому порядку орган документально засвідчує відповідність об'єктів вимогам, встановленим:*

- а) законодавством та умовам договору;
- б) технічними регламентами та положеннями стандартів;
- в) законодавством України;
- г) технічними регламентами, стандартами, умовами договорів.

7. *Договір, за яким одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг – це:*

- а) договір поставки;
- б) ліцензійний договір;
- в) договір оренди;
- г) договір комерційної концесії.

8. *Сторонами договору комерційної концесії є:*

- а) правоволоділець;
- б) власник;
- в) позичальник;
- г) користувач.

9. Предметом договору комерційної концесії може бути:

- а) торгова марка.
- б) винахід.
- в) комерційний досвід.
- г) не має правильної відповіді.

10. Який з перелічених господарських договорів належить до спеціальних режимів господарювання?

- а) договір комісії;
- б) договір концесії;
- в) договір лізингу;
- г) договір комерційної концесії.

8.4. Завдання для закріплення знань

1. Скласти схему-таблицю «Ознаки господарського договору.»
2. Порівняти конкурентні (аукціони, тендери, конкурси тощо) та неконкурентні способи укладання господарських договорів.
3. Визначити порядок зміни та розірвання господарського договору, посилаючись на положення ГК України.
4. Надати характеристику модифікацій письмової форми

господарського договору таких як: повна письмова, нотаріально посвідчена повна письмова, скорочена письмова, типова, стандартна, електронна та інші форми.

5. Охарактеризувати істотні, звичайні та випадкові умови господарського договору на предмет їх впливу на юридичну силу такого договору.

8.5. Питання для самоконтролю

1. Що включає в себе законодавство про господарські договори?

2. Якими є правові вимоги до змісту господарського договору?

3. Які існують правові вимоги до форми господарського договору?

4. Що входить до особливостей укладання попередніх договорів?

5. Якими є особливості укладення господарських договорів за державним замовленням?

6. Яким чином здійснюється укладення господарських договорів на основі вільного волевиявлення сторін, зразкових та типових договорів?

7. Якими є особливості укладання господарських договорів, що укладаються на біржах, ярмарках та публічних торгах?

8. Яким є порядок укладання господарських договорів (традиційний, конкурентні способи, шляхом переговорів)?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ 8:

Нормативна:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Європейська Конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж (Женева, 1961 р.) URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_069. (дата звернення: 26.11.2019).
3. Принципи міжнародних комерційних договорів (Принципи УНІДРУА) URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_920. (дата звернення: 26.11.2019).
4. Уніфіковані правила та звичаї для документарних акредитивів (редакція 1983 р.) URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=00GTQ81A59>. (дата звернення: 26.11.2019).
5. Конвенція ООН про міжнародні переказні векселі і міжнародні прості векселі (Женева, 1988 р.) URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_252. (дата звернення: 26.11.2019).
6. Міжнародні правила з інкасо (публікація Міжнародної торгової палати № 550, редакція 1995 р.) URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/mu96447>. (дата звернення: 26.11.2019).

7. ІНКОТЕРМС. Офіційні правила тлумачення торговельних термінів Міжнародної Торгової Палати (редакція 2010 року)
URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/988_007. (дата звернення: 26.11.2019).
8. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.
9. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.

Навчальна:

1. Галянтич М. К., Рудницька С. М., Міхатуліна О. М. та ін. Господарське право України: Підручник. К.: МАУП, 2005. 424 с.
2. Щербина В.С. Господарське право: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2012
3. Бервено С.М. Проблеми договірного права України: Монографія. К.: Юрінком Інтер, 2006. 392 с.
4. Луць В.В. Контракти у підприємницькій діяльності. К.: Юрінком Інтер, 2008. 576 с.
5. Господарський кодекс України: Науково-практичний коментар / О.І. Харитонова, Є. О. Харитонов, В.М. Коссак та ін.; За ред. О.І. Харитонової. Х.: Одіссей, 2007. 832 с.

6. Юринець З., Байда Б. Економічна безпека підприємництва України: теорія, практика, напрями зміцнення: монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка. 2014. 184 с.
7. Резворович К. Р., Юнін О. С., Круглова О. О. та ін. Фінансово-економічна безпека: теоретико-правові аспекти: навч. посіб. Дніпро : Видавець Біла К.О. 2019. 195 с.

ТЕМА 9. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

9.1. Методичні рекомендації

При вивченні даної теми здобувачі вищої освіти повинні охарактеризувати поняття господарсько-правової відповідальності, а також визначити її мету, ознаки, підстави та межі її застосування.

Так, господарсько-правова відповідальність – це майново-організаційні за змістом і юридичні за формою заходи впливу на економічні інтереси учасників господарських правовідносин у разі вчинення ними господарського правопорушення.

При цьому слід зазначити, що господарська відповідальність є одним з різновидів юридичної відповідальності, що має особливу підставу застосування – господарські правопорушення.

Саме тому цей вид відповідальності має особливі ознаки. До таких ознак слід віднести особливу сферу застосування, юридичні підстави, якими є норми господарського законодавства та господарські договори, особливі фактичні підстави, тобто господарські правопорушення, існування презумпції вини порушника та особливість визначення вини, суб'єктний склад та спрямованість цього виду відповідальності переважно на майнову базу порушника і лише в окремих випадках – на особу порушника, включення до змісту відповідальності майнових та організаційних заходів впливу, що позначаються на економічних

інтересах порушника, окремий порядок застосування (судовий, претензійний, оперативний, спеціальний тощо).

Підстави настання господарсько-правової відповідальності поділяються на два види: юридичні підстави, які визначаються у відповідному правовому документі або нормативному акті (договорі або законі), що визначає певну поведінку суб'єкта господарювання як протиправну і передбачає за неї форму і розмір відповідальності; фактичні підстави, тобто господарські правопорушення, яке можна визначити як протиправну дію або бездіяльність суб'єкта господарських відносин, що не відповідає вимогам норм господарського права, не узгоджується з юридичними обов'язками зазначеного суб'єкта, порушує суб'єктивні права іншого учасника відносин, або третіх осіб.

При відповіді на питання теми здобувачам вищої освіти також необхідно визначити межі господарсько-правової відповідальності. Особливу увагу при цьому слід звернути на те, що такі межі визначаються не лише безпосередньо господарським законодавством, а й цивільним. Так, наприклад, на підприємство як юридичну особу поширюються положення ст. 96 Цивільного кодексу України про відповідальність юридичних осіб. Так само на фізичних осіб-підприємців розповсюджується дія 1 ст. 52 Цивільного кодексу України, відповідно до якої підприємець відповідає за зобов'язаннями, пов'язаними з його

підприємницькою діяльністю, усім своїм майном, крім майна, на яке згідно із законом не може бути звернено стягнення.

Межі ж безпосередньо господарсько-правової відповідальності визначено у ст. 219 Господарського кодексу України, відповідно до якої за невиконання або неналежне виконання господарських зобов'язань чи порушення правил здійснення господарської діяльності правопорушник відповідає належним йому на праві власності або закріпленим за ним на праві господарського відання чи оперативного управління майном, якщо інше не передбачено цим Кодексом та іншими законами. Характеризуючи межі господарсько-правової відповідальності слід визначити також підстави її зменшення та звільнення від відповідальності.

Особливу увагу здобувачам вищої освіти слід звернути на таку правову категорію як господарські санкції, адже змістом господарсько-правової відповідальності є саме застосування до правопорушника встановлених законом або договором санкцій, внаслідок чого він зазнає майнових втрат. Тобто господарсько-правові санкції – це негативний економічний вплив на правопорушника, щоб стимулювати його виконати зобов'язання. До таких санкцій належать: відшкодування збитків; штрафні санкції; оперативно-господарські санкції, адміністративно-господарські санкції. Всі сказані види господарсько-правових

санкцій слід охарактеризувати та визначити їх особливості та порядок застосування.

При підготовці до семінарських занять здобувачі вищої освіти повинні звернути увагу на вивчення ключових понять теми, таких як: юридична відповідальність, господарсько-правова відповідальність, господарське правопорушення, фактичні підстави господарсько-правової відповідальності, юридичні підстави господарсько-правової відповідальності, суб'єкт господарсько-правової відповідальності, господарсько-правові санкції, штраф, неустойка, пеня, збитки, відшкодування збитків, майнові втрати, оперативно-господарські санкції, адміністративно-господарські санкції.

Після вивчення теми здобувачі вищої освіти повинні засвоїти: комплексну характеристику господарсько-правової відповідальності як правової категорії; юридичні та фактичні підстави застосування господарсько-правової відповідальності; межі застосування господарсько-правової відповідальності; підстави та порядок зменшення розміру господарсько-правової відповідальності; підстави та порядок звільнення від господарсько-правової відповідальності; поняття господарського правопорушення; склад господарського правопорушення; поняття та види господарських санкцій. Крім того, уміти: володіти загальнотеоретичними поняттями і категоріями господарського права та законодавства; аналізувати законодавчі

й підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори, акти застосування, а також акти тлумачення норм права та локальні правові акти, що регулюють правовідносини у цій сфері; використовувати теоретичні знання в юридичній практиці; складати відповідні документи; обґрунтовувати законність і доцільність правових рішень, що приймаються у сфері застосування господарських санкцій.

9.2. Глосарій

Адміністративно-господарський штраф – грошова сума, що сплачується суб'єктом господарювання до відповідного бюджету у разі порушення ним встановлених правил здійснення господарської діяльності.

Адміністративно-господарські санкції – заходи організаційно-правового або майнового характеру, спрямовані на припинення правопорушення суб'єкта господарювання та ліквідацію його наслідків.

Відшкодування збитків – основний вид господарсько-правової відповідальності, який посідає перше місце в системі господарсько-правової відповідальності, враховуючи те, що він застосовується у всіх випадках, коли інше прямо не передбачено законом, а також можливість реалізації права на відшкодування збитків незалежно від наявності відповідної умови в договорі, відсутність права суду (як загальне правило) на зменшення розміру доведених збитків на власний розсуд, компенсацію усіх

витрат, понесених внаслідок вчинення господарського правопорушення.

Господарське правопорушення – протиправна дія або бездіяльність учасника господарських відносин, яка не відповідає вимогам норм господарського права, не узгоджується з юридичними обов'язками зазначеного учасника, порушує суб'єктивні права іншого учасника господарських відносин або третіх осіб.

Господарські санкції – заходи впливу на правопорушника у сфері господарювання, в результаті застосування яких для нього настають несприятливі економічні та/або правові наслідки.

Збитки – витрати, зроблені управненою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управнена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною.

Оперативно-господарські санкції – заходи оперативного впливу на правопорушника з метою припинення або попередження повторення порушень зобов'язання, що використовуються самими сторонами зобов'язання в односторонньому порядку.

Підстава господарсько-правової відповідальності учасника господарських відносин – вчинене ним правопорушення у сфері господарювання.

Підстава для застосування оперативно-господарських санкцій – факт порушення господарського зобов'язання другою стороною.

Штрафні санкції – господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити у разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання.

Бібліографічні посилання:

1. Господарський кодекс України. Документ – 436-IV (редакція від 17.11.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Щербина В. С. Господарське право : підручник / В. С. Щербина. 6-те вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. 640 с.
3. Трегубенко Г.П. Господарське право: навчальний посібник. Полтава: ПолтНТУ, 2018. 107 с.

9.3. Тести для перевірки знань

1. До якого виду господарсько-правових санкцій належить відмова покупця від прийняття й сплати товару неналежного асортименту?

- а) горизонтальних;
- б) вертикальних;
- в) оперативно-господарських;

г) адміністративно-господарських.

2. Неустойка, що стягується понад збитки, називається:

- а) заліковою;
- б) альтернативною;
- в) виключною;
- г) штрафною.

3. Не притаманні господарсько-правовій відповідальності наступні ознаки:

- а) застосовується у випадку скоєння господарського правопорушення;
- б) настає виключно за наявності вини порушника;
- в) застосовується у разі настання несприятливих наслідків економічного характеру, незалежно від застосування грошових санкцій або таких, що обмежують правоспроможність суб'єкта господарювання;
- г) застосовується у формі певної системи економічних санкцій, передбаченої господарським законодавством і укладеними угодами. локальними нормативно-правовими актами суб'єктів господарювання.

4. До повноважень третейських судів належить розгляд:

- а) справ про адміністративні правопорушення;
- б) сімейних спорів;
- в) спорів, що виникають у цивільних та господарських відносинах;

г) адміністративних справ.

5. Який із названих нижче спорів не підсудний господарському суду:

а) про банкрутство;

б) переддоговірні спори;

в) про захист прав споживачів;

г) спори, що виникають при виконанні господарських договорів.

6. Господарсько-правова відповідальність – це:

а) сукупність засобів покарання, що застосовуються до особи, яка порушила господарське зобов'язання;

б) комплексний правовий інститут, який має свій особливий предмет регулювання – правопорушення у сфері господарювання;

в) життєві ситуації, що визначаються законом або договором як неправомірні;

г) протиправне винне діяння, що завдає шкоди господарським відносинам

7. Мета інституту господарсько-правової відповідальності:

а) ліквідація неефективних господарюючих суб'єктів;

б) захист та відновлення порушених прав учасників підприємницької діяльності;

в) стимулювання та заохочення суб'єктів господарювання;

г) всі варіанти правильні.

8. *Господарсько-правова відповідальність може застосовуватися у наступних процесуальних формах:*

- а) досудовій;
- б) судовій;
- в) шляхом застосування оперативно-господарських санкцій;
- г) усі варіанти правильні.

9. *Підставою господарсько-правової відповідальності є:*

- а) учинення господарсько-правового правопорушення;
- б) застосування оперативно-господарських санкцій;
- в) укладення одностороннього правочину щодо матеріальної відповідальності;
- г) порушення норм моралі та інших загальнолюдських цінностей.

10. *Господарське правопорушення – це :*

- а) суспільно небезпечне діяння, що порушує громадський спокій;
- б) винне, протиправне діяння, що завдає шкоди відносинам власності;
- в) протиправна дія або бездіяльність суб'єкта підприємницької діяльності, яка не відповідає вимогам права, не узгоджується з юридичними обов'язками зазначеного суб'єкта, порушує права іншого учасника відносин або третіх осіб;
- г) подія, яка перешкоджає виконанню господарських зобов'язань.

9.4. Завдання для закріплення знань

1. Охарактеризувати ознаки господарсько-правової відповідальності.

2. Порівняти юридичні та фактичні підстави господарсько-правової відповідальності.
3. Сформулювати межі та строки застосування господарсько-правової відповідальності.
4. Скласти схему «Функції господарсько-правової відповідальності».
5. Охарактеризувати презумпцію щодо вини порушника та особливості її встановлення.

9.5. Питання для самоконтролю

- 1.Що включають в себе поняття і види юридичної відповідальності суб'єктів господарської діяльності?
- 2.Якими є поняття, ознаки та функції господарсько-правової відповідальності?
- 3.Які існують господарські правопорушення? Якою є їх характеристика?
- 4.Що Ви можете сказати про види господарсько-правових санкцій?
- 5.Що включає в себе поняття захисту прав та законних інтересів учасників господарських правовідносин? Які існують форми та способи його забезпечення?
6. Як ви можете охарактеризувати діяльність господарських судів, третейських судів та міжнародних арбітражів?
7. Яким є порядок виконання судових рішень?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ 9:

Нормативна:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144..
2. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 12. Ст. 64.
3. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 30. Ст. 542.
4. Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій у галузі зовнішньоекономічної діяльності: Закон України від 23.12.1998 № 351-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 5. Ст. 44.
5. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 № 270/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 39. Ст. 181.
6. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 30. Ст. 379.
7. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 36. Ст. 164.

Навчальна:

1. Подцерковний О. П. Господарське право: підручник. К.: Фенікс. 2018. 616 с.
2. Лебідь В. І. Господарське право: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури. 2014. 424 с.
3. Богомолова Н. М. Відповідальність у сфері господарювання. Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані : монографія / за ред. О. В. Козаченка, Є. Л. Стрельцова. Миколаїв : Іліон, 2016. С. 514–533
4. Глібко С. В. Пеня за порушення строків розрахунків в зовнішньоекономічній діяльності як адміністративно-господарська санкція. *Проблеми законності*. Х.: Національна юридична академія України. 2010. Вип. 109. С. 130–140.
5. Синявська Я. С. Поняття, підстави та особливості господарської відповідальності в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. С. 169–172.
6. Боднарчук О. Г. Загальна характеристика юридичної відповідальності суб'єктів господарювання за правопорушення у сфері зовнішньоекономічної діяльності. *Судова та слідча практика в Україні*. Випуск 5. 2017. С.64–68.

7. Аземша І. Б. Особливості формування інституту юридичної відповідальності в Україні. Часопис Київського університету права. 2012. № 2. С. 44–47.

ЗРАЗКИ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ

ЗРАЗОК ПОЗОВНОЇ ЗАЯВИ ПРО СТЯГНЕННЯ ГРОШОВИХ КОШТІВ

До **Господарського** **суду**
Дніпропетровської області
(поштовий індекс, адреса, засоби
зв'язку)

Позивач: ТОВ «Слай»
(поштовий індекс, адреса, засоби
зв'язку
р/р 00000000в ПАТ «Банк»,
МФО 000000, ЄДРПОУ 00000000)

Відповідач: ТОВ «Спарта»
(поштовий індекс, адреса, засоби
зв'язку
р/р 00000000в ПАТ «Банк»,
МФО 000000, ЄДРПОУ 00000000)

Ціна позову: 120 000,00 грн.

Судовий збір (вказати сплачену суму)

ПОЗОВНА ЗАЯВА

про стягнення грошових коштів

01.01.2018 року між ТОВ «Спарта» (надалі - Відповідач) та ТОВ «Слай» (надалі - Позивач) укладений договір № 00000 (надалі - Договір) про поставку металопродукції (надалі - Товар) в кількості та за ціною, обумовленою у специфікації № 1 до договору на суму 100 000,00 грн.

На виконання умов договору Позивачем 02.02.2017 було перераховано на розрахунковий рахунок Відповідача 10 000,00 грн.

Оскільки строк поставки Товару не обумовлений, Позивач звернувся до Відповідача з вимогою поставити Товар на суму предоплати, або повернути сплачені кошти. У відповідь Відповідач повідомив, що зобов'язується поставити Товар 07.07.2018 та у випадку несвоєчасої поставки, зобов'язується виплатити штрафні санкції у розмірі подвійної ставки НБУ за кожен день прострочки поставки Товару.

Згідно зі статтею 693 п. 2 ЦКУ, якщо продавець, який одержав суму попередньої оплати, не передав товар у встановлений строк, покупець має право вимагати передання оплаченого товару або повернення суми передньої оплати. Обов'язок повернути предоплату у розмірі 10 000,00 грн., або передати оплачений Товар на сьогоднішній день Відповідачем не виконаний.

Згідно з пункту 11.11 Договору, за порушення строків поставки Товару Продавець сплачує Покупцю пеню, із розрахунку подвійної облікової ставки НБУ, яка діє в період на який нараховується пеня за кожний день прострочки поставки.

Тобто, виходячи з цього пункту Договору, враховуючи факт не поставки Товару на дату пред'явлення позову, Відповідач зобов'язаний сплатити пеню в розмірі 50 000,00 грн.

Розрахунок пені з урахуванням подвійної облікової ставки НБУ надається.

Крім того, невиконання Відповідачем зобов'язань спричинило завдання збитків Позивачу.

Згідно з п. 2 ст. 224 ГКУ під збитками розуміються витрати, зроблені управленою стороною, втрата або пошкодження її майна, а також не одержані нею доходи, які управлена сторона одержала б у разі належного виконання зобов'язання або додержання правил здійснення господарської діяльності другою стороною.

Так, 02.02.2018 з метою отримання прибутку Позивач уклав Договір (надалі – Договір 2) з ТОВ «Колос» про перепродаж металопродукції, закупленої у ТОВ «Спарта», згідно Договору від 01.01.2018, на загальну суму 120 000,00 грн. ТОВ «Колос» виконало зобов'язання по Договору 2 та перерахувало кошти на рахунок ТОВ «Слай» в сумі 120 000,00 грн., що підтверджується платіжним дорученням від 03.03.2018.

У зв'язку з неналежним виконанням Відповідачем своїх зобов'язань по Договору 1, Позивач не мав можливості поставити товар ТОВ «Колос», у зв'язку з чим 04.04.2018 ТОВ «Колос» направило Позивачу лист про розірвання Договору 2 через невиконання Позивачем своїх зобов'язань щодо поставки металопродукції та вимагало повернення перерахованих коштів в розмірі 120 000,00 грн.

Таким чином, Позивач мав на меті одержати дохід від реалізації металопродукції у сумі 20 000,00 грн.

Згідно п. 2 ч. 1 ст. 225 ГКУ до складу збитків, що підлягають відшкодуванню особою, яка допустила господарське правопорушення, включаються додаткові витрати (штрафні санкції, сплачені іншим суб'єктом, вартість додаткових робіт, додатково витрачених матеріалів тощо), понесені стороною, яка зазнала збитків внаслідок порушення зобов'язання другою стороною.

Згідно п.12.12 Договору, у випадку невиконання умов цього договору, винувата сторона відшкодовує іншій стороні усі понесені у зв'язку з цим збитки.

Підтверджую, що Позивачем не надано іншого позову до цього Відповідача з тим самим предметом та з тих самих підстав.

На підставі вищевикладеного, керуючись статтями 208, 218, 386, 530, 655, 656,662,663,1146 Цивільного кодексу України,

ст.179, 193, 199, 216-218,220,224-225, 230-232 ГК України, 4, 20, 24, 27, 123, 129, 136, 137, 162-164 ГПК України:

ПРОШУ:

1. Прийняти позовну заяву до розгляду та порушити провадження у справі.
- 2.Стягнути з ТОВ «Спарта» на користь ТОВ «Слай» (49999, м. Дніпро, вул. Банкова, 11, р/р 000000000000000 в ПАТ «Банк» МФО 000000, код ЄДРПОУ 00000000) суму основного боргу у розмірі – **100 000,00 грн.**; пеню в сумі – **50 000,00 грн**; неодержані доходи в сумі – **20 000,00 грн**; разом – **170 000,00 грн.**
3. Судові витрати по справі покласти на Відповідача.

Додатки:

1. Опис, квитанція про направлення Відповідачеві копії позовної заяви 3 додатками;
2. Копія договору № 1 від 01.01.2018р;
3. Копія договору № 2 від 02.02.2018р;
4. Копія розрахунку заборгованості;
5. Довіреність № 00 від 00.00.0000р.;
6. Оригінал платіжного доручення про сплату судового збору № 0000 від 00.00.0000 р.

Дата

Підпис

ЗРАЗОК ЗАЯВИ ПРО ВИДУЧУ СУДОВОГО НАКАЗУ В ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ

До Господарського суду
Дніпропетровської області
(поштовий індекс, адреса, засоби
зв'язку)

Позивач: ТОВ «Слай»
(поштовий індекс, адреса, засоби
зв'язку
р/р 00000000в ПАТ «Банк»,
МФО 000000, ЄДРПОУ 00000000)

Відповідач: ТОВ «Спарта»
(поштовий індекс, адреса, засоби
зв'язку
р/р 00000000в ПАТ «Банк»,
МФО 000000, ЄДРПОУ 00000000)

Судовий збір (*вказати сплачену суму*)

Заява про видачу судового наказу
(у порядку ст.ст. 12, 147, 148 ГПК України)

Між Позивачем та Відповідачем було укладено господарський договір (*вказати реквізити договору*), договір укладено у письмовій формі (*копія додається*).

Відповідно до вказаного договору (*вказати необхідні пункти/розділи договору*) Відповідач повинен (*вказати на зобов'язання, що повинно бути виконано*) до (*вказати дату, момент виконання тощо*).

Відповідач у порушення вимог (*зробити посилання на відповідні норми матеріального права та пунктів договору*) зобов'язання не виконав. На неодноразові звернення (вимоги) щодо необхідності належного виконання укладеного договору не реагує (*додати копії документів, що підтверджують викладене*).

Отже, все вищевикладене свідчить, що існує грошова заборгованість за укладеним договором.

Загальна сума грошового зобов'язання складає, з урахуванням санкцій (*вказати відповідні положення договору/нормативні положення тощо*), становить (*вказати цифрами та пропис. суму зобов'язання*).

На момент подання цієї зави вищевказаний договір не було розірвано або/чи визначено недійсним у судовому порядку. Не існує й інших доказів щодо відкладення/пролонгації або відмови від виконання зобов'язання за вказаним договором.

Таким чином, зобов'язання є чинними (дійсним).

Підстави щодо відмови у видачі судового наказу на підставі даної заяви, що передбачені у ст.ст. 152, ч. 1 ст. 175 ГПК України, – відсутні.

Відповідно до ст.ст. 147, 148 ГПК України, – особа, якій належить право вимоги може звернутися до господарського суду за судовим наказом, який видається на підставі вимоги про стягнення грошової заборгованості за договором укладеним у письмовій формі (електронній), якщо сума вимоги (заборгованості) не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Усі докази (документи), що підтверджують заявлені вимоги у цій заяві подано та завірено відповідно до ст.ст. 80, 91, ч. 5 ст. 91 ГПК України.

На підставі вищевикладеного, керуючись ст.ст. 12, 80, 91, 147, 148, 150, 151, ст.ст. (*вказати норми матеріального права*), Договору (*вказати необхідні положення договору*), просимо Господарський суд:

1. Видати судовий наказ про стягнення з Відповідача (*вказати боржника, його всі дані, банківські реквізити тощо*) грошової заборгованості у сумі (*цифра/пропис*) на користь Позивача.

Додатки:

1. документ, що підтверджує сплату судового збору;

2. документ, що підтверджує повноваження заявника – за наявності;
3. копія договору;
4. інші докази, що підтверджують викладені обставини тощо.

Заявник: підпис (печатка)/підпис (печатка) представника
дата, місяць, рік

ЗРАЗОК КЛОПОТАННЯ ПРО ВИТРЕБУВАННЯ ДОКАЗІВ

До Господарського суду
Дніпропетровської області
(поштовий індекс, адреса, засоби
зв'язку)

Позивач: ТОВ «Слай»
(поштовий індекс, адреса, засоби
зв'язку
р/р 00000000в ПАТ «Банк»,
МФО 000000, ЄДРПОУ 00000000)

Відповідач: ТОВ «Спарта»
(поштовий індекс, адреса, засоби
зв'язку
р/р 00000000в ПАТ «Банк»,
МФО 000000, ЄДРПОУ 00000000)

Клопотання

про витребування доказів

У провадженні Господарського суду Дніпропетровської області перебуває справа № 000/000/00 за позовом Товариства з

обмеженою відповідальністю «Слай» (далі – Позивач) до Товариства з обмеженою відповідальністю «Спарта» (далі – Відповідач) про стягнення грошових коштів за договором поставки від 11 січня 2018 року (далі – Договір).

В позовній заяві Позивачем було зазначено, що оригінал договору поставки, укладений з Відповідачем, було втрачено через пожежу в архіві підприємства, про що складено відповідний акт.

Відповідно до пункту 10.3. Договору, зазначений договір складено у двох примірниках, що мають однакову юридичну силу, по одному примірнику для кожної із сторін.

Таким чином, другий примірник оригіналу Договору знаходиться у Відповідача.

З метою додержання вимог, передбачених статтею 81 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України), Позивач звернувся з листом до Відповідача з проханням надати до підготовчого судового засідання, призначеного на 18 січня 2019 року, оригінал договору поставки від 11 січня 2018 року. Проте Відповідач у судове засідання не з'явився, про причини своєї неявки не повідомив, відзиву не подавав та оригінал договору поставки від 11 січня 2018 року не надав.

Частина 2 статті 91 ГПК України вказує, що письмові докази подаються в оригіналі. Тут же в частині 5 зазначено,

що учасник справи, який подає письмові докази у копіях (електронних копіях), повинен зазначити про наявність у нього або іншої особи оригіналу письмового доказу.

Відповідно до частини 1 статті 81 ГПК України, кожному учаснику справи, у разі неможливості самотійно надати докази, надається право подати клопотання про витребування доказів судом.

Договір поставки від 11 січня 2018 року є важливим доказом у справі, оскільки підтверджує факт договірних відносин між Позивачем та Відповідачем.

Таким чином, оскільки Позивач не має змоги надати суду а ні оригінал, а ні копію такого договору, на підставі ст.ст. ГПК України,

На підставі вищевикладеного, керуючись ст.ст. 13, 80, 81, 91, ст.ст. (*вказати норми матеріального права*), Договору (*вказати необхідні положення договору*), просимо Господарський суд:

2. Витребувати у Товариства з обмеженою відповідальністю «Спарта» договір поставки від 11 січня 2018 року № 00000.

Додатки:

4. документ, що підтверджує повноваження заявника – за наявності;
2. інші докази, що підтверджують викладені обставини тощо.

Заявник: підпис (печатка)/підпис (печатка) представника

дата, місяць, рік

ЗРАЗОК ПРЕТЕНЗІЇ

ТОВ «Слай»

(поштовий індекс, адреса, засоби зв'язку

р/р 00000000в ПАТ «Банк»,

МФО 000000, ЄДРПОУ 00000000)

ПРЕТЕНЗІЯ

01.01.2018 року між ТОВ «Спарта» (надалі - Продавець) та ТОВ «Слай» (надалі - Покупець) укладений договір купівлі - продажу № 00000 (надалі - Договір).

На підставі договору, 02.02.2018 представником покупця Івановим О.О. по довіреності № 0000 від.01.01.2018 зі складу Продавця було отримано товар на суму 100 000, 00грн.

Відповідно до умов Договору Покупець взяв на себе зобов'язання здійснити повну оплату не пізніше - 03.03.2018, а в разі прострочення платежу – сплатити Продавцю пеню за кожний день прострочення в максимальному розмірі, передбаченому ЗУ «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань».

Статтею 526 ЦКУ визначено, що зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до умов договору та

вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог - відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться.

Ч. 2 ст. 625 ЦКУ передбачено, що боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом.

По закінченню строку платежу – 03.03.2018, покупець на порушення умов договору та статті 625 ЦКУ, не виконав грошове зобов'язання, на підставі вище викладеного окрім суми основного боргу за прострочення платежу покупець на підставі ст. 203 ЦКУ повинен сплатити продавцю пеню в розмірі 10 000,00 грн.

На підставі вищевикладеного, керуючись статтями 526, 625 Цивільного кодексу України, ст. 19 ГПК України:

ПРОШУ:

1. Перерахувати ТОВ «Слай» (49999, м. Дніпро, вул. Банкова, 11, р/р 0000000000000000 в ПАТ «Банк» МФО 000000, код ЄДРПОУ 00000000) суму основного боргу у розмірі – **100 000,00 грн.**; пеню в сумі – **10 000,00 грн.**;

2. Відповідь направити на адресу 49999, м. Дніпро, вул. Банкова,
11.

Дата

Підпис

ЗРАЗКИ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ

ДОГОВІР ПОСТАВКИ

м. Дніпро

«___» _____ 2019 р.

_____,
надалі іменується «Постачальник», в особі _____, що
діє _____ на _____ підставі
_____, з одного
боку, та ТОВ «___» надалі іменується «Замовник», в особі директора
_____, що діє на підставі Статуту, з другого боку (в
подальшому разом іменуються «Сторони», а кожна окремо – «Сторона»),
уклали між собою цей Договір про наступне:

1. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

1.1. В порядку і на умовах, визначених цим Договором, Постачальник зобов'язується передати у власність, а Замовник прийняти і оплатити господарчі товари в асортименті: _____ (надалі за текстом іменується «Товар»), зазначений у специфікації (Додаток №1), яка є невід'ємною частиною цього Договору.

2. ЯКІСТЬ ТА КІЛЬКІСТЬ ТОВАРУ

2.1. Технічні (якісні) та кількісні вимоги до Товару викладено у Додатку №2 до Договору.

2.2. Постачальник гарантує якість Товару у цілому. Якість Товару, що постачається повинна відповідати нормативним документам, діючим в Україні стандартам і підтверджуватися супроводжуючими Товар документами, передбаченими чинним законодавством.

2.3. Упаковка повинна забезпечувати повне збереження Товару від усякого роду пошкоджень і псування при перевезенні його будь-якими видами транспорту з урахуванням перевантажень у дорозі, а також тривалого зберігання. Маркування Товару та упаковки повинно відповідати вимогам чинного законодавства України.

2.4. Товар повинен бути упакований звичайним для них способом в упаковку, а в разі їх відсутності – способом, що забезпечує зберігання Товару під час звичайних умов зберігання та транспортування. Постачальник за власний рахунок забезпечує пакування Товару, необхідне для перевезення Товару.

2.5. Всі витрати, пов'язані із заміною, усуненням дефектів або недоліків Товару, тощо, несе Постачальник.

2.6. Вартість упаковки включається в ціну Товару, що постачаються.

3. ТЕРМІНИ І ПОРЯДОК ПОСТАВКИ

3.1. Товар, за даним Договором постачається не пізніше 10 календарних днів з дня підписання Договору.

3.2. Датою поставки Товару є дата приймання Замовником Товару.

3.3. Перехід права власності на Товар відбувається в момент прийняття представником Замовника Товару. Доказом прийняття Товару є накладна, оформлена належним чином та підписана уповноваженими особами. Право власності на поставлений Товар переходить до Замовника в момент отримання Товару від Постачальника (Перевізника) за належно оформленими накладною.

3.4. Ризик випадкового знищення або псування Товару, що постачається переходить до Замовника одночасно з виникненням у нього права власності.

3.5. Замовник має право відмовитися прийняти Товар від Постачальника, якщо умови не відповідають умовам зазначеним у Договорі.

4. СУМА, ЦІНА. ТЕРМІНИ І ПОРЯДОК ОПЛАТИ

4.1. Сума визначена у договорі складає _____ грн. (_____), в т.ч. ПДВ - _____ грн. Розрахунок суми наводиться в Додатку №1 (Специфікація), який є невід'ємною частиною цього Договору.

4.2. Замовник оплачує поставлений Постачальником Товар за цінами, зазначеними у специфікації, що є невід'ємною частиною цього Договору.

4.3. Ціни, вказані в специфікації, включають вартість перевезення, відвантаження, пакування та маркування; встановлюються твердими.

4.4. Оплата проводиться протягом 30 календарних днів з моменту підписання Замовником накладної.

4.5. Ціни, які вказані в специфікації на Товар є узгодженими між Сторонами.

5. УМОВИ ПРИЙОМУ-ПЕРЕДАЧІ ТОВАРУ

5.1. Постачальник зобов'язаний передати Замовнику Товар в асортименті, кількості, погодженими Сторонами. Якщо Постачальник передав Товар в асортименті, що не відповідає умовам даного Договору, Замовник має право відмовитись від його прийняття та оплати, а якщо він вже оплачений, - вимагати повернення сплаченої за нього грошової суми.

5.2. Товар вважається зданим Постачальником і прийнятим Замовником:

а) відносно кількості – відповідно до накладної, що підтверджується підписом представника Замовника на всіх примірниках накладної;

б) відносно якості – відповідно до візуального огляду цілісності упаковки та товару, а також наявності документації, надання якої передбачено відповідними нормативно-правовими актами.

5.3. Якщо Товар, поставлений Замовникові, або його частина виявиться невідповідної якості та/або не відповідає умовам Договору, Постачальник зобов'язується за свій рахунок усунути дефекти, недоліки або замінити такий Товар на Товар належної якості протягом 10 (десяти) календарних днів з

моменту отримання акту про виявлені недоліки. Строк оплати такого Товару обчислюється з моменту його заміни на якісний.

6. СТРОКИ ДІЇ ДОГОВОРУ

6.1. Цей Договір вважається укладеним і набирає чинності з моменту його підписання Сторонами, скріплення печатками та діє до 31 грудня 2019 року, а в частині розрахунків до повного його виконання.

7. ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ СТОPIН

7.1. Замовник зобов'язаний:

7.1.1. Своєчасно та в повному обсязі сплачувати за поставлені товари відповідно до умов Договору;

7.1.2. Приймати поставлені товари згідно з накладною та відповідно до умов Договору;

7.2. Замовник має право:

7.2.1. Достроково розірвати цей Договір у разі невиконання умов Договору та своїх зобов'язань Постачальником, повідомивши про це його у строк 15 календарних днів;

7.2.2. Контролювати поставку товарів у строки, встановлені цим Договором;

7.2.3. Зменшувати обсяг закупівлі товарів та загальну вартість цього Договору залежно від реального фінансування видатків. У такому разі Сторони вносять відповідні зміни до цього Договору;

7.2.4. Повернути рахунок Постачальнику, без здійснення оплати в разі неналежного оформлення документів, зазначених у розділі 4 цього Договору (відсутність підписів тощо);

7.3. Постачальник зобов'язаний:

7.3.1. Забезпечити поставку товарів у строки, встановлені цим Договором;

7.3.2. Забезпечити поставку товарів якості яких відповідає умовам, установленим розділом 2 цього Договору;

7.3.3. Забезпечити гарантійне обслуговування Товару протягом терміну, встановленому у п. 2.7 Договору.

7.4. Постачальник має право:

7.4.1. Своєчасно та в повному обсязі отримувати плату за поставлені товари ;

7.4.2. На дострокову поставку товарів за письмовим погодженням Замовника.

8. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН

8.1. У разі невиконання або неналежного виконання своїх зобов'язань за Договором Сторони несуть відповідальність, передбачену чинним законодавством України та цим Договором.

8.2. Якщо Постачальник порушить строки поставки зазначені в п. 3.1 даного Договору, Замовник має право вимагати від Постачальника пеню в розмірі подвійної облікової ставки НБУ від вартості Товарів, щодо яких є прострочення, за кожен день прострочення.

8.3. Оплата штрафних санкцій не звільняє винну Сторону від обов'язку виконати всі свої зобов'язання за Договором.

9. ОБСТАВИНИ НЕПЕРЕБОРНОЇ СИЛИ

9.1. Сторони звільняються від відповідальності за порушення Договору у разі дії обставин непереборної сили (стихійні лиха, військові дії, втручання органів влади у т.ч. заборони експорту-імпорту товарів, прийняття актів нормативного/ненормативного характеру і т.п.). У цих випадках строк виконання зобов'язань за даним Договором відсувається на термін дії цих обставин.

9.2. У разі виникнення таких обставин одна Сторона зобов'язана інформувати другу Сторону у письмовій формі не пізніше 10 (десяти) календарних днів з початку їх виникнення.

9.3. Факт настання і закінчення обставин непереборної сили повинен бути підтверджено довідкою Торгово-промислової палати.

9.4. Якщо ці обставини діють більше, ніж тридцять календарних днів, то Сторони мають право відмовитись від подальшого виконання Договору. Неповідомлення про виникнення форс-мажорних обставин, не звільняє від відповідальності за порушення умов даного Договору.

10. ВИРІШЕННЯ СУПЕРЕЧОК

10.1. У випадку виникнення спорів або розбіжностей Сторони зобов'язуються вирішувати їх шляхом взаємних переговорів та консультацій.

10.2. Усі спори між Сторонами, по яких не була досягнута згода, вирішуються відповідно до чинного законодавства України в судовому порядку.

10.3. За невиконання або неналежне виконання зобов'язань за цим Договором сторони несуть відповідальність згідно з чинним законодавством України.

11. ІНШІ УМОВИ

11.1. Зміни і доповнення до цього Договору дійсні при умові, що вони оформлені в письмовій формі і підписані уповноваженими представниками Сторін. Всі зміни і доповнення до Договору, оформлені належним чином, є його невід'ємною частиною.

11.2. Розірвання Договору здійснюється за взаємною згодою сторін, одностороння відмова від виконання Договору (цілком або частково) допускається тільки у випадку істотного порушення умов договору однією зі сторін (якщо інше не передбачено самим Договором).

11.3. Цей Договір підписаний у двох примірниках українською мовою, які мають однакову юридичну силу, по одному для кожної із Сторін.

11.3. Усі правовідносини, що виникають з цього Договору або пов'язані із ним, у тому числі пов'язані із дійсністю, укладенням, виконанням, зміною та припиненням цього Договору, тлумаченням його умов, визначенням наслідків недійсності або порушення Договору, регламентуються цим Договором та відповідними нормами чинного в Україні законодавства, а також застосовними до таких правовідносин звичаями ділового обороту на підставі принципів добросовісності, розумності та справедливості.

11.4. Підписавши цей Договір, Сторони підтверджують факт досягнення згоди по всім істотним умовам поставки.

12. МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ І РЕКВІЗИТИ СТОРІН

ПОСТАЧАЛЬНИК

р/р _____

в _____

МФО _____

Система оподаткування – _____

_____ (ПІБ)

М.П.

ЗАМОВНИК

р/р _____

в _____

МФО _____

Система оподаткування – _____

_____ (ПІБ)

М.П.

Додаток № 1

до Договору поставки № _____

від

« _____ » _____ 2019 р.

СПЕЦИФІКАЦІЯ

до Договору поставки № _____ від « _____ » _____ 2019 р.

м. Дніпро

« _____ » _____ 2019 р.

_____,
 надалі іменується «Постачальник», в особі _____, що
 діє _____ на _____ підставі
 _____, з одного
 боку, та ТОВ « _____ » надалі іменується «Замовник», в особі директора
 _____, що діє на підставі Статуту, з другого боку (в подальшому
 разом іменуються «Сторони», а кожна окремо – «Сторона»), уклали між собою
 цей Додаток до Договору поставки № _____ від « _____ » _____ 2019
 р. (надалі – Договір) про наступне:

1. Згідно вищезазначеного Договору Постачальник зобов'язується забезпечити Замовнику постачання наступного Товару:

№ з/п	Найменування	Од.вим.	К-сть	Ціна без ПДВ, грн.	Сума без ПДВ, грн.
1		Шт.	1		
				РАЗОМ	
				ПДВ 20%	
				РАЗОМ з ПДВ	

1. Вартість Товару, що підлягає поставці за цією Специфікацією (вартість Специфікації), складає: _____ грн.
(_____), в т.ч. ПДВ - ___ грн .

2. Загальна сума Договору з урахуванням вартості цієї Специфікації складає: : _____ грн. (_____), в т.ч. ПДВ - _____ грн .

4. Адреса поставки товару: _____.

5. Ця Специфікація складена у двох примірниках української умовою, по одному для кожної із сторін.

6. Ця Специфікація, як Додаток №1, є невід'ємною частиною Договору.

(ПІБ)

Директор _____

М.П.

М.П.

Додаток № 2

до Договору поставки № _____

від

« _____ » _____ 2019 р.

Технічні, кількісні та якісні вимоги до предмета закупівлі

Господарчі товари в асортименті

№	Найменування товару	Од. вим.	Кількість

1. Товар повинен бути без видимих недоліків, а саме пошкоджень, потертостей, порізів, подряпин, плям або розводів.
2. Постачальник гарантує якість товару, що постачається Замовнику за договором про закупівлю.
3. Товар повинен мати відповідне пакування, яке забезпечує цілісність товару та збереження його під час транспортування.
4. Транспортні витрати за рахунок Постачальника;
5. Відповідальність за якість замовлення, зовнішній вигляд, неушкодженість при транспортуванні до Замовника покладаються на Постачальника;

_____ (ПІБ) Директор _____

М.П.

М.П.

ДОГОВІР ПЕРЕРОБКИ

м. Дніпро

від «__» _____ 2019 р.

Товариство з обмеженою відповідальністю «_____», що іменується в подальшому **ВИКОНАВЕЦЬ**, в особі директора _____, що діє на підставі Статуту, ліцензії Державної пробірної служби України серія АЕ № _____ від 12.05.2014 р., з одного боку _____ та _____, що іменується в подальшому **ЗАМОВНИК**, в особі _____, що діє на підставі _____, з іншого боку, що іменуються в подальшому **СТОРОНИ**, уклали Договір про наступне:

1. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

1.1. ЗАМОВНИК здає на переробку, а ВИКОНАВЕЦЬ приймає обладнання і матеріали, лом і відходи радіоелектронного лому (далі – сировина) що містять дорогоцінні метали (далі – ДМ). У разі необхідності ВИКОНАВЕЦЬ надає ЗАМОВНИКУ послуги по технічному обстеженню обладнання та приборів, які підлягають списанню або виводу з експлуатації та надає дефектовочні акти (акти обстеження) про стан вищевказаного обладнання та його придатність (або інше) до подальшої експлуатації.

2. ЗОБОВ'ЯЗАНОСТІ СТОРІН

2.1. ЗАМОВНИК зобов'язаний:

2.1.1. Розсортувати сировину по видам і підготувати її до вигляду, що зручний для подальшої прийомки, відбору проб на хімічний аналіз (якщо є така необхідність) і відвантаження ВИКОНАВЦЮ. За

узгодженням з ВИКОНАВЕЦЬ допускається відвантаження сировини у нерозібраному вигляді і без сортування.

2.1.2. Передати сировину ВИКОНАВЦЮ згідно акту прийому-передачі.

2.1.3. Повідомити ВИКОНАВЦЯ про вміст дорогоцінних металів в обладнанні та надати підтверджуючі документи.

2.2. **ВИКОНАВЕЦЬ зобов'язаний:**

2.2.1. Прийняти сировину згідно акту прийому-передачі (Додаток №1) в присутності ЗАМОВНИКА.

2.2.2. Переробити сировину і надати ЗАМОВНИКУ акти (паспорти на партію) по вмісту ДМ , кольорових та чорних металів не пізніше 2-х місяців з моменту надходження сировини.

2.3. СТОРОНИ зобов'язані забезпечити конфіденційність Договору та взаємостосунків, що пов'язані з цим Договором.

2.4. По усім іншим питанням, не зазначеним у Договорі, СТОРОНИ керуються чинним законодавством України, інструкціями і положеннями Міністерства фінансів України.

3. **ВАРТІСТЬ, ПОРЯДОК І ТЕРМІНИ РОЗРАХУНКІВ**

3.1. Загальна сума договору визначається на підставі фактичної кількості ДМ у чистоті, кольорових і чорних металів, полімерів, що містяться у сировині (пункт 2.2.2. даного договору).

3.2. Ціни за 1 гр. ДМ , кольорові, чорні метали та полімери встановлюються за домовленістю СТОРІН (додаток №2).

3.3. Показники фактично вилучених ДМ можуть відрізнятися від показників вказаних в паспортах на обладнання ~ 20-30% в зв'язку з особливостями технічного процесу вилучення ДМ.

3.4. Вартість ДМ визначається згідно витратам ВИКОНАВЦЯ пов'язаним з технічним обстеженням, транспортуванням, переробкою сировини ,

вилученням кольорових та чорних металів, лома і відходів радіоелектронного лому, що містить ДМ. Ціни фіксуються у додатку №2.

3.5. Розрахунок за здану сировину здійснюється не пізніше 3-х місяців з моменту відвантаження сировини ВИКОНАВЦЮ.

4. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН ТА ПОРЯДОК ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

4.1. У випадку порушення строку оплати за отриману сировину, ВИКОНАВЕЦЬ сплачує ЗАМОВНИКУ пеню в розмірі подвійної облікової ставки НБУ, діючої в період прострочення, від суми простроченого платежу, за кожний день прострочення.

4.2. В разі виникнення спорів чи розбіжностей у зв'язку з виконанням цього Договору, СТОРОНИ будуть вирішувати їх шляхом переговорів. Якщо вирішення таких спорів чи розбіжностей шляхом переговорів виявиться неможливим, вони підлягають вирішенню в судовому порядку у відповідності до чинного законодавства України.

4.3. Сторони звільняються від відповідальності за невиконання або неналежне (неповне) виконання окремих умов цього Договору або Договору в цілому в разі настання обставин непереборної сили. Підтвердження наявності та строку дії обставин непереборної сили є довідка Торгово-Промислової палати України або іншого органу державної влади України, до компетенції якого відноситься визначення обставин непереборної сили.

4.4. В іншому, що не передбачено цим договором, СТОРОНИ керуються чинним законодавством України.

5. СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ

5.1. Статус ВИКОНАВЦЯ:

– як платника єдиного податку 3 групи;

5.2. Статус ЗАМОВНИКА:

– як _____ платника _____ податку _____ на
прибуток, _____

– як	платника	ПДВ,
------	----------	------

–		
---	--	--

5.3. При зміні СТОРОНАМИ статусу платника податку на прибуток або статусу платника ПДВ, СТОРОНИ зобов'язані повідомити про це один одного у письмовій формі протягом 10 календарних днів.

6. ОСОБЛИВІ УМОВИ

6.1. Вивіз сировини здійснюється ВИКОНАВЦЕМ.

6.2. Завантаження сировини здійснюється за узгодженням СТОРІН.

6.3. Сторони визнають рівну юридичну силу власноручного підпису та факсиміле підпису уповноваженого представника Виконавця на документах, що мають значення для виконання цього Договору, в тому числі на Актах-дефектації (заключення технічного стану обладнання, представленого на огляд), актах обстеження (технічний висновок), актах прийому-передачі на переробку сировини, лома і відходів, що містять ДМ (Додаток №1).

7. ТЕРМІН ДІЇ ДОГОВОРУ І РЕКВІЗИТИ СТОРІН

7.1. Термін дії Договору – 1 (один) календарний рік з моменту підписання і (або) до повного виконання СТОРОНАМИ договірних умов.

7.2. У випадку, якщо ні одна з СТОРІН не заявить про припинення дії чи зміну умов Договору за 30 днів до його закінчення, він вважається продовженим на наступний календарний рік.

7.3. Даний Договір укладений у двох екземплярах, що мають однакову юридичну силу.

8. РЕКВІЗИТИ СТОРІН

ВИКОНАВЕЦЬ:

ЗАМОВНИК:

Додатки до Договору:

1. Акт прийому-передачі на переробку сировини, лома і відходів, що містять ДМ (Додаток №1).
2. Специфікація про договірну ціну на кольорові, чорні метали, полімери та відходи радіоелектронного лому, що містять ДМ (Додаток №2).
3. Акт-дефектації (Заклучення технічного стану електрообладнання, представленого на огляд).

ВИКОНАВЕЦЬ:

ЗАМОВНИК:

М.П.

М.П.

ДОГОВІР

на здійснення технічного нагляду за будівництвом

м. Дніпро

« ____ » _____ 2019 року

Товариство з обмеженою відповідальністю « _____ », в подальшому **Замовник**, в особі директора _____, що діє на підставі Статуту, з однієї сторони та _____ яке має статус платника податку _____ в подальшому **Виконавець**, в особі _____, що діє на підставі _____, з іншої сторони, які разом в подальшому іменуються Сторони уклали даний Договір про наступне:

1. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

1.1. За цим Договором Виконавець зобов'язується здійснювати **Роботи з технічного нагляду на об'єкті**: « _____ » у м. Дніпрі. Послуги з нагляду за виконанням будівельних робіт, далі по тексту – «Об'єкт». Здійснення технічного нагляду за Об'єктом (надалі – «Роботи») виконується у відповідності з Порядком здійснення технічного нагляду під час будівництва об'єктів архітектури, затвердженим постановою Кабінету міністрів України від 11 липня 2007 року за № 903.

1.2. Замовник бере на себе зобов'язання прийняти та своєчасно оплатити виконані роботи

1.3. Склад Робіт, що виконуються за цим договором:

- перевірка наявності документів, які підтверджують якісні характеристики конструкцій, виробів, матеріалів та обладнання, що використовуються під час реконструкції об'єкта - технічного паспорта, сертифіката, документів, що відображають результати лабораторних випробувань тощо;

- перевірка відповідності виконаних робіт, конструкцій, виробів, матеріалів та обладнання проектним рішенням, вимогам державних стандартів, будівельних норм і правил, технічних умов та інших нормативних документів;
- перевірка відповідності обсягів та якості виконаних робіт проектно-кошторисній документації; відповідності об'ємів у локальному кошторисі в складі договірної ціни з об'ємами, передбаченими в проектно-кошторисній документації, коефіцієнтів трудовитрат, вартісних показників, нормативної кількості матеріалів та устаткування;
- перевірка документів у складі Акту виконаних робіт (відомості ресурсів, розрахунку загальноновиробничих витрат тощо);
- перевірка відповідності об'ємів у локальному кошторисі в складі договірної ціни з об'ємами, передбаченими в проектно-кошторисній документації, коефіцієнтів трудовитрат, вартісних показників, нормативної кількості матеріалів та устаткування;
- перевірка виконання підрядником вказівок і приписів, виданих за результатами технічного нагляду, державного архітектурно-будівельного контролю та державного нагляду;
- ведення обліку обсягів прийнятих і оплачених робіт, а також робіт, виконаних з недоліками;
- прийняття участі у складенні актів на приховані роботи та перевірки актів виконаних робіт Ф2КБ з подальшим затвердженням їх своїм підписом.
- проведення замірів, аналізів, випробувань, виконавчих зйомок та інш.;
- проведення геодезичної мережі;
- проведення разом з підрядником огляду та оцінки результатів виконаних робіт, у тому числі прихованих, і конструктивних елементів;
- повідомлення підряднику про невідповідність виробів, матеріалів та обладнання вимогам нормативних документів;
- оформлення актів робіт, виконаних з недоліками;
- участь у проведенні перевірки робочою комісією якості окремих конструкцій і вузлів, будівельно-монтажних робіт усіх видів, відповідності

змонтованого спеціального обладнання, устаткування і механізмів технічним умовам;

- участь у проведенні перевірок органами державного нагляду та архітектурно-будівельного контролю;
- формування та отримання за дорученням Замовника пакетів документів по отриманню дозвільних документів на початок будівництва, реконструкції, капітальних ремонтів та документів що до введення об'єктів в експлуатацію;
- оформлення актів робіт, виконаних з недоліками, з відповідним підписом кошторисних документів в графі «перевірів»;
- виконання інших функцій, пов'язаних з технічним наглядом на відповідному об'єкті.

2. ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ СТОРІН

2.1. Виконавець зобов'язаний:

- якісно та у встановлені Сторонами терміни виконувати роботи з технічного нагляду, передбачені п.1.1 цього Договору;
- створити геодезичну мережу;
- протягом однієї доби з моменту підписання договору надати Замовнику оригінал наказу про призначення відповідальної особи за здійснення технічного нагляду, яка має сертифікат інженера технічного нагляду, що дозволяє виконувати роботи по технічному нагляду на об'єктах класу наслідків СС-3 та затверджену копію кваліфікаційного сертифікату на цю особу.
- при організації технічного нагляду контролювати дотримання під час виконання робіт умов, передбачених Державними будівельними нормами та правилами України;
- отримувати від Підрядника, який виконує роботи з реконструкції Об'єкту Акти виконаних робіт за формою КБ-2В та довідку за формою КБ-3, накладні на вартість матеріалів, а також розрахунки загальновиробничих та інших витрат, перевіряє їх та надає Замовнику, з відповідним підписом кошторисних документів у графі «перевірів»;

- виконувати будь-які інші дії, необхідні для виконання зобов'язань за цим Договором;
- повідомляти Замовнику на його вимогу всі відомості про результати виконання Договору;
- забезпечити технічний нагляд відповідно до вимог затвердженої проектної документації;
- забезпечити контроль якості і об'ємів робіт на Об'єкті;
- щомісячно складати Акти здачі-приймання виконаних Робіт, документально, по факту виконаних робіт підтверджувати всі витрати (відрядження, транспортні витрати інше) ;
- мати відповідні дозволи, які дають право здійснювати технічний нагляд за виконанням робіт відповідно до законодавства на весь час дії даного Договору.
- вести перевірку наявності документів, які підтверджують якісні характеристики конструкцій, виробів, матеріалів та обладнання, що використовуються під час робіт на Об'єкті, - технічні паспорти, сертифікати, документи, що відображають результати лабораторних випробувань, приладів і технологій відповідно до проектної документації, законодавства і граничних показників вартості робіт, тощо.
- брати участь в контрольних обмірах, що проводяться, в перевірках органами державного нагляду, відомчими інспекціями, представляти для цього необхідні документи, а також самостійно проводити контрольні обміри виконаних робіт;
- спільно з Підрядником та проектною організацією приймати участь в складанні та підписанні актів прихованих робіт;
- здійснювати контроль за веденням загального журналу виконання робіт на об'єктах та усіх інших документів передбачених законодавством України;
- брати участь спільно з Замовником та проектною організацією в розгляді пропозицій підрядників та/або Замовника по підвищенню якості, зниженню вартості і скороченню термінів виконуваних робіт;

- бути присутнім на виробничих нарадах, що проводяться Замовником;
- брати участь у формуванні пакета документів, а також вчиняти всі інші дії, необхідні для отримання Замовником декларації про готовність об'єкта до експлуатації, відповідно до вимог державних стандартів, будівельних норм і правил.
- Виконавець зобов'язаний також виконувати інші зобов'язання, які у відповідності з цим Договором або законодавством покладаються на Виконавця;
- Виконавець зобов'язаний виконувати роботи з технічного нагляду згідно з вимогами «Порядку здійснення технічного нагляду під час будівництва об'єкта архітектури», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11.07.2007 № 903, ДБН, технічних нормам та правил провадження робіт.

2.2. Виконавець має право:

- отримати оплату за виконання Робіт згідно з умовами цього Договору;
- використовувати затверджену Замовником проектно-кошторисну документацію, необхідну для виконання ним обов'язків за цим Договором, та всі зміни в проектно-кошторисній документації, які з'явилися під час робіт на Об'єкті на постійне користування;
- вимагати від залучених Замовником до робіт за Об'єктом підрядників виконання робіт відповідно до проектної документації та інших нормативних документів відносно порядку виконання та приймання робіт;
- зупиняти роботи у випадках застосування матеріалів, конструкцій та виробів неналежної якості, чи які не відповідають нормативним документам;
- ставити питання про проведення лабораторних та експертних оцінок відносно відповідності застосованих матеріалів сертифікатам якості;
- зупиняти роботи до оформлення актів на приховані роботи та в разі виявлення місць можливого виникнення недоліків будівельно-монтажних робіт.

2.3. Замовник зобов'язаний:

- прийняти належним чином виконані Роботи, згідно з календарним планом реконструкції по об'єкту: «_____» у м. Дніпрі та підписати Акти здачі-приймання виконаних Робіт, та всі надані Виконавцем документи про виконане ним у відповідності з цим Договором;
- не перешкоджати Виконавцю в реалізації його права здійснювати у порядку та на умовах, визначених цим Договором, контролю за відповідністю проектній документації обсягу та якості виконаних робіт;
- надавати Виконавцю копії дозвільної документації з питань початку будівництва та прийняття в експлуатацію закінченого будівництвом об'єкту.
- провести оплату виконаних робіт відповідно до умов даного Договору.

2.4.Замовник має право:

- на власний розсуд, з дотриманням вимог чинного законодавства, організувати процес виконання робіт на Об'єкті;
- самостійно обирати підрядні організації, матеріали для реконструкції, зовнішнього та внутрішнього оздоблення;
- контролювати процес виконання Виконавцем Робіт за цим Договором;
- отримувати від Виконавця інформацію про хід виконання робіт на Об'єкті;
- розірвати Договір в односторонньому порядку у випадку прийняття відповідного рішення, письмово повідомивши Виконавця;
- Замовник та Виконавець повинні дотримуватися конфіденційності інформації, отриманої однією Стороною від іншої.

3. ВАРТІСТЬ РОБІТ І ПОРЯДОК РОЗРАХУНКІВ

3.1. Загальна вартість виконаних Робіт за цим Договором згідно протоколу погодження договірної ціни (додаток №1) та кошторису (додаток №2) складає _____грн (прописом *гривень, 00 копійок*), в тому числі ПДВ _____грн (прописом *гривень, 00 копійок*).

3.2. Розрахунки за виконані роботи здійснюються у наступному порядку та строки:

- Оплата грошової суми, зазначеної у п.3.1. Договору здійснюється Виконавцю частинами, які визначаються згідно пропорційному відношенню суми коштів, що підлягають оплаті у актах Ф2КБ до загальної вартості будівельних робіт по об'єкту «_____» у м. Дніпрі за фактично виконані роботи на підставі розрахунку від суми коштів прийнятих до оплати у актах Ф2КБ наданим генеральним підрядником, з урахуванням того, що підряднику сплачується тільки 95 % від обсягів виконаних робіт. При цьому така оплата здійснюється після розрахунку, виконаного на підставі кожного окремого перевіреного акту виконаних робіт Ф2КБ. Остаточний розрахунок еквівалентний 5% від загальної вартості Робіт, яка визначена п.3.1. Договору, Виконавець отримує в термін 10-ти банківських днів з моменту видачі уповноваженим державним органом документу про готовність об'єкту до експлуатації.

- 3.3. Замовник перераховує Виконавцю аванс на роботи зі створення геодезичної мережі у розмірі не більше 30% від вартості річного обсягу робіт за цим Договором.

4. ПРИЙМАННЯ ВИКОНАНИХ РОБІТ

4.1.Приймання виконаних Робіт відбувається шляхом підписання Сторонами Акту здачі-приймання виконаних Робіт. Виконавець до 5 числа місяця, що іде за місяцем, в якому виконувались Роботи складає та направляє Замовнику, належним чином ним підписаний та завірений печаткою Акт здачі-приймання виконаних Робіт, який підлягає перевірці та підписання Замовником протягом 5 робочих днів з моменту одержання.

4.2.Замовник зобов'язаний в п'ятиденний термін з моменту отримання від Виконавця Акту здачі-приймання виконаних Робіт, розглянути його, і, в разі відсутності зауважень (заперечень), підписати, та один примірник повернути Виконавцю, або скласти і надіслати на адресу Виконавця мотивовану відмову від підписання Акту здачі-приймання виконаних Робіт.

5. ПОРЯДОК ЗАЛУЧЕННЯ ДО ВИКОНАННЯ РОБІТ

СУБПІДРЯДНИКІВ

5.1. Виконавець має право залучати до виконання робіт субпідрядників.

5.2. Виконавець залучає субпідрядників в разі наявності у них необхідних для виконання робіт потужностей, ліцензій, достатньої професійності, фактів дотримання договірних зобов'язань у минулому, відсутності фактів щодо порушення проти них справи про банкрутство, задовільного фінансового становища та відсутності обставин, які негативно впливатимуть на виконання ними умов цього Договору.

5.3. Виконавець відповідає за результати роботи субпідрядників і виступає перед Замовником як генеральний підрядник, а перед субпідрядниками - як замовник.

5.4. Виконавець несе відповідальність перед субпідрядниками за невиконання або неналежне виконання Замовником своїх зобов'язань за Договором, а перед Замовником - за невиконання зобов'язань субпідрядниками.

5.5. Виконавець координує виконання робіт субпідрядниками на будівельному майданчику, створює умови та здійснює контроль за виконанням ними договірних зобов'язань.

5.6. Замовник і субпідрядник не можуть пред'являти один до одного претензії, пов'язані з порушенням умов договорів, укладених кожним з них з Генпідрядником.

6. ТЕРМІНИ ВИКОНАННЯ РОБІТ ТА ТЕРМІН ДІЇ ДОГОВОРУ

6.1. Термін виконання робіт: початок – з моменту реєстрації Декларації про початок будівельних робіт; закінчення – отримання Декларації про готовність до експлуатації об'єкта.

6.2. Цей Договір набирає чинності з дати його підписання Сторонами та діє до 31.12.2018р., а в частині обов'язків по оплаті виконаних Робіт – до повного проведення розрахунків.

7. ПІДСТАВИ ДЛЯ РОЗІРВАННЯ ДОГОВОРУ

7.1. Виконавець має право відмовитися від Договору у випадку невиконання Замовником фінансових та інших зобов'язань згідно умов цього Договору.

7.2. Про відмову від Договору Виконавець письмово повідомляє Замовника не раніше ніж за 10 календарних днів до дати розірвання Договору.

7.3. Замовник має право відмовитися від Договору в будь-який час, письмово повідомивши про це Виконавця за 10 календарних днів до дати розірвання Договору.

7.4. Договір вважається розірваним з дати укладення відповідної угоди або з дати отримання Стороною письмового повідомлення від іншої Сторони про відмову від Договору, якщо інша дата не зазначена в цьому повідомленні.

8. ДОДАТКОВІ УМОВИ

8.1. Питання, пов'язані зі зміною проектних рішень у процесі виконання робіт на об'єкті, вирішуються Замовником за сприяння Виконавця.

8.2. Всі зміни та доповнення до цього Договору оформляються додатковими угодами, які набувають чинності не раніше підписання їх Сторонами.

9. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН

9.1. За невиконання чи неналежне виконання зобов'язань за цим Договором Сторони несуть відповідальність згідно з цим Договором та чинним законодавством України.

9.2. В разі притягнення Замовника до відповідальності контролюючими або наглядовими органами унаслідок неякісного виконання договірних зобов'язань по здійсненню технічного нагляду, Виконавець сплачує Замовнику штраф у розмірі 20% від вартості робіт і усуває всі недоліки за свій рахунок у терміни, що узгоджені Замовником, але не більше 20 календарних днів з моменту їх виявлення.

9.3. За порушення термінів виконання робіт Виконавець сплачує Замовнику пеню у розмірі 0,1% від загальної вартості робіт за кожний день прострочення, а за прострочення понад 30 календарних днів додатково стягується штраф у розмірі 7% від вартості робіт, з яких допущено прострочення.

9.4. Сторони не несуть відповідальності за неналежне виконання умов цього Договору у разі настання обставин непереборної сили, яких Сторони не могли передбачити і які перешкоджають Сторонам виконувати свої обов'язки за цим

Договором. До непереборної сили за даним Договором відносяться такі явища: пожежа, землетрус, повінь, та інші стихійні лиха, а також війна, військові дії, атаки та дії органів влади, а також будь-які інші обставини, які не можуть контролюватися Сторонами і які перешкоджають виконанню зобов'язань за цим Договором.

9.5. У випадку виникнення обставин, перерахованих у п.8.4 цього Договору, Сторона, яка не може виконати зобов'язання за Договором, повинна невідкладно повідомити про це іншу Сторону.

9.6. Виконавець зобов'язаний у день виникнення податкових зобов'язань з ПДВ (за операціями із цього Договору) скласти в електронній формі податкову накладну з дотриманням вимог чинного законодавства щодо порядку складання та форми податкових накладних та зареєструвати її у встановлені чинним законодавством строки в Єдиному реєстрі податкових накладних.

9.7. У разі порушення терміну складання податкових накладних та/або строків її реєстрації в Єдиному реєстрі податкових накладних, визначених п.8.9. цього Договору, Замовник має право в односторонньому порядку зменшити розмір своїх зобов'язань з оплати виконаних робіт, на відповідну суму ПДВ, в рахунок відшкодування збитків, понесених в результаті втрати права на податковий кредит.

8.9. Про одностороннє зменшення своїх зобов'язань Замовник повідомляє Виконавця шляхом направлення на його адресу, зазначену в договорі, відповідного письмового повідомлення. У разі, коли на момент прийняття рішення про зменшення розміру своїх грошових зобов'язань (з підстав визначених в абзаці 1 цього пункту) останні є виконані Замовником у повному обсязі, Виконавець зобов'язаний протягом 3-х банківських днів з дати отримання відповідного повідомлення від Замовника повернути йому сплачені кошти в розмірі ПДВ, право на віднесення якого до податкового кредиту було втрачено.

8.10. У випадку коли Замовнику надійшло сповіщення від Державної фіскальної служби України або інших територіальних органів Державної фіскальної служби України про відмову формування податкового кредиту сформованого від Виконавця в будь-якому звітному періоді, останній сплачує Замовнику штраф у розмірі суми податкового кредиту, яка збільшена на коефіцієнт 1,22, протягом 10 днів з моменту повідомлення Виконавця про невизнання податкового кредиту Замовника. Сума штрафу, яка підлягає сплаті, може бути вирахована Замовником при проведенні розрахунків за виконані роботи згідно з умовами Договору.

8.11. Сплата штрафів та неустойок за порушення умов цього Договору та додаткових угод, укладених згідно з умовами цього Договору, а також відшкодування завданих збитків не звільняють винну Сторону від виконання зобов'язань за цим Договором.

10. РОЗВ'ЯЗАННЯ СПОРІВ

10.1. Всі спори, пов'язані з виконанням Сторонами своїх обов'язків за цим Договором, вирішуються шляхом переговорів. У випадку неможливості вирішення спірних питань шляхом переговорів, спір передається для вирішення до відповідного господарського суду.

11. ІНШІ УМОВИ

11.1. Будь-які повідомлення, які повинні направлятися Сторонами у відповідності з умовами цього Договору, повинні здійснюватися ними в письмовій формі та направлятися рекомендованим листом з повідомленням про вручення на адресу Замовника чи Виконавця.

11.2. Про всі зміни в платіжних та поточних реквізитах Сторони зобов'язані невідкладно письмово сповіщати одна одну.

11.3. Права та обов'язки Сторін за цим Договором є обов'язковими для правонаступників Сторін.

11.4. Цей Договір укладено у двох оригінальних примірниках українською мовою, які мають однакову юридичну силу, - по одному примірнику для кожної Сторони.

11.5.Зміни та доповнення до цього договору оформлюються Додатковою угодою

Додатки до Договору:

Додаток № 1. «ПРОТОКОЛ УЗГОДЖЕННЯ ДОГОВІРНОЇ ЦІНИ»;

Додаток № 2. «КОШТОРИС. РОЗРАХУНОК ВАРТОСТІ».

12.РЕКВІЗИТИ І ПІДПИСИ СТОРІН

ЗАМОВНИК:

ВИКОНАВЕЦЬ:

Замовник

Виконавець

Додаток № 1

до договору на здійснення технічного
нагляду за будівництвом

№ _____

від " _____ " _____ 2019

ПРОТОКОЛ

узгодження договірної ціни по об'єкту:

Найменування об'єкту:

Товариство з обмеженою відповідальністю «_____», яке має статус платника податку на прибуток підприємств на загальних підставах, в подальшому **Замовник**, в особі _____ з однієї сторони та _____ яке має статус платника податку _____ в подальшому **Виконавець**, в особі _____, що діє на підставі _____, з іншої сторони, які разом в подальшому іменуються Сторони засвідчуємо, що Сторонами досягнута згода про величину договірної ціни на здійснення технічного нагляду яка складає _____ грн (прописом *гривень, 00 копійок*), в тому числі ПДВ.

Даний протокол є підставою для проведення взаємних розрахунків і платежів між Виконавцем та Замовником.

ЗАМОВНИК:

ВИКОНАВЕЦЬ:

М.П.

М.П.

ДОГОВІР ОБСЛУГОВУВАННЯ

м. Дніпро

« _____ » _____ р.

Фізична особа підприємець _____, якій надалі іменується „Виконавець”, в особі _____, діючого на підставі Свідоцтва, з одного боку, та Товариство з обмеженою відповідальністю « _____ » надалі „Замовник”, в особі директора _____, який діє на підставі Статуту, з іншого боку, склали даний договір про нижченаведене:

1. Предмет договору

1.1. Виконавець зобов'язується виконати послуги з технічного обслуговування і поточного ремонту конторських, лічильних машин та комп'ютерної техніки, а Замовник зобов'язується прийняти послуги та оплатити їх на умовах даного Договору.

1.2. Замовник здійснює платежі за послуги на підставі акту виконаних робіт.

1.3. Сума за договором складає : 7870,00 (Сім тисячі вісімсот сімдесят грн. 00 коп.) без ПДВ.

2. Терміни та умови оплати, постачання.

2.1. Замовник зобов'язаний оплатити послуги в 14 денний термін в повному обсязі по виконанню Договору на розрахунковий рахунок Виконавця.

2.2. Розрахунки за надані послуги здійснюються після їх виконання. У разі затримки бюджетного фінансування розрахунок за надані послуги здійснюється протягом 5 банківських днів з дати отримання Замовником бюджетного призначення на фінансування закупівлі на свій реєстраційний рахунок .

2.3. Будь-які бюджетні зобов'язання та платежі з бюджету здійснюються лише за наявності відповідного бюджетного призначення на підставі п.1 ст.23 Бюджетного кодексу України.

2.4 Оплата за послуги проводиться після підписання обома сторонами акту виконаних робіт. Датою надання послуги є дата, яка вказана в акті виконаних робіт, який підписаний обома сторонами.

3. Відповідальність сторін.

3.1. Претензії щодо наданих послуг приймаються протягом 30 робочих днів з дати їх виконання.

3.2. У разі неналежного виконання або невиконання умов договору, винна сторона сплачує неустойку у розмірі не менше однієї облікової ставки НБУ від суми невиконаного зобов'язання за кожний день порушення умов договору.

4. Форс-мажор

4.1. Сторони звільняються від відповідальності за часткове або повне невиконання зобов'язань за договором, якщо невиконання відбулося внаслідок форс-мажорних обставин, за які жодна із сторін не відповідає.

4.2. Форс-мажорні обставини підтверджуються довідкою Торгово-промислової палати або іншого компетентного органу протягом 10-ти днів з моменту настання таких обставин.

4.3. Якщо форс-мажорні обставини будуть продовжуватися більше 2-х місяців, сторони узгоджують свої подальші дії.

5. Вирішення розбіжностей.

5.1. При виникненні між сторонами суперечок і розбіжностей за даним Договором або у зв'язку з ним, сторони роблять усе необхідне для врегулювання зазначених суперечок і розбіжностей шляхом переговорів.

5.2. Суперечки і розбіжності в рамках даного Договору, врегулювання яких не досягнуто сторонами шляхом переговорів, вирішуються у господарському суді в порядку, встановленому чинним цивільним законодавством України.

6.Зміни і доповнення до договору.

6.1. Сторони можуть за узгодженням один з одним внести зміни і доповнення до даного Договору.

6.2. Будь-які зміни і доповнення до даного Договору дійсні лише за умови, якщо вони зроблені в письмовій формі і підписані уповноваженими на те представниками сторін. Зазначені зміни і доповнення додаються до даного Договору і є його невід'ємною частиною.

7.Інші умови.

7.1. Даний Договір складено у двох примірниках по одному у кожній зі сторін, мають однакову юридичну чинність.

7.2. У випадках, не передбачених умовами цього Договору, сторони керуються Цивільним Кодексом України.

8. Термін дії договору.

8.1. Даний Договір набирає чинності з моменту його підписання сторонами і діє до 31.12.2018 р., а в частині розрахунків, до повного виконання зобов'язань сторонами.

9.Реквізити сторін.

ПОСТАЧАЛЬНИК

ЗАМОВНИК

Директор_____

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

1. Справа «Серявін та інші проти України», заява № 4909/04, рішення від 10 лютого 2010 року

38. Суд повторює, що стаття 1 Першого протоколу, по суті, гарантує право власності і містить три окремі норми: перша норма, що сформульована у першому реченні частини першої та має загальний характер, проголошує принцип мирного володіння своїм майном; друга, що міститься в другому реченні частини першої цієї статті, стосується позбавлення особи її майна і певним чином це обумовлює; третя норма, зазначена в частині другій, стосується, зокрема, права держави регулювати питання користування майном. Однак ці три норми не можна розглядати як "окремі", тобто не пов'язані між собою: друга і третя норми стосуються певних випадків втручання у право на мирне володіння майном і, отже, мають тлумачитись у світлі загального принципу, проголошеного першою нормою (див., серед інших джерел, рішення у справі "Літгоу та інші проти Сполученого Королівства" (Lithgow and Others v. the United Kingdom) від 8 липня 1986 року, п. 106, серія А, N 102).

39. Будь-яке втручання органу влади у захищене право не суперечитиме загальній нормі, викладеній у першому реченні частини першої статті 1, лише якщо забезпечено "справедливий баланс" між загальним інтересом суспільства та вимогами

захисту основоположних прав конкретної особи. Питання стосовно того, чи було забезпечено такий справедливий баланс, стає актуальним лише після того, як встановлено, що відповідне втручання задовольнило вимогу законності і не було свавільним (див. рішення у справі "Беєлер проти Італії" (Beyeler v. Italy) [GC], N 33202/96, п. 107, ECHR 2000-I). 40. Вимога законності, яка випливає з Конвенції, означає вимогу дотримання відповідних положень національного закону і принципу верховенства права (див. рішення у справі "Ентрік проти Франції" (Hentrich v. France) від 22 вересня 1994 року, серія А, N 296-А, сс. 19-20, п. 42). Хоча проблему відносно тлумачення національного законодавства мають вирішувати передусім національні органи влади, зокрема суди, завдання Суду полягає в тому, щоб з'ясувати, чи не суперечить результат такого тлумачення положенням Конвенції (див. рішення у справі "Кушоглу проти Болгарії" (Kushoglu v. Bulgaria), N 48191/99, п. 50, від 10 травня 2007 року). Отже, хоча Суд має лише обмежену компетенцію з перевірки дотримання національного законодавства, він може сформулювати відповідні висновки за Конвенцією, якщо встановить, що при застосуванні закону в тій чи іншій справі національні суди припустилися явної помилки або застосували його так, щоб ухвалити свавільне рішення (див. рішення у справах "Компанія "Анхойзер Буш" проти Португалії" (Anheuser-Busch Inc. v. Portugal) [GC], N 73049/01, п. 83, ECHR

2007-I, "Кузнецов та інші проти Росії" (Kuznetsov and Others v. Russia), N 184/02, пп. 70-74 і 84, від 11 січня 2007 року, "Педурару проти Румунії" (Paduraru v. Romania), N 63252/00, п. 98, ECHR 2005-... (витяги), "Совтрансавто-Холдинг" проти України" (Sovtransavto Holding v. Ukraine), N 48553/99, пп. 79, 97 і 98, ECHR 2002-VII, згадані вище рішення у справах "Беелер проти Італії" (Beyeler v. Italy), п. 108, ECHR 2000-I, "Кушоглу проти Болгарії" (Kushoglu v. Bulgaria), пп. 50-52, а також, mutatis mutandis, рішення у справі "Цирліс і Кулумпас проти Греції" (Tsirlis and Kouloumpas v. Greece) від 29 травня 1997 року, Reports of Judgments and Decisions 1997-III, пп. 59-63). с) Стверджувана незаконність позбавлення заявників їхньої частки власності на горище

46. Беручи до уваги зазначені вище висновки, що із самого початку заявники мали право на частку власності на горище, Суд вважає встановленим той факт, що після переобладнання горища під мансардний поверх, який було передано інвесторам, заявники втратили своє майно. Отже, їх позбавили їхнього майна у значенні другого речення статті 1 Першого протоколу.

47. Як свідчать документи в матеріалах справи, рішення про передачу мансардного поверху інвесторам було ухвалено районною радою одноособово на підставі закону, який уповноважує її розпоряджатись комунальним майном. 29 січня 2003 року, керуючись статтею 60 Закону України "Про місцеве

самоврядування в Україні" (див. пункт 24 вище), Святошинський суд залишив це рішення без змін, зазначивши, що будинок, про який ідеться в цій справі, є комунальною власністю.

48. Із зауважень Уряду або інших матеріалів справи не вбачається, що висновки суду за статтею 60 зазначеного вище Закону можуть узгоджуватися з посиланням суду на статтю 10 Закону України "Про приватизацію державного житлового фонду" та статтю 113 Цивільного кодексу України (див. пункти 23 і 25 вище). Зокрема, керуючись цими статтями, суд зазначив, що будинок і його горище належать на праві спільної часткової власності всім власникам квартир і тому повноваження місцевого органу щодо розпорядження горищем обмежується часткою трьох неприватизованих квартир.

49. З тексту рішення Святошинського суду не вбачається, що в певний момент після укладення інвестиційного контракту, який аналізувався з точки зору статті 113 Цивільного кодексу України, та перед передачею мансардного поверху інвесторам на підставі статті 60 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" заявники або інші власники квартир передали їх право на горище місцевому органу чи принаймні делегували йому право розпоряджатись ним. Навпаки, у своїй апеляційній скарзі заявники наполягали, що вони вважали себе співвласниками горища до того часу, коли його було передано інвесторам.

50. Апеляційний суд м. Києва залишив рішення Святошинського суду без змін. Однак, формально не заперечуючи його обґрунтування, цей суд замість роз'яснення застосовності статті 60 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" щодо передачі горища визнав, що право власності на нього органу місцевого самоврядування ґрунтується на іншому положенні Цивільного кодексу (статті 119, див. пункт 23 вище), яке врегульовує питання збільшення розміру частки учасника у спільній власності в разі його інвестування у збільшення спільної власності. Згідно з цією статтею попередньою умовою збільшення зазначеної частки є згода співвласників на проведення відповідних робіт і проведення їх за кошти співвласника, якому передається право на відповідне майно. Апеляційний суд не пояснив, яким чином таких попередніх умов було дотримано у цій справі, де інвестиційний контракт був укладений органом влади, який заявив, що є одноосібним власником будинку (див. пункт 8 вище), а реконструкцію було здійснено коштом третьої особи.

51. Суд зазначає, що протягом певного часу після прийняття нового приватизаційного законодавства існувала неоднозначна практика судів, про що свідчать приклади судових рішень, надані заявниками (див. пункти 27-28 і 35 вище). Суд також висловлює своє розуміння того, що органи влади, зокрема національні суди, потребували певного часу для того, щоб у новій ситуації

напрацювати відповідну практику з вирішення питань про експлуатацію допоміжних приміщень. Він зазначає, що труднощі тлумачення застосовного законодавства протягом перехідного періоду стали предметом розгляду Конституційного Суду України, який зрештою дав роз'яснення цього питання, визнавши наявність у власників приватизованих квартир автоматичного права часткової власності на допоміжні приміщення відповідного будинку (див. пункт 26 вище).

52. Однак, як видно з матеріалів справи, не існувало чітких законодавчих положень, які були б підставою для припинення прав часткової власності заявників на горище їхнього будинку.

53. Отже, заявників позбавили їхнього майна незаконно. 54. У зв'язку з цим було порушено статтю 1 Першого протоколу.

2. Справа «East/West Alliance Limited» проти України», заява № 19336/04, рішення 23 січня 2014 року ii.

Вилучення літаків 30 березня 2001 року 177. Суд також зазначає, що 30 березня 2001 року на аеродромі у м. Узин та в аеропорті м. Черкаси, де були запарковані шість літаків Ан-28 та вісім Л-410, що належали підприємству-заявнику, податкова міліція провела «огляд місця події». Внаслідок цього усі ці літаки були вилучені (див. пункти 20 і 104). 178. Тією мірою, якою це стосується вилучення літаків Л-410, Суд зауважує, що, як визнали самі національні органи, воно не здійснювалось на

підставі належного процесуального документа, а це було порушенням національного законодавства (див. пункт 106).

179. Хоча національні органи не зробили такого визнання стосовно літаків Ан-28, оскільки на них було накладено арешт в рамках іншого провадження (див. пункт 23), з матеріалів справи вбачається, що їхнє вилучення 30 березня 2001 року також не здійснювалося на підставі належного процесуального документа (див. пункти 20, 106 і 138e). Отже, видається, що вищезазначений висновок про порушення національного законодавства залишається також справедливим і стосовно вилучення літаків Ан-28.

180. Суд також зауважує, що національне законодавство вимагало присутності під час вилучення представника підприємства-заявника та надання йому можливості робити заяви з приводу слідчого заходу (див. пункт 138). Проте у цій справі податкові органи, які раніше вилучили документи, що засвідчували право власності підприємства-заявника на літаки, вважали, що власника цих літаків встановлено не було (див. пункти 17 і 20).

181. Це приводить Суд до висновку, що вилучення літаків Ан-28 та Л-410 підприємства-заявника 30 березня 2001 року не відповідає вимозі щодо законності, передбаченій статтею 1 Першого протоколу.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 13 КОНВЕНЦІЇ

223. Підприємство-заявник також скаржилось на те, що воно не мало ефективних засобів юридичного захисту щодо вищезазначених скарг. Воно посилалось на статтю 13 Конвенції, яка передбачає таке: «Кожен, чії права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження». А. Прийнятність

224. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Тому вона має бути визнана прийнятною. В. Суть 225. Підприємство-заявник підтримало свою скаргу.

226. Уряд стверджував, що не було подано переконливої скарги. Отже, Уряд вважав, що окремо питання про порушення статті 13 Конвенції не постає.

227. Суд нагадує, що стаття 13 Конвенції гарантує на національному рівні доступність засобу юридичного захисту, здатного забезпечувати втілення в життя змісту конвенційних прав і свобод, незалежно від того, у якій формі вони закріплені в національному правовому порядку. Отже, дія статті 13 вимагає надання національного засобу юридичного захисту у спосіб, який забезпечує вирішення по суті поданої за Конвенцією «небезпідставної скарги» та відповідне відшкодування, хоча

договірним державам надається певна свобода дій щодо вибору способу, в який вони виконуватимуть свої конвенційні зобов'язання за цим положенням. Межі обов'язків за статтею 13 різняться залежно від характеру скарги заявника відповідно до Конвенції. Незважаючи на це, засоби юридичного захисту, які вимагаються за статтею 13 Конвенції, повинні бути ефективними як у теорії, так і на практиці; використанню засобів захисту не повинні невиправдано та необґрунтовано перешкоджати дії чи бездіяльність органів влади держави-відповідача (див., серед інших джерел, вищезазначене рішення у справі «Аксой проти Туреччини» (Aksoy v. Turkey), п. 95, та рішення у справі «Кудла проти Польщі» (Kudla v. Poland) [ВП], заява № 30210/96, п. 157, ECHR 2000-XI).

228. Суд вже зазначав у цій справі, що усі зусилля підприємства-заявника при зверненні до різних державних органів з метою повернення свого майна протягом дванадцяти років були безрезультатними (див., зокрема, пункт 216). Ніщо не вказує на те, що воно на практиці мало можливість звернутись до ефективних засобів юридичного захисту щодо своїх скарг - інакше кажучи, засобів юридичного захисту, які могли б запобігти вчиненню або продовженню порушень або могли б забезпечити заявнику належне відшкодування.

229. Отже, Суд доходить висновку, що було порушення статті 13 Конвенції. Суд також відхиляє заперечення Уряду

стосовно прийнятності скарги підприємствазаявника за статтею 1 Першого протоколу на підставі невичерпання національних засобів юридичного захисту, яке попередньо об'єднав з розглядом його скарги по суті за статтею 13 Конвенції (див. пункт 148).

3. Справа «Андрій Руденко проти України», заява № 35041/05, рішення від 21 грудня 2010 року

38. Суд нагадує, що втручання у право на мирне володіння майном є сумісним з вимогами ст. 1 Першого протоколу, коли воно законне і не свавільне (див. рішення у справі "Ятрідіс проти Греції" (Iatridis v. Greece) [ВП], N 31107/96, п. 58, ECHR 1999- II). Зокрема, друге речення першого пункту дозволяє позбавлення майна лише "на умовах, передбачених законом", а другий пункт визнає, що держави мають право здійснювати контроль за користуванням майном шляхом введення в дію "законів" (див. згадане вище рішення у справі "Україна-Тюмень" проти України", п. 49).

39. Суд зазначає, що його юрисдикція щодо перевірки дотримання національного законодавства обмежена та що заміна національних судів не є його завданням (див. рішення у справі "Совтрансавто-Холдинг" проти України" (Sovtransavto Holding v. Ukraine) N 48553/99, п. 95, ECHR 2002-VII). 40. У цій справі Суд не повноважений ставити під сумнів рішення, винесені

українськими судами. Натомість його роль полягає в тому, щоб перевірити, чи сумісні з принципами, викладеними у Конвенції, наслідки їх тлумачення та застосування національного законодавства.

41. Суд зауважує, що апеляційний суд, ухвалюючи рішення про припинення права заявника на частку у квартирі, посилався на ст.ст. 364 та 365 Цивільного кодексу України від 2003 року (див. п. 9 вище). Проте, як було підтверджено роз'ясненням Верховного Суду України, ці положення не можуть бути застосовані одночасно за тих самих обставин, оскільки вони стосуються різних юридичних питань (див. п. 18 вище). А саме, можливість припинення права особи на частку в спільному майні без її згоди передбачена статтею 365 Кодексу, тоді як стаття 364 стосується ситуації, коли співвласник бажає виділення частки зі спільної власності та не проти одержання компенсації за свою частку в спільному майні.

42. Навіть припускаючи, що, попри неоднозначність у рішенні апеляційного суду, ст. 365 Кодексу була юридичним положенням, застосовним у справі заявника, і що умову пункту першого було дотримано, Суд зауважує, що відповідно до частини другої ст. 365 протилежна сторона повинна була завчасно внести вартість частки заявника у квартирі на депозитний рахунок суду першої інстанції. Це було і залишається передумовою винесення судом рішення про припинення права на

частку у спільному майні (див. пункт 15 вище). У справі заявника протилежна сторона не внесла вартість частки на рахунок. Конкретні та відповідні аргументи заявника стосовно нездійснення протилежною стороною необхідного платежу національні суди не взяли до уваги.

43. У цьому контексті Суд зазначає, що положення Цивільного кодексу від 2003 року, про яке йдеться, є достатньо чітким і не дає підстав для суперечливого тлумачення. Крім того, це положення відображає конституційну гарантію попередньої компенсації за будь-яке позбавлення власності, за винятком умов воєнного чи надзвичайного стану (див. пункт 14 вище). Як свідчить відповідна практика національних судів - хоча йдеться про рішення, винесені у період після подій у справі, що розглядається,- вимога попереднього платежу є не просто технічною складовою процедури відчуження майна, яка встановлена законом, а є основною вимогою, на якій має ґрунтуватися рішення суду про позбавлення особи майна без її згоди (див. пункти 16 і 17 вище).

44. У цій справі апеляційний суд лише зазначив, що протилежна сторона має кошти, щоб сплатити заявнику за його частку в квартирі. Беручи до уваги важливість вимоги, встановленої в національній правовій системі щодо попередньої компенсації, Суд вважає, що рішення національних судів не мали

юридичної підстави, оскільки суди свавільно відхилилися від писаного права, не надавши обґрунтування.

45. У світлі вищезазначеного Суд доходить висновку, що не було задоволено вимог другого речення першого пункту ст. 1 Першого протоколу стосовно оскаржуваного позбавлення заявника його майна.

46. Відповідно мало місце порушення ст. 1 Першого протоколу.

4. Справа «Суханов та Ільченко проти України», заяви № 68385/10 та 71378/10, рішення від 26 червня 2014 року

34. Суд встановив, що вимоги заявників щодо надбавки до пенсії безперечно підпадають під дію статті 1 Першого протоколу і що їх можна вважати «майном» у значенні цього положення. Питання полягає у тому, чи можуть вважатися майном у значенні цього положення твердження заявників про те, що вони мають право на певні суми виплат, і якщо так, чи є їх невиконання втручанням у право на мирне володіння майном.

35. Суд нагадує, що за певних обставин «законне сподівання» на отримання «активу» також може захищатися статтею 1 Першого протоколу. Так, якщо суть вимоги особи пов'язана з майновим правом, особа, якій воно надане, може вважатися такою, що має «законне сподівання», якщо для такого права у національному законодавстві існує достатнє підґрунтя - наприклад, коли є усталена практика національних судів, якою

підтверджується його існування (див. рішення у справі «Копецький проти Словаччини» (Korecky v. Slovakia) [ВП], заява № 44912/98, п. 52, ЄСПЛ 2004-IX). Проте не можна стверджувати про наявність законного сподівання, якщо існує спір щодо правильного тлумачення та застосування національного законодавства і вимоги заявника згодом відхиляються національними судами (див. вищенаведене рішення у справі «Копецький проти Словаччини» (Korecky v. Slovakia), п. 50; «Anheuser-Busch Inc. проти Португалії» (Anheuser-Busch Inc. v. Portugal) [ВП], заява № 73049/01, п. 65, ЄСПЛ 2007-I). 36. Перш за все слід відмітити, що у цих справах сама суть права заявників на пенсійне забезпечення не ставиться під сумнів. Що стосується конкретного розміру пенсійних виплат, Суд не погоджується з тим, що вимоги заявників стосовно отримання надбавки до пенсії у розмірі 30 % мінімальної пенсії становили «законне сподівання» у значенні практики Суду з цього питання. Зокрема, такі вимоги не мали достатнього підґрунтя у національному законодавстві. Також немає жодних доказів усталеної практики національних судів на підтримку скарг заявників. Хоча стан національного законодавства у цій сфері був незадовільним, як про це наголошувалося у рішеннях Конституційного Суду України за 2007 та 2008 роки, національні суди розглядали скарги кожного заявника та наводили підстави для своїх рішень, що не могли вважатися свавільними або необґрунтованими (див, а

contrario, рішення від 14 жовтня 2010 року у справі «Шчокін проти України» (Shchokin v. Ukraine), заяви № 23759/03 та № 37943/06).

37. Дійсно, як стверджували заявники, у 2007 та 2008 роках Конституційний Суд України дійшов висновку, що зміни та доповнення до основного законодавства не могли вноситися за допомогою відповідних законів про Державний бюджет України, оскільки ці закони стосувалися радше фінансування, ніж матеріальних прав. Суд не погоджується із твердженнями заявників про те, що згідно з рішеннями Конституційного Суду України до відповідних нормативно-правових актів не можна вносити зміни. Конституційний Суд України розкритикував юридичну техніку, що використовувалася Парламентом для внесення таких конкретних змін та доповнень, проте демократично обраний Парламент зберігає право щодо виконання своїх законодавчих функцій відповідно до Конституції та зміни встановлених розмірів виплат на певний період часу. Заявники також не довели, що внаслідок ухвалення рішень Конституційного Суду України виникають сумніви щодо законності рішень національних судів.

38. Заявники, таким чином, не довели, що у них були «законні сподівання» щодо підвищеного розміру пенсії протягом вищезазначених періодів.

39. Суд вважає, що ця частина заяви має бути визнана неприйнятною як явно необґрунтована відповідно до підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції.

5. Справа «Новоселецький проти України», заява № 47148/99, рішення від 22 лютого 2005 року

100. Суд нагадує, що стаття 1 Протоколу N 1, яка спрямована в основному на захист особи від будь-якого посягання держави на право володіти своїм майном, також зобов'язує державу приймати деякі необхідні заходи, спрямовані на захист права власності (див. рішення "Броньовський проти Польщі" [GC], N 31443/96, п. 143, CEDH 2004-...).

101. У кожній справі, в якій іде мова про порушення вищезгаданого права, Суд повинен перевірити дії чи бездіяльність держави з огляду на дотримання балансу між потребами загальної суспільної потреби та потребами збереження фундаментальних прав особи, особливо враховуючи те, що заінтересована особа не повинна нести непропорційний та непомірний тягар (див. рішення "Спорронг та Лонрот проти Швеції", від 23 вересня 1982 року, серія А, N 52, стор. 26, п.69).

102. Щоб оцінити поведінку держави щодо дотримання статті 1 Протоколу N 1, Суд має зробити повне дослідження різних інтересів у справі, беручи до уваги, що ціль Конвенції полягає в захисті прав, які є "очевидними та вагомими". Суд повинен встановити наявність спірної ситуації. Дійсно, коли

питання суспільної користі виникає у справі, державні органи влади повинні реагувати належним чином, правильно та з великою відповідальністю (див. рішення "Васілеску проти Румунії", рішення від 22 травня 1998 року, Збірник рішень та ухвал 1998-III, стор. 1078, параграф 51; "Бейлер проти Іспанії" [GC], N 33202/96, параграфи 110 in fine, 114 і 120 in fine, CEDH 2000-I).

103. Зокрема, якщо відповідно до положень статті 1 Протоколу N 1 держава зобов'язана вжити заходи у вигляді розслідування, то останнє повинно бути проведене об'єктивно, у розумні строки і неупереджено (див., *mutatis mutandis*, "Велікова проти Болгарії", N 41488/98, п. 80, CEDH 2000-VI). Суд нагадує, що мінімальний та ефективний критерій розслідування залежить від обставин справи, які оцінюються на основі сукупності фактів та беруться до уваги разом з реальною роботою, проведеною при розслідуванні. Неможливо передбачити всю різноманітність ситуацій в процесуальних документах розслідування (див., *mutatis mutandis*, рішення "Каіа проти Туреччини" від 19 лютого 1998 року, Збірник 1998-I, пп. 325-326, пп. 89-91, і "Гюлес проти Туреччини" від 27 липня 1998 року, Збірник 1998-IV, пп. 1732-1733, параграфи 79-81).

6. Справа «Юрій Миколайович Іванов проти України», заява № 40450/04, рішення від 15 жовтня 2009 року

1. Застосування процедури "пілотного" рішення 78. Суд повторює, що стаття 46 Конвенції - згідно з тлумаченням цієї статті в контексті статті 1 - покладає на державу-відповідача юридичний обов'язок здійснити під наглядом Комітету міністрів відповідні загальні та/або індивідуальні заходи для захисту прав заявника, порушення яких було встановлено Судом. Таких заходів держава-відповідач повинна вжити також стосовно інших осіб, ситуація яких аналогічна ситуації заявника - перш за все шляхом вирішення проблем, які спонукали Суд до таких висновків (див. рішення у справах "Скоццарі та Джюнта проти Італії" (Scozzari & Giunta v. Italy), [GC], NN 39221/98 і 41963/98, п. 249, ECHR 2000-VIII); "Крістіна Гудвін проти Сполученого Королівства" (Christine Goodwin v. the United Kingdom), [GC], N 28957/95, п. 120, ECHR 2002-VI; "Лукенда проти Словенії" (Lukenda v. Slovenia), N 23032/02, п. 94, ECHR 2005-X; та "S. і Марпер проти Сполученого Королівства" (S. and Marper v. the United Kingdom), [GC], NN 30562/04 і 30566/04, п. 134, ECHR 2008-...).

79. У своїй резолюції від 12 травня 2004 року стосовно рішень, які розкривають системну проблему, що лежить в основі порушень, Комітет міністрів запропонував Суду "вказувати у своїх рішеннях про порушення Конвенції на те, що, на його думку, становить системну проблему, яка лежить в основі порушення, та на першопричину цієї проблеми - зокрема у тому

випадку, коли вона може спричинити зростання кількості звернень,- з метою надання допомоги державам у пошуку належного розв'язання цієї проблеми, а Комітетові міністрів - у нагляді за виконанням рішень" (див. пункт 37 рішення). 80. З метою забезпечення ефективного виконання рішень, постановлених Судом у таких справах, Суд може застосувати процедуру "пілотного" рішення, яка дає йому змогу чітко вказати у такому рішенні на існування структурних проблем, які лежать в основі порушень, а також на конкретні засоби чи заходи, за допомогою яких держававідповідач має виправити ситуацію (див. рішення у справі "Броньовський проти Польщі" (Broniowski v. Poland), [GC], N 31443/96, пп. 189-194 та резолютивна частина, ECHR 2004-V, і у справі "Гуттен-Чапська проти Польщі" (Hutten-Czapska v. Poland), [GC], N 35014/97, пп. 231-239 і резолютивна частина, ECHR 2006-VIII).

81. Дотримуючись підходу, опрацьованого у справі Бурдова (N 2) (див. згадане вище рішення у справі Бурдова, пп. 129-130), яка стосувалася аналогічних питань невиконання рішень національних судів у Російській Федерації, Суд вважає за доцільне застосувати процедуру "пілотного" рішення у справі, що розглядається, урахуваючи передусім повторюваний і хронічний характер проблем, які лежать в основі порушень, велику кількість потерпілих від таких порушень в Україні та нагальну

необхідність надання їм невідкладного й належного відшкодування на національному рівні.

7. Справа «Рисовський проти України», заява № 29979/04, рішення від 20 жовтня 2011 р.

69. Суд повторює, що державні органи мотивували скасування рішення 1992 року тим, що його було прийнято помилково, без урахування попередньої обіцянки про виділення цієї ж землі третім особам.

70. Аналізуючи відповідність цього мотивування Конвенції, Суд підкреслює особливу важливість принципу «належного урядування». Він передбачає, що у разі, коли йдеться про питання загального інтересу, зокрема, якщо справа впливає на такі основоположні права людини, як майнові права, державні органи повинні діяти вчасно та в належний і якомога послідовніший спосіб (див. рішення у справах «Беєлер проти Італії» [ВП] (Beyeler v. Italy [GC]), заява № 33202/96, п. 120, ECHR 2000-I, «Онер'їлдіз проти Туреччини» [ВП] (Oneryildiz v. Turkey [GC]), заява № 48939/99, п. 128, ECHR 2004-XII, «Megadat.com S.r.l. проти Молдови» (Megadat.com S.r.l. v. Moldova), заява № 21151/04, п. 72, від 8 квітня 2008 року, і «Москаль проти Польщі» (Moskal v. Poland), заява № 10373/05, п. 51, від 15 вересня 2009 року). Зокрема, на державні органи покладено обов'язок запровадити внутрішні процедури, які посилять прозорість і ясність їхніх дій, мінімізують ризик

помилки (див., наприклад, рішення у справах «Лелас проти Хорватії» (*Lelas v. Croatia*), заява № 55555/08, п. 74, від 20 травня 2010 року, і «Тошкуце та інші проти Румунії» (*Toscuta and Others v. Romania*), заява № 36900/03, п. 37, від 25 листопада 2008 року) і сприятимуть юридичній визначеності у цивільних правовідносинах, які зачіпають майнові інтереси (див. зазначені вище рішення у справах «Онер'їлдіз проти Туреччини» (*Oneriyildiz v. Turkey*), п. 128, та «Беєлер проти Італії» (*Beyeler v. Italy*), п. 119).

71. Принцип «належного урядування», як правило, не повинен перешкоджати державним органам виправляти випадкові помилки, навіть ті, причиною яких є їхня власна недбалість (див. зазначене вище рішення у справі «Москаль проти Польщі» (*Moskal v. Poland*), п. 73). Будь-яка інша позиція була б рівнозначною, *inter alia*, санкціонуванню неналежного розподілу обмежених державних ресурсів, що саме по собі суперечило б загальним інтересам (див. там само). З іншого боку, потреба виправити минулу «помилку» не повинна непропорційним чином втручатися в нове право, набуте особою, яка покладалася на легітимність добросовісних дій державного органу (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Пінкова та Пінк проти Чеської Республіки» (*Pincova and Pine v. the Czech Republic*), заява № 36548/97, п. 58, ECHR 2002-VIII). Іншими словами, державні органи, які не 71 впроваджують або не

дотримуються своїх власних процедур, не повинні мати можливість отримувати вигоду від своїх протиправних дій або уникати виконання своїх обов'язків (див. зазначене вище рішення у справі «Лелас проти Хорватії» (*Lelas v. Croatia*), п. 74). Ризик будь-якої помилки державного органу повинен покладатися на саму державу, а помилки не можуть виправлятися за рахунок осіб, яких вони стосуються (див., серед інших джерел, *mutatis mutandis*, зазначене вище рішення у справі «Пінкова та Пінк проти Чеської Республіки» (*Pincova and Pine v. the Czech Republic*), п. 58, а також рішення у справі «Гаші проти Хорватії» (*Gashi v. Croatia*), заява № 32457/05, п. 40, від 13 грудня 2007 року, та у справі «Трго проти Хорватії» (*Trgo v. Croatia*), заява № 35298/04, п. 67, від 11 червня 2009 року). У контексті скасування помилково наданого права на майно принцип «належного урядування» може не лише покладати на державні органи обов'язок діяти невідкладно, виправляючи свою помилку (див., наприклад, рішення у справі «Москаль проти Польщі» (*Moskal v. Poland*), п. 69), а й потребувати виплати відповідної компенсації чи іншого виду належного відшкодування колишньому добросовісному власникові (див. зазначені вище рішення у справах «Пінкова та Пінк проти Чеської Республіки» (*Pincova and Pine v. the Czech Republic*), п. 53, та «Тошкуце та інші проти Румунії» (*Toscuta and Others v. Romania*), п. 38).

**8. Справа «Совтрансавто-Холдинг» проти України»,
заява № 48553/99, рішення від 25 липня 2002 р.**

61. Суд зазначає, що ця скарга містить три аспекти: перший стосується браку безсторонності і незалежності судів; другий - відсутності відкритого слухання в арбітражному суді Київської області та Вищому арбітражному суді; третій - нерозумності тривалості судового провадження. А. Аргументи сторін 1. Щодо безсторонності і незалежності судів а) Уряд

62. Уряд наполягає, що українське законодавство передбачає цілий ряд гарантій безсторонності і незалежності судів та їх членів в частині способу призначення та фінансування їх діяльності. Він додає, що національне законодавство також передбачає гарантії судам від будь-якого тиску ззовні.

63. Уряд вважає, що відомості, надані заявником, не є достатніми для висновку про наявність сумніву щодо безсторонності та незалежності відповідних судів. Він стверджує, зокрема, що відповідно до чинного законодавства Президент України зобов'язаний реагувати на кожне звернення громадян України і приймати рішення за цим зверненням відповідно до закону. Крім того, резолюції Президента України мали на меті у цій справі гарантувати принцип верховенства права, а той факт, що суддя 33 арбітражного суду Київської області відмовився розглядати справу, є не чим іншим, як підтвердженням поваги до принципу незалежності суду. б) Заявник

64. Зі свого боку заявник не заперечує існування в українському законодавстві норм, що гарантують незалежність та безсторонність судів. Однак він наполягає, що дотримання цих норм в судовій практиці не завжди забезпечене. Зокрема, він посилається на факти, що в загальному визнають залежність судів від місцевих бюджетів, що було констатовано Рахунковою палатою України у її щорічному звіті за 1999 рік, і що є "способом впливу на суди і становить загрозу принципу незалежності судової гілки влади, гарантованому Конституцією" (254к/96-ВР).

65. Що стосується резолюцій Президента України, заявник зауважує, поперше, що вони не були адресовані виключно авторам скарги, однак, адресувались також високим посадовим особам чи суддям, які не мали жодного зв'язку з авторами скарги, серед яких був Голова Вищого арбітражного суду. По-друге, вони давали вказівку не лише "гарантувати принцип верховенства права", але й "захистити інтереси громадян України". Заявник привертає увагу суду до телеграми від 6 березня 1998 року, якою голова Луганської обласної державної адміністрації інформував Президента України, що, незважаючи на його резолюцію з метою захисту національних інтересів, Вищий арбітражний суд скасував рішення від 4 серпня і 14 жовтня 1997 року і відправив справу на новий розгляд. Це, на його думку, становило загрозу належному функціонуванню ЗАТ "Совтрансавто-Луганськ" і шкодило

інтересам України на користь Росії. Голова державної адміністрації звернувся з проханням до Президента України невідкладно втрутитися у справу з метою захисту інтересів українського підприємства та громадян України. Крім того, листом від 12 травня 2000 року голова арбітражного суду Київської області висловив сумніви щодо можливості гарантування абсолютної безсторонності суддів його суду під час розгляду останніми справи заявника.

66. Заявник наполягає, що відмова судді розглядати справу мала місце 20 травня 1998 року, тобто наступного дня після нової резолюції Президента України (19 травня 1998 року) щодо "захисту інтересів громадян України", адресованої Голові Вищого арбітражного суду. Це призвело до того, що 23 червня 1998 року новий суддя виніс виключно сприятливе "для інтересів громадян України" рішення у двох справах одночасно, не запросивши сторони надати їх аргументи і не мотивувавши свої рішення. [...] 71. Суд вважає, що за обставин цієї справи він повинен розглянути питання, чи в цілому провадження в українських судах відповідає праву заявника на справедливий і публічний розгляд його справи незалежним і безстороннім судом в сенсі статті 6 параграфа 1 Конвенції. 34 По-перше, Суд вважає, що в контексті цієї справи слід розглянути питання загального характеру, чи процедура внесення протесту, як вона була передбачена українським законодавством і використана у цій

конкретній справі, відповідає принципам статті 6 параграфу 1 Конвенції в світлі рішення у справі Брумареску ("Брумареску проти Румунії", Велика палата, № 28342/95, 28.10.99), і якщо так, то якою мірою.

72. Суд повторює, що відповідно до його прецедентної практики право на справедливий судовий розгляд, гарантований статтею 6 параграфу 1, повинно тлумачитися в світлі преамбули Конвенції, яка проголошує верховенство права як елемент спільної спадщини держав-учасниць. Одним з основних елементів верховенства права є принцип правової певності, який серед іншого передбачає, що у будь-якому спорі рішення суду, яке вступило в законну силу, не може бути поставлено під сумнів ("Брумареску проти Румунії", параграф 61).

73. У вищевказаній справі Брумареску Суд констатував порушення права заявника на справедливий судовий розгляд у зв'язку з тим, що Верховний суд на основі скарги, поданої Генеральним прокурором, закрит провадження у справі, в результаті якого було винесено остаточне рішення суду, і скасував це рішення.

74. Суд вважає, що справа, яка зараз розглядається, належить до тієї ж категорії справ. Він відзначає, у зв'язку з цим, що в період, який стосується цієї справи, Голова Вищого арбітражного суду, Генеральний прокурор чи їх заступники відповідно до статті 97 Арбітражного процесуального кодексу

мали повноваження оскаржувати остаточні рішення суду шляхом внесення протесту. Таке повноваження мало дискреційний характер, у зв'язку з чим остаточні рішення суду могли бути у будь-який час скасовані. У цій справі постановою від 21 квітня 2000 року Вищий арбітражний суд на основі протесту його Голови скасував усі судові рішення стосовно заявника і відправив справи на новий розгляд в суд першої інстанції.

75. Суд зауважує, що у цій справі, на відміну від справи Брумареську, внаслідок протесту в порядку нагляду Голови Вищого арбітражного суду заявник отримав нову можливість захищати свою справу у відповідних судах. Відповідно, рішенням від 23 квітня 2001 року арбітражний суд Київської області визнав незаконними рішення генерального директора ЗАТ "Совтрансавто-Луганськ" стосовно збільшення статутного фонду товариства і внесення змін до його статутних документів і констатував, що внаслідок цих дій акції заявника були знецінені, а права заявника на керівництво ЗАТ "Совтрансавто-Луганськ" та контроль над його майном були порушені. Суд констатував також, що компенсація, отримана заявником внаслідок ліквідації ЗАТ "Совтрансавто-Луганськ", не була пропорційною частині капіталу, якою володів заявник на момент реєстрації статутних документів цього товариства в січні 1996 року. Суд зобов'язав товариство "Транс Кінг", правонаступника ЗАТ "Совтрансавто-Луганськ", повернути заявнику частину майна, яка йому

належала на той час. Крім того, арбітражний суд Київської 35 області відхилив вимоги заявника до "Совтрансавто-Луганськ", не розглядаючи їх по суті на підставі того, що це товариство було ліквідоване 8 червня 1999 року, і закрив провадження стосовно цих вимог.

76. Однак рішенням від 24 січня 2002 року на основі, серед іншого, протесту Генеральної прокуратури України, яка не була стороною в провадженні з самого початку, господарський апеляційний суд Києва скасував рішення від 23 квітня 2001 року в частині повернення заявнику майна, залишив у силі рішення в частині закриття провадження стосовно ЗАТ "Совтрансавто-Луганськ" і відхилив решту вимог заявника.

77. Крім того, Суд констатує, що заявник не міг отримати користі від відновлення провадження, якщо і попередньо, і тепер жодна з його вимог не була визнана національними судовими органами. З іншого боку, заявник остаточно був позбавлений будь-якої можливості звернення до суду з вимогами до ЗАТ "Совтрансавто-Луганськ". Суд вважає, що судова система, в якій існувала процедура внесення протесту, а відтак можливість неодноразового скасування остаточного судового рішення, як це було встановлено у цій справі, не відповідає як така принципу правової певності, який становить один з основних елементів верховенства права в сенсі статті 6 параграфу 1 Конвенції в світлі вищевказаного рішення у справі Брумареску.

78. Навіть якщо припустити, що елементи, вказані вище, є недостатніми для висновку про порушення статті 6 параграфу 1 Конвенції, у цій справі існували інші елементи, які викликають серйозні сумніви щодо поваги до права заявника на справедливий і публічний розгляд його справи незалежним і безстороннім судом в сенсі статті 6 параграфу 1 Конвенції.

79. Одразу визнаючи свою обмежену компетенцію щодо перевірки дотримання внутрішнього законодавства (рішення у справі "Бейєлер проти Італії" (В.П.), N 33202/96,5.01.2000, з 108), Суд не може не висловити свою стурбованість щодо різних та часто суперечливих підходів до застосування та тлумачення внутрішнього законодавства українськими судовими органами: Вищий арбітражний суд двічі скасовував рішення судів нижчої ланки у зв'язку з тим, що останні не застосували відповідним чином законодавство, не розглянули належним чином та глибоко факти у справі та аргументи заявника і що висновки, зроблені ними, були передчасними і суперечливими (параграфи 17 і 36 вище). Суд відзначає, що після першої касації арбітражні суди, здається, не виконали вказівки, викладені Вищим арбітражним судом у своїй постанові від 6 березня 1998 року, тоді як, відповідно до українського законодавства, ці вказівки були обов'язковими для судів нижчої ланки. Вищий арбітражний суд зробив зауваження судам нижчої ланки, що ті недостатньо взяли до уваги факти у справі та аргументи заявника, однак

арбітражний суд Київської області у своїх двох рішеннях від 23 червня 1998 року обмежився тим, що знову відхилив позов заявника, не конкретизувавши мотиви відхилення. 36 Крім того, рішення у справі № 13/10-98 було винесене судом без надання заявнику можливості подати свої пояснення на слуханнях (параграф 29 рішення).

80. Врешті-решт, Суд не може не звернути увагу на численні випадки втручання в провадження українських органів державної влади на найвищому рівні. Якими б не були мотиви, представлені Урядом на виправдання такого втручання, Суд вважає, що воно, з огляду на його зміст та спосіб здійснення (параграф 18, 20, 22, 24 вище), є таким, що суперечить поняттю "безсторонній і незалежний суд" в сенсі статті 6 параграфа 1 Конвенціїю Не спекулюючи щодо того, який вплив це втручання мало на хід судового розгляду, Суд констатує в контексті справи, що заявник міг об'єктивно мати побоювання стосовно незалежності та безсторонності судів. Ці випадки втручання з боку органів державної виконавчої влади відображають, крім того, брак поваги до самого функціонування судової гілки влади.

81. Суд зауважує, що ухвалою від 2 квітня 2002 року Вищий господарський суд відхилив касаційну скаргу заявника, не розглядаючи її по суті, у зв'язку з тим, що остання не супроводжувалася документом, що підтверджував би сплату Вищому господарському суду мита за розгляд скарги. Суд

повернув заявнику суму, яку останній сплатив в якості мита, та зазначив, що після виконання відповідної формальності заявник може знову подати свою скаргу. Ухвалою від 26 квітня 2002 року Вищий господарський суд відхилив скаргу заявника у зв'язку з пропуском строку в один місяць, передбаченого для її подання. Таким чином, Суд виявляє, що касаційна скарга заявника не була розглянута по суті у зв'язку з недотриманням формальностей, передбачених законодавством, що могло б дати підстави для висновку, що заявник не вичерпав внутрішні засоби правового захисту. Однак Суд нагадує, що, відповідно до його прецедентної практики щодо правила вичерпання внутрішніх засобів правового захисту, це правило повинно застосовуватися з певною гнучкістю і без надзвичайного формалізму, воно не застосовується автоматично і не має абсолютного характеру; перевіряючи його виконання, слід звертати увагу на обставини справи (див. з відповідними змінами рішення у справі "Ілхан проти Туреччини" (В.П.), № 22277/93, 27.06.2000, параграф 59). Він вважає, що ці міркування застосовуються з відповідними змінами до цієї справи. У цій справі Суд констатує, що тоді яку своїй ухвалі від 2 квітня 2002 року Вищий господарський суд визнав факт сплати заявником державного мита, він відхилив касаційну скаргу у зв'язку з тим, що заявник не подав підтвердження цієї сплати. Крім того, Суд вважає, що Вищий господарський суд, констатуючи, що після виконання відповідної

формальності заявник може подати знову касаційну скаргу, не міг не звернути увагу, що строк в один місяць, передбачений для подання скарги, закінчиться. Однак він не згадав про це питання у своїй ухвалі від 2 квітня 2002 року і не надав заявнику конкретний строк для виправлення його касаційної скарги. Відповідно ухвалою від 26 квітня 2002 року Вищий господарський суд відхилив касаційну скаргу заявника через пропущення строку її подачі. З огляду на цей непослідовний підхід Вищого господарського суду та беручи до уваги поведінку національних судових органів (параграф 79 рішення), Суд вважає, що за цих обставин було б надзвичайним формалізмом дорікати заявнику за невдачу його касаційної скарги.

82. Беручи до уваги втручання органів державної виконавчої влади у судовий розгляд, роль протесту у цьому провадженні, а також сукупність інших елементів, згаданих вище, Суд робить висновок, що право заявника на розгляд його справи справедливо і відкрито безстороннім і незалежним судом в сенсі статті 6 параграфу 1 Конвенції в світлі принципів верховенства права та правової певності було порушено. Отже, статтю 6 параграфу 1 Конвенції було порушено.

9. Справа «Церква села Сосулівка проти України», заява № 37878/02, рішення від 28 лютого 2008 року

41. Суд зазначає, що згідно з принципами, які закріплені у його практиці (див., між іншим, "Пудас проти Швеції" (Pudas v.

Sweden), рішення від 27 жовтня 1987 року, Серія А N 125-А, ст. 14, п. 31), спір щодо "права", про яке можна стверджувати - принаймі на підставах, котрі можна довести, - що воно визнається в національному праві, а також є реальним і важливим. Спір може стосуватись як фактичного існування права, так і обсягів та способу його реалізації. Зрештою, результат провадження повинен безпосередньо впливати на можливість реалізації права, про яке йдеться у справі. Крім того, чи буде право розглядатись як право цивільного характеру в світлі відповідних положень Конвенції має визначатися не тільки за юридичною галузевою кваліфікацією, а й за його матеріально-правовим змістом та наслідками реалізації цього права у межах національної правової системи (див. "Кьоніг проти Німеччини" (Konig v. Germany), рішення від 28 червня 1978 року, Серія А, N 27, п. 89). Відповідно, вирішальним для визначення того, чи стосується справа прав цивільного характеру, є безпосередньо характер права, яке є предметом розгляду (див. рішення "Кьоніг проти Німеччини" (Konig v. Germany), згадане вище, п. 90).

42. Суд звертає увагу, що провадження у справі заявника стосувалось визначення права заявника на користування культовою будівлею, яка належала державі, права, передбаченого чинним на той час законодавством. Також Суд зазначає, що згідно зі статтею 17 Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації" заявник мав право Звернутись до судів із

скаргою на невиконання місцевими органами влади договору про користування церковною будівлею, зокрема вимагаючи зобов'язати державу виконати розпорядження, яким надавалось право використовувати цю будівлю. На думку Суду, існування права "на користування культовою будівлею" в українському національному законодавстві, відстоювання цього права заявником та неспроможність заявника фактично користуватись церковною будівлею для задоволення своїх релігійних потреб були безпосередньо вирішальними для визначення прав і обов'язків заявника як "прав і обов'язків цивільного характеру". Зокрема це стосується питання управління церковним майном релігійної організації заявника. Відповідно, провадження у цій справі підпадає під дію пункту 1 статті 6 Конвенції.

2. Вичерпання національних засобів юридичного захисту

43. Крім того, Уряд стверджував, що заявник не вичерпав усіх національних засобів юридичного захисту, оскільки він не звернувся до державної виконавчої служби з вимогою виконати розпорядження від 26 червня 1997 року відповідно до статті 3 та пункту 1 статті 18 Закону України "Про виконавче провадження". Уряд зазначив, що заявнику було вказано на таку можливість у листі Тернопільської обласної державної адміністрації від 20 грудня 2000 року, а також в ухвалі господарського суду міста Києва від 23 жовтня 2001 року, проте заявник не звернувся за виконанням. Уряд посилався на практику Суду щодо

невиконання рішень національних судів (див. "Конюхов проти України" (Konuyukhov v. Ukraine), N 1858/03, п. 20, від 17 січня 2006 року) та дійшов висновку, що заявник не надав можливість державним органам виправити ситуацію щодо користування церковною будівлею.

44. Заявник не погодився з Урядом. Зокрема він зазначив, що положення розпорядження від 26 червня 1997 року в частині щодо договорів про користування культовою будівлею було викладено нечітко, тому не могли бути виконаними відповідно до пункту 14 статті 3 Закону України "Про виконавче провадження".

45. Суд встановлює, що питання ефективності зазначеного засобу юридичного захисту та відповідно питання вичерпання засобів тісно пов'язані із суттю скарги заявника за пунктом 1 статті 6 Конвенції. Таким чином, Суд приєднує це питання до розгляду справи по суті. 3. Висновок 46. Виходячи з сукупності наявних матеріалів, Суд вважає, що ця справа порушує окладне питання фактів і права за Конвенцією, визначення яких вимагає розгляду справи по суті. Суд зазначає, що скарги заявника на відсутність доступу до суду не є очевидно необґрунтованими у значенні пункту 3 статті 35 Конвенції, а також вони не є неприйнятними з будь-яких інших підстав. Відповідно вони мають бути визнані прийнятними. В. Щодо суті 1. Доводи сторін

39

47. Заявник скаржився на порушення його права на доступ до суду. Він посилався на практику Суду у справі "Голдер проти Об'єданого Королівства" (Golder v. the United Kingdom), рішення від 21 лютого 1975 року, Серія А, N 18, пп. 35-36). Зокрема заявник стверджував, що відмова національних судів розглянути його скарги по суті становить порушення його прав за пунктом 1 статті 6 Конвенції.

48. Уряд не погодився з цим твердженням та зазначив що ухвала господарського суду міста Києва від 23 жовтня 2001 року ніяким чином не порушувала право заявника на доступ до суду, оскільки скаргу заявника було розглянуто на предмет її прийнятності. Уряд також зазначив, що ця ухвала була прийнята відповідно до чинного законодавства та була залишена без змін Вищим господарським судом та Верховним Судом. Крім того, спір щодо використання церковної будівлі було вирішено по суті у розпорядженні Тернопільської обласної державної адміністрації від 26 червня 1997 року. Таким чином, головним питанням мало бути виконання цього розпорядження на національному рівні та надання державній виконавчій службі можливості виконати свої обов'язки, які покладені на неї законом.

49. Крім того, Уряд стверджував, що ця заява не може розглядатись у світлі справи "Бенефіціо Каппелла Паоліні проти Сан Маріно" (Beneficio Cappella Paolini v. San Marino), яка стосувалась інших фактичних і правових обставин. Зокрема,

предмет справи, на яку посилався Уряд, був пов'язаний з поверненням земельної ділянки, та питання, порушені заявником у позові, були розглянуті національними судами по суті. Уряд дійшов висновку, що у справі заявника право на доступ до суду у значенні пункту 1 статті 6 Конвенції жодним чином не було обмежено, а також його право на справедливий судовий розгляд порушено не було. 2. Оцінка Суду 50. Суд нагадує свою практику, відповідно до якої пункт 1 статті 6 Конвенції закріплює "право на суд", в якому право на доступ до суду - право порушити провадження у судах щодо прав та обов'язків цивільного характеру - становить тільки один з його аспектів (див. "Голдер проти Об'єднаного Королівства" (Golder v. the United Kingdom), рішення від 21 лютого 1975 року, Серія А, N 18, ст. 18, п. 36). Для того, щоб право на доступ до суду було ефективним, особа повинна мати чітку фактичну можливість оскаржити діяння, що становить втручання у її права (див. "Беллет проти Франції" (Bellet v. France), рішення від 4 грудня 1995 року, Серія А, N 333-Б, ст. 42, п. 36).

51. Суд знову повторює, що його завданням не є досліджувати питання, чи мають, зокрема у світлі статті 17 Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації", суди загальної юрисдикції чи господарські (колишні арбітражні) суди компетенцію розглядати справу по суті, або встановлювати, якому з цих судів підсудний розгляд скарг заявника по суті. Суд

зазначає, що заявник мав доступ до цих судів, проте жодний з них не розглянув по суті скарги заявника на неможливість користуватись церковною будівлею, оскільки вони вважали, що вони не мають юрисдикції розглядати такі 40 питань, не дивлячись на те, що процедурні вимоги прийнятності було дотримано.

52. Більш того, державна виконавча служба та обласна державна адміністрація не змогли вирішити конфлікт між релігійними конфесіями та не могли допомогти релігійній громаді заявника вирішити спір з іншою релігійною організацією щодо використання церковної будівлі у селі Сосулівка, де була тільки одна культова будівля. Зокрема ці державні органи не вжили жодних ефективних заходів для виконання розпорядження Тернопільської обласної державної адміністрації від 26 червня 1997 року та договору, який був укладений з релігійною організацією заявника 10 липня 1997 року, якими іншу релігійну конфесію було зобов'язано використовувати церковну будівлю спільно з релігійною організацією заявника. Це призвело до ситуації, коли релігійна організація заявника була змушена звернутись за судовим захистом своїх прав, проте безуспішно.

53. Суд вважає, що така ситуація прирівнюється до відмови у здійсненні правосуддя, що порушує саму суть права заявника на доступ до суду, яка гарантується пунктом 1 статті 6 Конвенції. Відповідно мало місце порушення цього положення. З цього

впливає, що заперечення Уряду про невичерпання національних засобів юридичного захисту (див. пункт 43 вище), раніше приєднані до розгляду справи по суті (див. пункт 45 вище), повинні бути відхилені.

10. Справа «Україна-Тюмень» проти України», заява № 22603/02, рішення від 22 листопада 2007 р.

26. Суд нагадує, що юридична особа, «яка вважає себе потерпілою від порушення однією з Високих Договірних Сторін прав, викладених у Конвенції або протоколах до неї» може звертатися до Суду, якщо така юридична особа є «неурядовою організацією» в розумінні статті 34 Конвенції. Термін «урядова організація», на відміну від «неурядової організації», поширюється на юридичних осіб, які беруть участь у здійсненні владних повноважень чи виконують публічну функцію під контролем Уряду (див. рішення у справі «Радіо Франс та інші проти Франції» (Radio France and Others v. France), № 53984/00, ECHR 2003-X). Вирішуючи питання, чи належить певна юридична особа до однієї з вищезазначених категорій, Суд має взяти до уваги її юридичний статус, характер її діяльності, контекст здійснення такої діяльності та ступінь незалежності особи від публічної влади.

27. Суд зазначає, що згідно з українським законодавством та положеннями установчого договору заявник є інституційно автономним. У своїй діяльності він керується законодавством, що

регулює діяльність господарських товариств, та перебуває під контролем та управлінням своїх засновників (див. пункти 9 та 18 рішення). Навіть припускаючи, що державі досі належить приблизно третина статутного капіталу заявника, не було наведено жодних доказів того, що держава має перевагу в управлінні підприємством порівняно з іншими акціонерами. Більше того, нічого у цій справі не доводить, що заявник здійснює інші ніж підприємницькі види діяльності, незважаючи на те, що деякі положення установчого договору можна тлумачити як такі, що наділяють заявника публічною функцією, а саме функцією реалізовувати «міжурядові рішення» в сфері підприємницької співпраці.

28. Відповідно, Суд доходить висновку, що заявник є «неурядовою організацією» в розумінні статті 34 Конвенції і що заперечення Уряду мають бути відхилені. [...]

47. Стаття 1 Першого протоколу містить три чітких норми: "перша норма, викладена в першому реченні першого пункту, є загальною за своєю природою та закріплює принцип мирного володіння майном; друга норма, що міститься в другому реченні першого пункту, стосується позбавлення власності та містить умови такого позбавлення; третя норма, викладена в другому пункті, визнає право Договірних держав, серед іншого, здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів.... Ці норми не є окремими, а є пов'язаними

між собою. Друга та третя норми стосуються певних випадків, за яких допускається втручання в право на мирне володіння майном, та, отже, їх слід тлумачити в світлі загального 70 принципу, викладеного в першій нормі" (див., наприклад, рішення у справі «Ян та інші проти Німеччини» (Jahn and Others v. Germany), №№ 46720/99, 72203/01 та 72552/01, параграф 78, ECHR 2005-...).

11. Справа «Гайдук та інші проти України», заява № 45526/99 і 46099/99, ухвала від 2 липня 2002 р.

Суд нагадує, що стаття 1 Протоколу № 1, яка гарантує по суті право власності, містить три окремі норми. Перша норма загального характеру викладає принцип поваги до власності; вона сформульована в першому реченні першої частини. Друга норма стосується позбавлення власності за певних умов; вона сформульована в другому реченні тієї самої частини. Щодо третьої норми, то нею за державами визнається можливість, зокрема, регулювати використання майна відповідно до загальних інтересів та з запровадженням законів, що їх держави вважають за необхідне для цього; вона впливає з другої частини (див., напр., рішення у справі Матоша е Силва, Лда. та інших проти Португалії від 16 вересня 1996 р., Recueil des arrêts et décisions 1996-IУ, с. 1113, п. 81, справу "Імобільяре Саффі проти Італії [GC] № 22774/93, п. 44, CEDH 1999-V). Це не означає, що між згаданими нормами не існує зв'язку. Друга і третя норми

стосуються окремих випадків порушення права власності; вони, отже, повинні тлумачитися в світлі принципу, закріпленого першою нормою (див. справу Ятрідіса проти Греції [GC], № 31107/96, п. 55, CEDH 1999-II).

Суд нагадує, що згідно з постійною практикою органів Конвенції поняття "майна" в розумінні статті 1 Протоколу № 1 може охоплювати як "фактичне майно" (див. рішення у справі Ван дер Мусселе проти Бельгії від 23 листопада 72 1983 р., серія А № 70, с. 23, п. 48), так і майнові цінності, в тому числі боргові вимоги, згідно з якими заявник може претендувати щонайменше на "законне сподівання" на фактичне користування правом власності (див. рішення в справі "Пайн Велей Девелопментс ЛТД та інші проти Ірландії від 29 листопада 1991 р., серія А № 222, с. 23, п. 51, в справі "Пресос Компанія Навієра СА проти Бельгії від 20 листопада 1995 р., серія А № 332, с. 21, п. 31). З іншого боку, це положення не гарантує жодного права на те, щоб стати власником того чи іншого майна (див. справу Лінде проти Швеції, петиція № 11628/85, рішення Комісії від 9 травня 1986 р., DR 47, с. 270). Відтак, наведена стаття 1 не встановлює для держав загального обов'язку щодо проведення систематичного індексування заощаджень для виправлення згубних наслідків інфляції та збереження купівельної спроможності вкладених коштів (див. справу Рудзінської проти Польщі (ріш.), № 45223/99,

CEDH 1999-UI, справу X проти Німеччини, заява № 8724/79, рішення Комісії від 6 березня 1980 р., DR 20, с. 226).

Суд констатує, що скарга заявників стосується двох типів коштів, на які вони претендують: з одного боку, власне заощаджень, тобто коштів, які були фактично покладені заявниками в Банк, незалежно від їхньої теперішньої реальної вартості, і, з іншого боку, бюджетних коштів, що їх виплачує держава в порядку індексування згаданих вкладів відповідно до закону № 537/96. Суд констатує при цьому, що основним предметом заяв є можливість одержання проіндексованих коштів. Що стосується, в першу чергу, початкових вкладів заявників, Суд вважає, що вони незаперечно становлять "майно", яке належить їм згідно зі статтею 1 Протоколу №1.3 цього приводу Суд зазначає, що не заперечується, що заявники можуть забрати ці кошти разом з відповідними процентами, якщо забажають. Проте з матеріалів справ не випливає, що хтось із них насправді скористався с цього права. Навпаки, деякі заявники твердять, що не мають потреби в початкових вкладах, наполягаючи на тому, що основним предметом їхніх заяв є можливість одержати проіндексовані суми. За цих обставин та тією мірою, якою заяви стосуються повернення власне вкладів, Суд вважає, що заявники не можуть вимагати кваліфікувати їх як "потерпілих" згідно зі статтею 34 Конвенції. Ця частина заяв має бути, отже, відхилена відповідно до статті 35, п. 4. Що стосується коштів, передбачених

законом № 537/96, які відповідають проіндексованій вартості вкладів, Суд зазначає, що ці кошти належать до коштів Державного казначейства, що їх держава виділяє на певних умовах. Предмет провадження, порушеного кожним із заявників у внутрішніх судах, не стосувався, таким чином, жодного "теперішнього майна", що належить заявникам. З цього приводу Суд нагадує, що право на індексування заощаджень не гарантується як таке статтею 1 Протоколу № 1 (див. рішення у справі "Рудзінська проти Польщі", а також у справі "Трайковські проти Югославської Республіки Македонії" (ріш.), № 53320/99, 7 березня 2002 р., не опубліковане), відтак загадана стаття не може бути застосована до випадків, що розглядаються. Ця частина заяв є, отже, несумісна *ratione materiae* з 73 положеннями Конвенції згідно зі статтею 35, п. 3, і має бути відхилена згідно зі статтею 35, п. 3

11. Справа «Інтерсплав проти України», заява № 803/02, рішення від 9 січня 2007 р. 30.

Суд вказує на те, що поняття "майно" у першій частині статті 1 Першого протоколу має автономне значення, яке не залежить від формальної класифікації, прийнятої у національному законодавстві (див. рішення у справі *Beyeler v. Italy* [GC], N 33202, п. 100, ЄСПЛ 2000-I). Питання, яке має бути розглянуто, стосується того, наскільки обставини справи, що

розглядається в цілому, давали заявникові право на майновий інтерес, захищений статтею 1 Першого протоколу.

31. У зв'язку з цим Суд зауважує, що в даній справі спір стосується не конкретної суми відшкодування ПДВ або компенсації за затримку у його виплаті, а загального права заявника відповідно до Закону України "Про податок на додану вартість". Суд зауважує, що ознайомившись із критеріями та вимогами, встановленими національним законодавством, заявник мав 75 достатньо підстав сподіватись на відшкодування ПДВ, який він сплатив під час здійснення своєї господарської діяльності, так само як і на компенсацію за затримку його виплати. Навіть якщо окрема вимога щодо відшкодування ПДВ може бути предметом перевірки та оскарження компетентними державними органами, відповідні положення Закону України "Про податок на додану вартість" не вимагають попереднього судового розгляду цієї вимоги з метою підтвердження права компанії на відшкодування.

Стосовно зауважень Уряду щодо висновку, який було зроблено в ухвалі щодо прийнятності, про те, що податкові органи не заперечували суми відшкодування ПДВ, які вимагались заявником, Суд зауважує, що висновок ґрунтувався на матеріалах, які він мав у своєму розпорядженні. Із матеріалів справи вбачається, що податкові органи не заперечували суми відшкодування ПДВ, які мали бути сплачені заявникові, а просто

відмовлялись підтверджувати їх без будь-якої очевидної на те причини, посилаючись на відсутність компетенції у питаннях відшкодування ПДВ. Однак достовірним є те, що в декількох випадках, і тільки один раз успішно, розрахунки компенсації за затримку у відшкодуванні ПДВ, зроблені заявником, були оскаржені податковими органами у судових провадженнях. Проте ця остання теза не спростовує висновок Суду стосовно проваджень щодо відмови підтвердити суми відшкодування ПДВ.

32. В той час як Суд не визнає за необхідне визначати точний зміст та межі спірного законного інтересу, він переконаний, що чинники, зазначені вище, вказують на те, що заявник мав майновий інтерес, закріплений у законодавстві України та захищений статтею 1 Першого протоколу до Конвенції (див., *mutatis mutandis*, *Buffalo S. r. L. en liquidation v. Italy*, № 38746/97, п. 29, від 3 липня 2003 року).

Б. Чи було втручання

33. Сторони не заперечували, що затримки у відшкодуванні ПДВ заявникові можна вважати втручанням у його право на мирне володіння своїм майном. На думку Суду, така ситуація відноситься до першого речення першої частини статті 1 Першого протоколу, яке визначає в загальних рисах принцип мирного володіння майном (див. рішення у справі *Buffalo S. r. L. en liquidation v. Italy*, зазначене вище, п. 31).

12. Справа «Плахтєєв та Плахтєєва проти України», заява № 20347/03, рішення від 12 березня 2009 р.

51. Суд зазначає, що сторони не оскаржували те, що вантаж і автомобіль становили майно заявників для цілей статті 1 Першого протоколу. 76

52. Суд також зауважує, що вилучення вантажу і автомобіля, їхнє утримування органами влади та конфіскація, безперечно, становили втручання в права заявників, гарантовані статтею 1 Першого протоколу.

53. Суд вказує на відсутність чіткої позиції сторін стосовно того, у світлі якого саме положення статті 1 Першого протоколу має розглядатися ця справа. Суд зауважує, що вилучення та утримування об'єктів органами влади обмежувало право заявників користуватися ними і, отже, підпадало під дію другої частини статті 1, в якій йдеться про "здійснення контролю за користуванням майном" (див., *mutatis mutandis*, "Віктор Коновалов проти Росії" (*Viktor Kononov v. Russia*), № 43626/02, п. 41, від 24 травня 2007 року). Так само й постанова про конфіскацію, яку було видано у зв'язку з визнанням заявника винним у вчиненні адміністративного правопорушення, підпадає під поняття штраф (*penalty*), зафіксоване в тій самій нормі (див. "Філіпс проти Сполученого Королівства" (*Phillips v. the United Kingdom*), № 41087/98, п. 51, ECHR 2001-VII).

б. Дотримання вимог другої частини статті 1 Першого протоколу

54. Залишається визначити, чи здійснювалося зазначене втручання згідно з національним законом держави-відповідача і чи забезпечувалася "справедлива рівновага" між вимогами загального інтересу суспільства і вимогами захисту основоположних прав людини (див., зокрема, "Колишній король Греції та інші проти Греції" (Former King of Greece and Others v. Greece) [GC], № 25701/94, п. 89, ECHR 2000-XII, з додатковими посиланнями).

55. Суд зазначає, що втручання, про яке йдеться, слід розглядати окремо за такими періодами: (i) період до 26 січня 2001 року, коли адміністративна справа щодо заявника перебувала на розгляді в районному суді; і (ii) період після 26 січня 2001 року, коли районний суд виніс постанову в цій справі.

i. Щодо періоду до 26 січня 2001 року

56. Суд зауважує, що податковий орган вилучив і утримував вантаж і автомобіль під час адміністративного провадження відповідно до вимог національного законодавства (див. пункт 23 вище). Суд також зазначає, що в матеріалах справи немає нічого, що свідчило б про те, що за існуючих обставин справи оскаржувані заходи були безпідставними. Тому Суд не вбачає яких-небудь ознак порушення статті 1 Першого протоколу у зазначений період. ii. Щодо періоду після 26 січня 2001 року

(стосовно вилучених об'єктів, які підлягали конфіскації згідно з постановою)

57. Суд зазначає, що 19 червня 2001 року постанову про конфіскацію було скасовано і 21 серпня 2002 року заявники отримали відшкодування за конфіскацію, здійснену ДПІ (див. пункти 10 і 17 вище).

58. Заявники не скаржаться на те, що відшкодування було недостатнім, запізнілим чи в якихось інших аспектах неадекватним. За цих обставин Суд визнає, що заявників не можна вважати потерпілими у зв'язку з їхньою 77 скаргою на незаконну конфіскацію, оскільки національні органи визнали, що було допущено таке порушення, і надали заявникам відшкодування (див. "Далбан проти Румунії" (Dalban v. Romania), № 28114/95, п. 44, ECHR 1999- VI). iii. Щодо періоду після 26 січня 2001 року (стосовно вилучених об'єктів, які не підлягали конфіскації згідно з постановою)

59. Втім, Суд зазначає, що 26 січня 2001 року районний суд виніс постанову, яка стосувалася конфіскації лише частини вилучених об'єктів і не поширювалася на вантаж пшениці і автомобіль.

60. Видається, що, починаючи із зазначеної дати, вже не існувало правової підстави для утримування об'єктів, які не підлягали конфіскації згідно з постановою, тобто автомобіля і

вантажу пшениці. Однак ці об'єкти заявникам повернули лише 15 серпня 2001 року.

61. Суд не погоджується з доводами Уряду про те, що заявники відмовилися забрати це майно і не звернулися з вимогою про відшкодування. Суд зазначає, що навіть податкові органи визнали той факт, що ДПІ вчасно не повернула об'єкти, які не підлягали конфіскації згідно з постановою. Насправді, саме податковий орган повинен був вжити необхідних заходів для повернення вилучених об'єктів заявникам, які тимчасом не були зобов'язані регулярно приходити до ДПІ з відповідними заявами. Стосовно посилання Уряду на те, що у цьому зв'язку заявники повинні були звернутися до суду з позовом про відшкодування, Суд зазначає, що в позові, який заявники вчинили проти ДПІ (і який у подальшому не розглядався), цю вимогу було висунуто.

62. Суд також зазначає, що матеріали справи не дозволяють йому встановити "поза розумним сумнівом", чи справді майно заявників було повернуто їм у пошкодженому стані і, якщо так, якою мірою воно зіпсувалося (пошкодилося). У будь-якому разі Суд зазначає, що утримування майна заявників протягом майже шести з половиною місяців (з 26 січня до 15 серпня 2001 року) без відповідної правової підстави становило порушення майнових прав заявників. 63. З огляду на зазначене вище, Суд відхиляє попереднє заперечення Уряду щодо невичерпання національних засобів юридичного захисту і постановляє, що у

цьому зв'язку було допущено порушення статті 1 Першого протоколу.

13. Справа «Будченко проти України», заява № 38677/06, рішення від 14 квітня 2014 р.

31. У своїх зауваженнях, поданих у відповідь, заявник доводив, що згідно з практикою Суду концепція «майна» не обмежувалась існуючим майном, але 78 також могла охоплювати активи, включаючи вимоги, стосовно яких можна було би довести, що заявник принаймні мав «законні сподівання» щодо отримання можливості ефективного володіння правом на власність (див. рішення у справі «Принц Ліхтенштейну Ганс-Адам II проти Німеччини» (Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany) [ВП], заява № 42527/98, п. 83, ЕСПЛ 2001-VIII).

32. Враховуючи вищезазначені принципи, заявник зауважив, що Центрально-Міський суд у своєму рішенні визнав, що згідно з Гірничим законом України заявник має бути звільнений від сплати за електроенергію та газ, а ця вартість має погашатися за рахунок шахти, та відмовив у задоволенні його вимог тільки тому, що не існувало механізму відшкодування цих витрат. Такий механізм не був запроваджений протягом чотирьох років, незважаючи на те, що сам Гірничий закон передбачав його впровадження протягом чотирьох місяців.

33. Заявник робив висновок, що його майнове право визнавалося законодавством України і, таким чином, підлягало захисту за статтею 1 Першого протоколу.

34. Заявник зазначив, що за статтею 1 Першого протоколу держава має позитивний обов'язок (див. рішення від 3 квітня 2012 року у справі «Котов проти Росії» (Kotov v. Russia) [ВП], заява № 54522/00, пп. 109-113). Він також стверджував, що незапровадження відповідного правового механізму реалізації положень статті 43 Гірничого закону України становило втручання у його право на мирне володіння своїм майном, оскільки його право на звільнення від сплати за електроенергію та газ було порушено.

35. Отже, заявник доводив, що було порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

2. Оцінка Суду

36. Суд нагадує, що якщо у Договірній державі є чинне законодавство, яким виплату коштів передбачено як право на соціальні виплати (обумовлені чи не обумовлені попередньою сплатою внесків), таке законодавство має вважатися таким, що передбачає майнове право, що підпадає під дію статті 1 Першого протоколу, відносно осіб, які відповідають її вимогам (див. ухвалу щодо прийнятності у справі «Стек та інші проти Сполученого Королівства» (Stec and Others v. the United Kingdom), п. 54, заяви №№ 65731/01 та 65900/01, ЄСПЛ 2005-X).

37. У цій справі заявник працював у гірничій промисловості приблизно тринадцять років. Чинне на час подій законодавство звільняло його від оплати за спожиту електроенергію та природний газ.

38. Суд зазначає, що право заявника на таке звільнення було підтверджено національними органами влади та, зокрема, національними судами (див. пункти 8 і 10). Отже, заявник мав визнаний майновий інтерес за статтею 1 Першого протоколу. 79

39. Суд також зазначає, що, тим не менш, у задоволенні вимог заявника щодо звільнення його від сплати було відмовлено, оскільки не існувало механізму реалізації відповідного законодавчого положення, а це становить втручання у право заявника за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції.

40. Суд нагадує, що найважливішою вимогою статті 1 Першого протоколу є те, що будь-яке втручання органу влади у мирне володіння майном має бути законним. Цей принцип означає, що застосовні положення національного законодавства є достатньо доступними, чіткими та передбачуваними у їх застосуванні (див. рішення у справі «Бейелер проти Італії» (Beyeler v. Italy), [ВП] заява №33202/96, пп. 108-109, ЄСПЛ 2000-I).

41. Суд також нагадує, що питання тлумачення та застосування національного законодавства є, перш за все, компетенцією національних органів влади. Проте Суд повинен

перевірити, чи породжує спосіб тлумачення та застосування національного законодавства наслідки, що відповідають принципам Конвенції, як вони тлумачаться у світлі практики Суду (див. рішення у справі «Скордіно проти Італії (№ 1)» (Scordino v. Italy (no. 1) [ВП], заява № 36813/97, пп. 190 та 191, ЄСПЛ 2006-V).

42. Суд зауважує, що положення національного законодавства, про яке йдеться, чітко закріплює право на звільнення від оплати за електроенергію та газ і не ставить його у залежність від існування компенсаційного механізму. Проте можна стверджувати, що з огляду на субсидіарну роль Суду у цій справі саме національним судам належало тлумачення національного законодавства, що вони й зробили, встановивши, що вимоги заявника не можуть бути задоволені у зв'язку з відсутністю у роботодавця заявника компенсаційного механізму.

43. Припускаючи, що такий підхід не виходить за межі повноважень національних судів щодо тлумачення національного законодавства, Суд погоджується з тим, що у цій справі вимога існування компенсаційного механізму може вважатися такою, що переслідує законну мету - таку, як захист майнових прав роботодавця заявника (див., *mutatis mutandis*, рішення від 27 червня 2013 року у справі «ПАТ «Кіровоградобленерго» проти України» (Kirovogradoblenergo, PAT v. Ukraine), заява № 35088/07).

44. Проте Суд зазначає, що у цій справі заявник працював на державному підприємстві. Уряд не надав жодних доказів стосовно того, якою мірою вищезазначена юридична особа була фінансово незалежною від держави (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі «Михайленки та інші проти України» (*Mykhalenky and Others v. Ukraine*), заяви №№ 35091/02 та наступні, п. 44, ЄСПЛ 2004-XII).

45. Суд також зазначає, що відповідне законодавство, яке звільняло заявника від певних виплат, було ухвалено у 1999 році та згідно з ним відповідний механізм мав бути запроваджений протягом чотирьох місяців (див. пункт 21). Проте його було запроваджено тільки через десять років. Для пояснення такої бездіяльності не було надано жодних доводів. 80

46. Враховуючи тривалу бездіяльність держави та той факт, що заявник працював на державному підприємстві, Суд вважає, що через нездатність забезпечити звільнення його від оплати, на що заявник мав право за законом в розумні терміни, держава поклала на нього надмірний та неспіврозмірний тягар, порушивши таким чином свої зобов'язання за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції (див. рішення від 2 лютого 2010 року у справі «Клаус і Юрій Кіладзе проти Грузії» (*Klaus and Iouri Kiladze v. Georgia*), заява № 7975/06, п. 76). 47. Відтак Суд вважає, що було порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

13. Справа «Федоренко проти України», заява № 25921/02, рішення від 1 червня 2006 р.

21. Суд нагадує, що відповідно до прецедентного права органів, що діють на підставі Конвенції, право власності може бути «існуючим майном» або коштами, включаючи позови, для задоволення яких позивач може обґрунтовувати їх принаймні «виправданими очікуваннями» щодо отримання можливості ефективного використання права власності (cf., *Pressos Compania Naviera S. A. v. Belgium*, рішення від 20 листопада 1995 року, серія А, № 332, с. 21, п. 31). Натомість сподівання на визнання існування старого права власності, яке давно було неможливо використовувати ефективно, не може вважатися "майном" в сенсі статті 1 Першого протоколу; це ж стосується умовної вимоги, яка втрачає силу внаслідок недотримання цієї умови (*Malhous v. the Czech Republic (dec.)*, N 33071/96, 13 грудня 2000 року, ECHR 2000-XII).

22. У даній справі заявник уклав договір щодо продажу свого будинку державі. За умовами договору Управління зобов'язувалось сплатити йому 35000 гривень до 1 вересня 1997 року. Договір містив пункт, за яким загальна сума в жодному разі не має бути меншою за 17000 доларів США. В результаті тривалого виконання договору покупець виплатив заявнику в цілому 36000 гривень, що на дату платежу становило тільки 10457,50 доларів США. Однак, коли заявник вимагав виконання

цього пункту, Управління стверджувало, що його представник, пан Р., діяв з перевищенням повноважень, погоджуючись на таке положення, що робить договір недійсним. Ця позиція була підтримана внутрішніми судами України (див. пункти 11 та 12 рішення).

23. Незважаючи на те, що дійсно не існує чинного рішення суду, яким підтверджується право заявника на будь-які інші кошти, крім тих, що вже були йому виплачені, Суд вважає, що заявник уклав угоду з Управлінням за умови отримання ним суми, яка відповідає 17000 доларів США. Жодна з сторін не знала, що існує законодавче обмеження щодо цього пункту, який 81 був однією з причин укладення заявником угоди, тим більше, що ціна договору була прив'язана до стабільної твердої валюти, що на той час було поширеною практикою комерційних правочинів в Україні (*mutatis mutandis*, *Sovtransavto Holding v. Ukraine*, № 48553/99, nn. 104-107, ECHR 2002-VII). З червня по серпень 1999 року заявник отримував платежі від держави відповідно до договору. Управління, будучи добре обізнаним щодо умов договору з самого початку, підняло питання про його недійсність на дуже пізній стадії (29 листопада 2000 року).

24. Суд вважає, що, зважаючи на специфічні обставини справи, заявник має вважатися таким, що має законні сподівання щодо прибутку відповідно до положення угоди про доларовий еквівалент, що може вважатися правом власності відповідно до

положень статті 1 Першого протоколу, наданого йому за договором з Управлінням (Stretch v. The United Kingdom, № 44277/98, пп. 32-35, 24 липня 2003 року).

б. Чи мало місце втручання у майно

25. Уряд стверджує, що, оскільки оскаржуваний пункт був незаконно включений до договору, Управління не було зобов'язане його виконувати згідно з внутрішнім законодавством, а відмова його виконувати не становить втручання у майно заявника. Однак, враховуючи умови угоди, укладеної паном Р. із заявником від імені Управління, Суд вважає, що дії Управління можна розцінити як такі, що звели нанівець законні сподівання заявника за договором і позбавляють його, зокрема, умови, на яку він погодився під час укладання угоди. Незважаючи на те, чи це було втручання у мирне володіння у значенні першого речення статті 1, або позбавлення майна у значенні другого речення цього положення, у цій справі використовуються такі ж принципи і такі ж умови для виправдання відповідно до положень цієї статті, розтлумачені прецедентною практикою Суду (крім багатьох інших, Gasus, Dosier und Frdertechnik GmbH v. the Netherlands, рішення від 23 лютого 1995 року, серія А, № 306-В, п. 55).

14. Справа «Войтенко проти України» (заява № 29979/04), рішення від 29 червня 2004,

п.п. 53-55 53. Суд нагадує свою практику, що неможливість для заявника домогтися виконання судового рішення, винесеного

на його чи її користь, становить втручання у право на мирне володіння майном, що викладене у першому реченні пункту першого статті 1 Протоколу № 1 (див. серед інших джерел, —Бурдов проти Росії”, заява № 59498/00, § 40, ЄСПЛ 2002-III; —Ясіуньене проти Латвії”, заява № 41510/98, § 45, 6 березня 2003 року). 54.Тому у цій справі Суд вважає, що неможливість заявника домогтися виконання його рішення протягом чотирьох років, становить втручання у його право на мирне володіння майном у сенсі пункту першого статті 1 Протоколу № 1. 55.Через невиконання рішення Військового суду Донецького гарнізону національні органи влади протягом значного періоду часу перешкоджали заявникові отримати у повному обсязі суму, на яку він мав право. Уряд не надав жодного обґрунтування цьому втручання, і Суд вирішує, що відсутність бюджетних коштів не може виправдати таке упущення. Отже, має місце також порушення статті 1 Протоколу № 1.

Авторський колектив

Резворович Кристина Русланівна, завідувач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;

Юнін Олександр Сергійович, професор кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Юніна Марина Петрівна, доцент кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Круглова Ольга Олександрівна, доцент кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Ярошенко Артем Сергійович, доцент кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;

Нагорна Олена Олександрівна, викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Костенко Оксана Миколаївна, адвокат, аспірант кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Шурін Ігор Васильович, викладач кафедри цивільного права та процесу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Навчальне видання

Колектив авторів:

Резворович Кристина Русланівна

Юнін Олександр Сергійович

Юніна Марина Петрівна

Круглова Ольга Олександрівна

Ярошенко Артем Сергійович

Нагорна Олена Олександрівна

Костенко Оксана Миколаївна

Шурін Ігор Васильович

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО:

загальна частина

Навчальний посібник

Видання друкується в авторській редакції

Відповідальний редактор *Біла К. О.*

Технічний редактор *Олексенко Н. С.*

Дизайн обкладинки *Дем'янчук М. О.*

Підписано до друку 30.12.19. Формат 60x84 ¹/₁₆.
Гарнітура – Times. Спосіб друку – плоский.
Ум. друк. арк. 7,9. Тираж 90 прим. Зам. № 1219-03/1.

Видавець та виготовлювач СПД Біла К. О.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3618 від 06.11.09

Надруковано на поліграфічній базі видавця Білої К. О.
Україна, 49000, м. Дніпро, пр. Д. Яворницького, 111, оф. 2
+38 (099) 7805049; +38 (067) 2100256
www.impact.dp.ua e-mail: impact.dnepr@gmail.com